P. Lastienė 1

Rytų istorija

doc. Drėmavičienės lekcijos

L I T E R A T Ū R A .

E R M A N " Agypten und aigyptische Leben im Altertum" Nepaprastai geras veikalas. Sis 4 tomų veikalas puikiai iliustrotas, kiekvienam prieinamas. Apima vispusiškai gyvenimą ir Agypto kultūrą.

MEYER "Geschichte des Altertums" / 1 band, 11 Aufgabe/ Darbas grinai moksliškas.

M O S P E R O " Histoire ausienne des peuples de l'Orient Senovės Aigipto istorija x-truputi pasenėjęs.

B R E O S T E D "A History of Egypt " Yra rusų vertimas 2 tomai puikiai iliustrotas veikalas dabar skaitosi geriausiu iš senovės Aigi

T U R J E V A S "Senovės Aigiptoistorija" Grinai moksliškas darbas daug tekstų vertimų iš originalo.

Specialus klausimai: W I E D M A N N "Die Religion der alten Agypten" Goten und Goten-Reiche in glauben der alten Agypten. Die Amulette. Die Tier Kult. Nedidelės brošiurės populiariai parašytos.

E R M A N " Die Religijon der Agypten" Puikios brošiurės apie ti
S C H O R F "Gotter der alten Agypten. Dievų paveikslai.

T U R A J E V A S " Dievas T O T ."

E R M A N Die Literatur der Agypter" Naujai išspauzdintas veikala
turi gerų kurinių vertimus 3000 ir 2000 m prieš Kr.

T U R A J E V A S ."Aigypto literatūra" Kol kas išėjo tik pirmas t

M E Y E R " Geschichte aigyptischen literatur"

Apie meną.
S C H A F E R "Von agyptischen Kunst" /4 Bande/ Puikiai iliust

S C H A F E R "Das Bildnis in alten Agypten"

Bor chardt "Die Pyramiden"

P E R R O T et CGPIER "Histoir le l'art dans l'outiguite"/Didol 5 tomų darbas truputi pasenės.

WRESZINSKI "Atlas zur Alt Aigyptischen Kulturgeschichte"

JODKO "Zarys dziejów malarstva"

GNEDIu "Istorija iskustva"

Reikia pažimėti serją mažų brošiurėlių "Der Alte Orient " leidž
Vorderasiatisch Geselschaft"

ĮVADAS Į RYTŲ SENOVĖS ISTORIJĄ.

I.

ISTORIJA SENOVĖS RYTŲ.

Rytų senovės istorija nusistovėjusiomis šiandien istorikų pažiūromis neapima visų rytinių tautų,net turinčių didelę senovę,kaip antai,Indija ir Kitajus.Pati Rytų sąvoka ilgainiui kitėjo /keitėsi/. Antikrosios epochos romėnams viskas buvo Rytai,kas buvo už Illirijos, jau imperijos pabaigoje prie Dijokleciojono ir Konstantino prefektūra vardu Oriens teapėmė tiktai Egiptą ir Priešakines Azijos provincijas. Mūsų laikais Rytų sąvoka gerokai praplėtė prisidėjus dar čionai senoviniam pasauliui nežinomiesiems " Tolimųjų Rytų" kraštams. Bet mums čia svarbu ne geografinė,tiktai kultūriškai istorinė " Rytų " termino reikšmė suvokti; tuo atžvilgiu mūsų apžvalga teapims tiktai tuos Rytų kraštus, kur visų aukščiausiai išsiplėtojo civilizacija,ir tas tautas,kurios turėjo glaudaus su jais ryšio, sudarydama vieną kompleksą. Tačiau yra žinoma nuo Šlimano kasinėjimo laikų,jog aukštoji Egijiška Kritiškoji kultūra Vidužemio jurų pakraščiuose yra buvusi vienu laiku su Egipto ir Assirijos - Babilonijos kultūra ir daug ko turi bendro su jomis. Tą pat galėtumėm pasakyti ir apie etruską kultūrą, kurių kapinės yra gyvos Egipto kapinės. Iš kitos vėl pusės Kinų ir Senosios Amerikos kultūra daug turi bendro su Babilonijos kultūra. Ar tai yra buvę senovėje netarpingo tų kraštų susisiekimo ar analogiškų gyvenimo sąlygų padarinys,- kol kas šis klausimas yra atviras,ir šiandieniniam istorikui"Rytų senovės istorija" yra istorija tiktai tų kraštų,kurie yra buvę žmonijos kultūros lopšys ir kultūriniu atžvilgiu vieną sudarė kompleksą. Įeina čia Egiptas,Asirija ,Babilonija,taip pat ir tos tautos, kurios šiek ar tiek nuo jų parėjo.

Tuo atžvilgiu galima šias grupes iškelti aikštėn:

I/Sirijos, Arabijos ir Finikijos semitai.Jie Rytų kultūrą perkėlė į vakarus.

II/ Mažosios Azijos chettai,Mitaniai nuo Tigro ir Eufrato aukštupių, chaldai Kaukazo srytyje. Tos tautos gyveno vasaros rytinius senovės pasaulio kraštus ir jų rasė dar iki šiol nėra išspręsta.

III/ Negro-Nubijos Meropto Karalystės /Nubijoje/ gyventojai.

IV.Elamas šiandieninių Sūzų /Persija/ srytyje- tauta ne semitų ir ne arijų kilimo. Ir pagaliau

V. Midėnai ir Persai -seniausieji arijų rasės atstovai. Jie sujungė senovinį rytų pasaulį.

Tuo budu " Senovės Rytų" sienos traukiasi nuo Kaukazo kalnų ir Vidurinės Azijos iki Persų įlankos pietinės Arabijos, Afrikos ežerų ir nuo Irano ir Indijos iki Gibraltaro sąsiaurio.

Pagaliau,teks žiurėti ne visos anksčiau minėtos tautos,tiktai egiptiečiai ir assiriečiai babilonieciai,sudariusieji senovės kultūros centrą. Nesustosime bet gi ir ties tomis šitų kraštų epochomis,kada paskutinį jų gyvavimo laiką svetimšalių jungas iškeitė kultūros charakterį.

Įprasta skirti senoji,arba"klasiškoji"/anot tinkamos Maspero apibrėšties/,krikščioniškoji ir musolmoniškoji Rytų istorija. Mūsų mokslo objektas bus tiktai " senieji klasiškieji Rytai".

"Senovės Rytų istorija- tai pirmutinis žmonijos istorijos,civilizacijos istorijos skyrius,einąs pirma elenizmo ir krikščionybės"- sako garsingasis egiptologas Turajevas.Kaip kiekvieną knyga be pradžios daug kuo yra nesuprantama,taip pat ir visuotinė istorija, o ypačiai"senovės"- Graikijos ir Romos istorija sukelia nepažystančiam senovės Rytų istorijos daugybę tamsių klausimų tų kraštų filosofijos,religijos, dailės ir net politiškos tvarkos srytyje .

Rytų senovės istorija istorikui įdomi savo pabaigos turėjimu. Joje galima susekti visas tos senosios tautos plėtotės stadijas iki pat jos visiško pragaišimo nuo istorijos scenos.Tai išimtinai retas atsitikimas istorijoje ,kad tos tautos,sudariusios tokią didelę kultūr nieko daugiau neliko, o tiktai paminklai. Žustant politiniam gyvenimui

žuvo jo religija,kalba,kultūra,kuri atiteko kitoms tautoms,- veikiai žuvo ir toji tautą,o jos dabartiniai ainiai neatmena savo didžios praeities,ir dažnai fellachas arba kaptas šiandie rodydamas keleiviui Mempiso griuvėsius,pasakoja pasakas apie Romos čia griuvėsius.t/

Tačiau nepaprastas apstas puikiai išlikusių griuvėsių,paminklų,į kuriuos panašių nėra visame pasaulyje-duoda mokslininkui galėjimo kartais net detališkai tai didžiajai praeičiai atgaivinti.

Tačiau tos senosios kultūros įtaka ~~kaimečiams~~- kaimynėms tautoms prasideda tukstančius metų prieš Kristų. Klajoklių ģiminės kartais visą Egiptą užkariauja,kaip antai kad atsitiko antrame tukstantyje metų prieš Kristų,kai Hiksai užėmė tą kraštą ir "piemenų karaliai" čia viešpatavo visą amžių. Bet užkariautojai pasidarė pavergtosios tautos kulturai,priėmė Egipto ir jo dievu tradicijas.

Analogišką matome faktą čia asyriečiams viešpataujant,ir net kulturingi graikai pateko Egipto įtakai.Dar Herodoto laikais keleiviai, nustebinti Egipto paminklų didingumu, nebūtus stebuklus apie tą šalį nupasakodavo.Pagaliau Graikija sugėrė visą Rytų kultūrą,visas jų žinias medicinos,matematikos,astronomijos,dailės srityje,baigiant magiškais užkeikimais.

Ypačiai šios paskutiniosios žinios buvo anksti graikų suimtos. Tie stebuklingieji tekstai,žadantieji žmogui galios visam pasauliui, piktosioms gamtos jėgoms valdyti,iš pradžios buvo perrašomi arba graikiškomis raidėmis tik egiptiška kalba,arba vėliau buvo verčiami graikiškai. Egiptiškos pasakos irgi anksti buvo graikiškai išverstos,o Egipto dailės įtaka graikų dailei kiek žymu archajinėse statulėse,tiek ir doriškojo stiliaus kolonose. Graikiškoji filosofija ypačiai Platono filosofija jo idėjų moksle minte primena Egipto žymių įsivaizdavimus apie sielą. Dar aiškiau ta Egipto ir apskritai Rytų įtaka pasirodo religijos srityje. Egipto dievas Ozirio graikų dirvoje sukuria sudėtines misterijas,dievaitė Izida prilygsta visas graikų dievaites,demoniškasis dievas Setas virsta dievu- Tifonu,o išmintiės dievas Totas- dievu Hermesu,turinčiu magiškos galios ligoniams gydyti ir žinančiu visus dievų ir žmonių slepinius.Senovės Rytų įtaka apsireiškia ir orfikų moksle apie sielos išganimą nusivalymu ir pagrimsdimu į misterijas.

Daug padarė įtakos senovės Rytai ir Romai. Egipto dievai persikraustę į "amžinąjį miestą" ir čia ypačiai sekasi "Ozirio misterijai", kurių galima sutikti net Justinijono laikais; dar ir V-me amž. po Kr. Egipte buvo senovės kultų žymių. Tą pat galima pasakyti apie Astartos,Kibellos ir Adoniso Azijos kilimo kultą Romoje. Jau krikščionybės laikais Romoje buvo paplitęs ir Irano dievystės Mitros kultas,šiek tiek primenančios Kristų; tuo be galo laimėjosi krikščionys.

Tuo budu senovės Rytų dievai ne iš karto nusileido Kristui,bet II ir III amž. dar kaujasi su juo; del tos priežasties tarp pačių krikščionių kyla įvairių sektų,kaip antai,gnostikų,išpažįstančių Kristų tiktai Dievą bet ne žmogų,ir laikančių jo kuną tiktai "šmėkliškų". Gnostikai ieškojo kelių slėpiniams pažinti misterijose ir sielos pakilime į dangaus erdves per 7 /septynius/ laiptus,lygiai kaip 7/septynios/ yra pomirtinio egiptiečių pasaulio sferos. Jie pasisavino visą rytų magiją,užkeikimus,mininčius stabmeldžių dievus. Šitą magiją tarsi pats Kristus butų palikęs savo mokytiniams.

Jie kalbėjo stabmeldiškus užkeikimus,atlikdami kokius slepinius, nes tikėjo,kad juodosios dvasios ypačiai konkia žmogui,norinčiam pasikelti prie šviesiojo pradmens čioje gnostikų pažiuroje apsireiškia Irano religijos dualizmas amžinoji kova tarp baltųjų ir juodųjų pasaulio galybių,įkūnyta didžiuose dievuose -Ormuzde ir Arimane.

Rytų įtaka apsireiškia ir manichejų erezijoje, atsiradusioje Persijoje III amž.,ir parodo aiškius persų dualizmo pėdsakus-tikėjimą baltojo ir juodojo pasaulio pradmens.

Bizantijos ant senojo pasaulio viešpatavimo laikais,koptai,senoviniai egiptiečių ainiai,dar stengiasi atgaivinti senovinę Egipto tradiciją,bet užkariavę Egiptą arabai,atplėšę ji nuo Bizantijos,jau paskutinai susmogė senoviniems dievams. Dar X amž.,jau musulmonams Egiptą valdant,eina paskutinė koptų kova del nacionalinio pradmens.

"Žiurinėjant kadaise turtingos koptų literatūros griuvėsius, iki šiol atskirų lapelių ir fragmentų pavidalo bibliotekose ir muziejuose saugomus, sako Turajevas, negalima neišvesti išvados, kad kartu su galinga graikų bažnyčios ir rašto įtaka aiškiai žymu nacionalinė srovelė, vedanti mus į klasinį Egiptą. Turtinga bažnytinė poezija, pritapusi prie bizantiškosios poezijos, nėra josios kopija: joje savas yra ritmas, savas nusistatymas, sava nuotaika".

Šventųjų gyvenimuose, rašytuose kopto, jaučiamas Egipto stabmeldystės dvelkimas. Koptas dar VIII amž. negalėjo savo senųjų dievų pamiršti: dviejuose magiškuose Berlyno muziejaus papirusuose VIII amžiaus randame sąmokslus, kuriuose vel minimi Egipto dievų, Izidos ir Horaus, vardai, bet ypačiai čia charakteriškas koptiško autoriaus prierašas, kuriuo jis lyg staiga atsiminęs esąs krikščionis, persigando savo ištartųjų užkeikimų ir kreipiasi į Kristų šiais žodžiais: "Aš esu tas, kurs ištaria, o Jėzus yra tas, kurs tave pagydo".

Tačiau arabų kultūra pasirodė gaistinga Egiptui, ir nuo XVIII amž. po sunkios kovos išnyksta ir koptų kalba, kuri toliau pasidaro tiktai bažnytinė, kaip šiandie bažnytinė slavų arba lotynų kalba.

Viduramžių asketizmas ir vienuolynų idėja taip pat kilo Rytuose ką liudija daugybė šiandieninių krikščionių vienuolynų, įkurtų pirmųjų krikščionybės amžių atsiskyrėlių gyvenamose vietose. Tie atsiskyrėliai gyveno Egipte dykumos pakraštyje, sugriuvusiose karalių kapinėse; taip, antai, gyveno šv. Antanas, šv. Aleksandras, šv. Povilas ir t.t.
Del tos priežasties Seignobosas pažymi: " Vienuolybė prasidėjo Rytuose III amž. pusėje. Pirmieji atsiskyrėliai kūrėsi daugiausia dykose vietose tarp Vidurinio Egipto griuvėsių, ir senovinė Tebaida +/- garsingųjų Egipto meldyklų vieta-tapo šventa- atsiskyrėlių vieta."

Dar reikia pažymėti Egipto įtaką ir žydų religijai. Beveik nuo pirmutinių Biblijos puslapių mes ne kartą randame Egipto paminėjimus. Egipte ieškojo pagalbos nuo bado Abraomas, Egiptui savo brolių parduotas Juozapas pasidaro pirmutinis faraono padėjėjas, į Egiptą kraustosi aibės žydų ir čia ilgus metus gyvena,-kadangi tos derlingosios šalys traukia į save klajoklius ir gyvulininkus. Didysis žydų tautos vadas Moizė yra auklėjamas prie faraono rūmų. Bene del to fakto jo įstatymai turi daug panašumo su egiptiškais moralės prisakymais, o Moizės sveikatos patarimus kai kurie egiptologai, kaip pavyzdžiui Brestedas, laiko Egipto papirusų kopiją, kuriuose yra žynių ir faraono higieniškojo gyvenimo dėsniai. Brestedas sako, jog ir monoteizmo idėja, neginčijamai yra gimusi Egipte II-me tūkstantyje metų prieš Kristų,-iš čia žydų yra pasisavinta.

Iš religinės srities pereję į mokslinę, pamatysime, jog senovės rytų matematika ir medicina buvo suintos graikų ir Aleksandrijos mokslininkų ir arabų dėka po viduramžių Europą paplito. Babiloniškoji saiko ir svorio sistema viešpatavo visame pasaulyje ligi užvedant metrinę sistemą. Mūsų alfabėtas-irgi iš Rytų. Egipte gimė chemija, kurios patsai pavadinimas išeina iš žodžio "kem" - juodoji žemė.
Čia buvo techninių išmonių, astronomijos gimtinė. Taip pat aišku rytų valstybiškumo ir biurokratizmo įtakos elėniškajai monarchijai, Romai ir ~~Britenijai~~ Bizantijai.2/

Tas mūsų ir senovės Rytų sąryšis dar ir šiandie nesibaigia. Žiurinėdami vietoje arba muziejuose senovės paminklus, pasižindami su tos didžiosios pracities daile ir religija, mes kartais, patys to nepastebėdami pasiduodame jos idėjų įtakai, nebekalbant apie sąmoningą

+/ Apie Luksorą.

2/ Šita senovės Rytų įtaka tolesniųjų laikų kultūrai geraĩ išreikšta iš senovės einančiąja patarle: "Lux ex oriente".

Š A L T I N I A I .

Reikia pažymėti,kad yra didelis skirtumas tarp istorininko-senovės Rymo, Graikijos istorijos ir istorininko Rytų. Graikijos ir Rymo istorininkas jau šiandien gali atvaizduoti maž daug pilną čitų senovės tautų išsivystymo vaizdą,išskyrus,žinoma,tik legendarinius laikus. Rytų gi istorininkui trūksta medžiagos netik pradžios seniausiajai epokai nušviesti,bet ir vėlesniems laikams.delei ko pasidaro daug bė spragų ir negalima kalbėti apie senovės Rytų istoriją,kaip apie ką ne-ką pilną. Brestedas todel ir išreiškia mintį, kad iš to,ką mes dabar žinom apie senovės Rytus, galima duoti tik tos šalies istorijos nuotrupas, tik trumpą jos civilizacijos vystymosi aprašymą ir vargu bau galėsime kada nušviesti jos praeiti tiek,kad gautume pilną Rytų istoriją. Nors nevisi egiptologai žiūri į šį klausimą taip pesimistiniai, tačiau pažinus šaltinius istikrųjų matysime kiek yra sunki senovės Rytų istorijos tvėrimo užduotis.

Dar iki visai nesenų laikų veik vienintėlis senovės Rytų istorijos pažinimo šaltinis buvo Biblija. Jau pirmuose jos puslapių minimą apie Egiptą,apie Abraomo gyvenimą Egipte, apie Juozapą prie Faraono rūmų apie Jokubo kelionę,ilgametį gyvenimą Egipte, Dievo įsakymą Mozei išvesti išrinktąją tautą iš šalies kur ji kentė priespaudą, bet Faraonas neleido už tai Dievas užsiuntė Egiptą baisiomis nelaimėmis.

Biblija nepaaiškina faraono nenorą išleisti izraėlitus, bet reikia spėti,kad jie buvo jam reikalingi kaipo darbo jėga. Nors Biblija nupasakoja tik apie žydų tautos likimą, bet joje minima visos tuometinės Rytų tautos. Čia mes kartais sutinkame stebinančius aprašymus ir karakteringus Rytų gyvenimo ir apeigų vaizdus, ko pavyzdžiu gali būti kad ir visa istorija Juozapo. Jau iš pačios jos kalbos,iš ryškių savotiškų išsireiškimų jaučiama senovės Rytai = čia pat ir rytų reikalų pavyzdžiai netik religinio bet ir pasaulinio turinio, kaip pavyzdžiui knygos kurias rašęs Salamonas. Bet ypatingai svarbi mums ta aplinkybė, kad žmonės,kurie rašė apie Egiptą ir Babilioniją buvo tas šalis gerai pažinę,kas patvirtinama atatinkamų paminklų tyrinėjimu.

Taigi svarbiausia Biblijos, kaipo istorinio šaltinio senovės Rytams tirti ypatybė yra tame, kad tai vienintėlis tuometinis šaltinis, kurs mini visas to laiko Rytų tautas, o jos autoriai perduoda mums geresniųjų tos epokos žmonių nuotaiką, kuri leidžia tarti apie jų gyvenimą ir siekius. /Visiems mano gerbiamiems klausytojams patariu perskaityti Biblijoje skyrius,kurie liečia Egiptą. Be istorinio žingeidumo, perskaitę tuos skyrius ,turėsime dar supratimą apie senobinę Rytų kalbą, apie jos ryškius, savotiškus išsireiškimus/.

Visur galima patėmyti, kad Rytuose nebuvo individualės kurybos ir daugelio knygų autoriais nurodoma mokslininkai, gyvenusieji anksčiau tų knygų pasirodymo.Taip knygos, autorium ko skaitome Salamoną yra rinktinis/kompiliatyvis/ kurinys. Tik pranašų knygose pasireiškia individualė kuryba. Svarbiausias trukumas biblijos, kaipo istorinio šaltinio yra tame,kad šį veikalą rašė ne istorininkas, pasiryžęs bešališkai nušviesti dalyką ir perduoti neiškraipytus faktus,bet autorius,kurs turėjo tikslą padaryti tam tikros įtakos. Biblija daugiaus didaktinis veikalas ir kad ji originale mūsų laikų nepasiekė,tai daug kas ypatingai žingeidaus,istorijos tvėrimo žvilgsniu,galėjo būti joje perrašinėtojo,arba aiškintojo iškraipyta ir netikrai perduota,arba net praleista kaipo neturinčio didelės reikšmės iš tautinio ir religinio atžvilgio. Pirmutinio tikslas buvo parašytas ant pergamento senovės senitiniu šriftu be balsių ir žodžių padalinimo. Toks tekstas - sako Turajevas-lengvai duodasi iškraipomas ir galėjo būti suprantamas tik tol, kol jo kalba buvo gyva,kol ta kalba buvo kalbama. Bet jau paskutiniuose prieš Kristų šimtmečiouse žydai nustojo savo senobinės kalbos, ėmė kalbėti aromeiškai ir įvedė kvadratinį šriftą. Tuo šriftu perrašyta šventosios knygos ir, kad jos būtų suprantamesnės,gerėjo ortografija: iš pradžių įvedė retuose atsitikimuose balsių pažymėjimą su pagalba artimiausių sulig kilmės priebalsių,vėliau ėmė skirti žodžius. Baigiantis pirmajam šimtmečiui Kristui gimus buvo užbaigtas kanonas iš ŴŴ 22 ar 24 knygų/Talmudas/,o antrame šimtmetyje nustatyta balsių skaitymas ;

patys gi ženklai balsiams, pasirodė ne anksčiau septintojo šimtmečio Kristui ginus, taip vadinamo,Masoretiniame tekste.Šito teksto kilmė yra tokia. Mokytojai Tiveriadinės mokyklos Palestinoje ,septintame šimtmetyje Kristui gimus, norėdami apsaugoti nuo visokių pakeitimų biblijos tekstą, suskaitė jeje visus žodžius ir raides, kad tekstas galima būtų lengviau suprasti, įvedė balsių vartojimą ir pridėjo paaiškinimą. Visas tas ištaisymas vadinosi Massora, del ko ir pati draugija, kuri rūpinosi užlaikyti biblijos grinumą, gavo vardą Massoret. Massoretų tekstas tai ne vieuseniausias užsilikęs biblijos rankraštis, bet kilęs jau 9I6 metais Kristui gimus. Tad tekstas, atspauzdintas dabartinėse izraėlitų biblijos laidose savo išvaizda jau gerokai vėlesnės kilmės. Tačiau ekzistuoja ir senesnis, priešmasoretinis tekstas IVčim. Kristui negimus ; jis parašytas izraėlitų kalba tam tikru šriftu taip pat be balsių. Jame iki 6000 atmainų/variantų/ lyginant prie Massoretų teksto ir ypač žingeidi ta aplinkybė, kad tos atmainos I600 atvėjais panašios pačiam pirmajam visos biblijos vertimo tekstui- populiariam graikų vertimui taip vadinamam 70 aiškinimų,kurs atsirado apie IIIčiam. Kristui negimus ir padarytas Egipte sulig Ptolomėjo reikalavimo. Reikia pažymėti,kad tai vienintėlis pavizdys senovės istorijoje vertimo ištisos literatūros į visai svetimą neigiamą kalbą.
Tačiau ir šitie vertimai nepasiekė mūsų laikų originaluose ir laikui bėgant buvo nekartą perdirbami ir taisomi.

Iš to ,kas aukščiau pasakyta,aišku,kad biblija negali duoti mums tikrų istorinių davinių ir nepatiekia užtektino kiekio faktų.

Pereisime prie kitų šaltinių. Tarpe jų didžiausios vertės turi Tel-Amornos 358 raštai./dokumentai/./Vidurinio jo Egipto apylinkė karaliaus Echnatono sostinė/ Tie raštai dabar yra Britų ir Berlyno muzėjuose. Jie parašyti vietinėmis ir Babilionijos kalbomis. Šitie dokumentai, panašiai kaip biblija duoda mums žinių apie visas to laiko senovės Rytų tautas. Mes čia randame Mitanų-Tigro ir Efrato aukštupių gyventojų, chettų -apgyvendinusių Mažosios Azijos piet-vakarių kampą ir Kupros gyventojų laiškus,o taip-pat Sirijos, Finikijos ir Palestinos kunigaikščių pranešimus Egipto faraonams. Didesnė dalis Tel-Amarnos dokumentų priguli archyvui karaliaus Amenofio IV,kurs įkūrė čia savo buveinę/rezidenciją/ o taip pat Amenchotepo III ir priskiriami XIV šimtmečiui Kristui negimus. Jie liudija apie platią prekybą ir santikius ano laiko Egipto su visomis senovės Rytų šalimis. Tel-Amarnos dokumentai visai kitaip nušviečia Egiptą; aukščiau buvo neginčijamas faktas, kad Egiptas neturėjo ir nenėgo santykių su kitais. Pati aplinkybė,kad jie buvo parašyti babilionė kalba,kalba jos kultūros ir Babilionijos,kartu su jos politine stiprybe, įtaknės naudai.

Analoginiai taip pat dokumentai atrasti pačioj Palestinoj:Chettų karaliaus archyve,kurį nesenai atrado Vinkleros,yra to karaliaus susirašinėjimas su jo vasalais ir kitų valstybių karaliais. Ypač žingeidus dokumentas kur yra Chettų karaliaus Chattušilio ir faraono Ramzeso II-jo sąjungos sudarymo sutarties raštas./I720m.XIX dinastija/. Ši sutartis buvo padaryta pasibaigus gana ilgai užsitęsusiam karui dėl Sirijos valdymo. Joje pasiremiama aukščiau padarytomis taikos sutartimis,kokios buvo sudarytos tų abiejų karalių pirmaeivių laikais, kas yra ypatin brangi medžiaga istorijai tverti.

Taip vadinama"Sinchronistinė" Asirijos ir Babilionijos istorija vaizduoja visą tų šalių istoriją nuo XV iki XIX šimtmečio.
Tai istorinė žinutė,kilusi iš priešastics sutarties padarytos karaliaus Adadnirari laikais. Kadangi to dokumento autoriai buvo asirietiai, tai jie nutylėjo apie visus faktus nemalonius jų tautiniam jausmui/garbei/. Šį apsireiškimą mes tankiai sutinkame nagrinėdami senovės Rytų šaltinius; tas labai trukdo istorininko darbui ir yra priežastimi gana žymių spragų,paliekant tamsoje,kartais ištisas epochas.
Yra ir metraštis-analai kuriems-nekuriems atskiriems laikotarpiams ir viešpatavimams. Egiptui yra tvirtas metraštis nuo seniausių laikų iki V dinastijai. Tai taip vadinamas Palermos akmuo; tą vardą jis gavo nuo tos vietos kur guli t. y. Palermos muziejuj. Ta akmens skeveldra turi apie vieną siekstį ilgio ir apie 2 pėdi pločio. Šis akmuo tur but stovėjo kadaė viešojo vietoje, gal net Ptiondlio šventovėje žinių patikrinimui.

Pilną tekstą obelisko akmens pusėse sudaro pažymėjimai metų visų karalių pirmųjų penkių dinastijų. Prieš dinastiniai karaliai pradedant dievaičiais buvo išvardinti pačioje pradžioje; iš jų pasiliko tiktai septyni žemutiniojo Egipto karalių vardai. Sočiose ilgiausiose juostose priešakinėje pusėje ir penkiose - užpakalinėje kiekvieniems metams buvo atskirta vieta, kur pažymėta svarbesnieji tų metų įvykiai ir ypatingai apie tai, kas davė tiems metams oficialų vardą, o taip pat apie Nilo vandens aukštį. Juo arčiau prieina autorius jo gyvenamąjį laiką, juo apčiau turi medžiagos, juo gyvesnis jo noras tyrinėti; jis gali savo darbą daugiau pamatuotai atlikti nuo karalius Snofru, ypatingai daug kalbama apie V dinastiją. Vietos paskirtos tam akmenyje kiekvieniems metams tos dinastijos, dešimts kartų didesnės negu kitos dinastijos. Palermos akmens teksto stylius primena karališkųjų užrašų stylių- gal but todel, kad tie užrašai buvo šio šaltinis. Tuose Egipto opualuose, nežiūrint teksto trumpumo, nedaugeliu žodžių vykusiai nuduota tos dinastijos būdas, kad juose jaučiama ir karingos laikas daug ankstybesnės epokos ir aukštai tikybinė nuotaika V dinastijos ir apie paskui ją sekančios nelaimes. Palermos akmens atradimas buvo staigus ir nelauktas įvykis egiptologams, kurie dar 25 metus atgal tvirtino, kad negali būti ir kalbos apie kokį nors metraštį Egipto.

Reikia pažymėti, kad egiptėnai mažai gabūs istoriografijoje ir gal but dalei tos priežasties taip mažai šia paminklų- opualų bet, reikia spėti; mūsų laikus pasiekęs Palermos akmuo- ne vienintėlis tos rūšies paminklas, o Egipto chronika iš Turino papiruso.

Turinijos papirusas yra ne kas kita, kaip faraonų sąrašas nuo pasakų laikų iki XVI-tos dinastijos su tikrais jų viešpatavimo metų, mėnesio ir dienos pažymėjimais. Kai kurių viešpatavimo laikas visai trumpas, dvoji metai, o kai kuriuose atvėjuose tik trys dienos.

Čia mes randame II8 faraonų vardų, tačiau nėra jų suskirstymo dinastijomis. Kartais vienoje fragmente yra keletas vardų.

Toji medžiaga labai sunki suprasti, tuo labiau, jog šis brangus ir didelis papirusas pervežant į Europą subirėjo į I64-ias dalis ir nevisai gerai atstatytas.

Kitu Egipto istorijos šaltiniu reikia laikyti Nomarchų - atskirų Egipto provincijų valdovų kapų tekstus.

Jis-sako Turajevas-yra tarsi egiptiečių visuomenės Vidurinės viešpatybės laikų archyvas ir panteonas Ypačiai daug medžiagos palike po Benichosano. Kai kurie tų parašų duoda suprasti ir apie egiptiečio etinės pažiūras, nes užeiname čia vadinama "negatyvę išpažintį", kurioje numirėlis teisinasi, jog jis nieko nepadaręs, kas būtų buvę prieš Dievo valią.

Vienas Ermonolio nomarchų giriasi, jog jis sau pasistatęs stovylą, atbaimančią visus jo apylinkės gyventojus.

Šiame įraše jaučiama anų laikų nomarchų galybė.

Sintos valdovo Chachpidžo Daj kape įrašų tekstas yra kaip ir nomarcho su vietos vaidila IO sąlygų, liečiančių pomirtinį kultą.

Šis paminklas svarbiausia įdomus juridiniu žvilgsniu, o taip pat susipažinimui su Egipto pomirtiniu kultu. Elefontinų nomarchų archivo liekanos saugomos Berlyno muziejuje.

Taip pat mus pasiekė daugybė egiptiečių " metraščių ir pasakojimų" Egipto karaliai turėjo rašytojus, kurių svarbiausia pareiga buvo aprašyti ir įamžinti jų karo žygius.

Su šios rūšies įrašais reikia buti atsargiems, kadangi tai yra pagirimo himnai mirusiam karaliui kuris girimas prieš dievus ir žmones ir jam dažnai priraišomi darbai jo pirmtakunų. Panašių kurinių stylius primena Deržavino ir jo pasekėjų tarškias odas rusų carams. Pavyzdį tokios odos, parašytos faraono Tutmozio III-jo garbei man ypačiai teko skaityti- garsios Karnoko šventyklos sienose.

Čia kalba tarp ko kito pats dievas Amonas Tutmoziui III-jam: "Tu atėjai į mane, tu džiaugsmingai krykštauji, mano šunau, išvydęs mano grožį. Aš gurinau del tavęs nubiečius dešimtimis tūkstančių, o Azijos žmonės šimtais tukstančių ir nečiau tavo priešus po tavo sandaliu

Žemė ičilgai ir skersai, Vakaruose ir Rytuose,yra tavo paklusui".
Daugybė senovės Egipto istorijos medžiagos atrasta kapuose pavydalo papirusų,skiriamų mirusiam šiame pasaulyje kaipo pranogėlė.
Savo turiniu jie begalo įvairus -čia yra apysakų,pasakų,kelionininkų pasakojimų,legendų, tikylinio pobudžio kurinių, magiškų užburimų ir mokslišku traktatų

Vėliasnių laikų egiptiečių,rašiusių apie Egiptą,reikia pažymėti Manefoną, Ptolemėjo I-jo pirmtakuną; gyvenusį apie 280 metus prieš Kristų.

Pats vardas Manefonas pacina, galimas dalykas,nuo žodžio Merne-Tchuti, tai yra dievo Toto pamylėtas. Jis buvo vyriausias šventiklos kunigas ir stovėdamas arti Egipto tradicijų, gerai pažino viską,kas liečė Egipto tikybą. Jis daug prisidėjo prie "Graikų ir Egipto tikybų sujungimo į Serapiso kultą". Ypač svarbu,kad šis egiptietis su graikų mokslu galėjo panaudoti to krašto šaltinius savo kuriniams.
Jo didelio Egipto istorijos darbo,kuriame įtraukta apysakų ir anekdotų elementai,pasiekė mus tik nuotrupos,arba trumpas konspektas,pagamintas žydų raštytojų, kuriuo naudojosi jų istorijos senumui įrodyti.
Šis konspektas,vadinamas Epitome...,yra tik Egipto dinastijų lentelė nuo prieš istorinių laikų iki persų Egipto antrojo nukariavimo.
Viso paminėta 30 dinastijų,kurios skaitomos ne pagal giminystę,bet pagal vietos kilimą. Visą Egipto istoriją Manefonas skirsto į 30 3 periodus dekadais /po 10 dinastijų kiekviename/,nors šis paskirstymas yra dirbtinas ir vėlesnių laikų istorikų atmestas, tačiau tas davė jiems minti Egiptą istoriją skirti į senovės, vidurinį ir naująjį periodus. Tačiau nežiurint to, jog ryškiai matomi netikslumai jo netraščiouose ir dinastijų suskirstime,o taip pat atskirų viešpatavimų per daug ilgas laikas, tačiau jo dinastijų lentelė beveik iki šio laiko pasiliko Egipto chronologijos atspirties tašku.
Nors šiandien imamas trumpesnis Egipto eros laikas, kuris pagal Turinijos papirusą su Manefono išskaičiavimu, išsiskirsto į visą pusantrą tukstantį metų,nepagrįstas tvirtu pagrindu.
Be to dinastijų lentelei nebutų galima pasitikėti ir tuo atžvilgiu,jog ji yra , tersi greičiau žuvusio kurinio susidedant iš pavadinimų ir skaitmenų,kas lengviausia perrašant galėjo buti patiekta ne be klaidų. Konspekte taip pat yra daug ko pasakiško. Ir vis tik tenka apgailėti, jog jo kurinys neatėjo iki musų savo pilnumoj,nes jis butų atspindžiu jo laikų egiptiečio pažiurų nustatyti į jo praeitį ir butų davęs galimybės nustatyti maž daug apytikrią chronologiją.

Visi išvardinti paminklai turi didelės reikšmės,nes jie yra to paties krašto kilimo,bet tuo pačiu jie turi bendrą trukumą, jie neturi objektinguno,kartais daug kas nutylima,kartais per ištisas epochas nėra jokių žinių. Matomai,viso kas patriotui matytojui buvo nemalonu kalbėti,-praleista.

Daugumą papirusų,o taip pat /bažnyčių/ sienose išpiauti tekstai lydimi atatinkamomis iliustracijomis.

Kas liečia senovės Egipto žinių atėjusių iki mūsų iš graikų raštytojų,tai žymią vietą užima Herodotas. Jis ne ilgai prabuvo Egipte- ne daugiau 4 mėnesių- ir beveik visas žinias apie Egipto praeitį gavo iš gidų-svetimšalių,kurie not egiptiškai nemokėjo skaityti.
Herodotas kai kai ką sužino apie senovės Egipto tikybą iš žynių ,bet Turajevas daleidžia,jog tai buvę netikri vaidylos, kurie laikėsi toli nuo svetimšalių,bet šventiklų tarnai.

Patys egiptiečiai jau savo istorijos nežinojo.
Tuo metų pačių graikų tarpe viešpatavo religinis sinkretizmas ir jie patys tiek supainiojo savo nuosavią tikybą su rytų dievais ir kultura,jog vargu patys tame mišinyje galėjo ką nors suprasti,
ir budami graikais jie ir į Egiptą žiurėjo pro graikų akinius.

Prie šio viso vargu pats Herodotas suprato tikrą Rytų kultūrą,o ypač jis mažai galėjo sužinoti apie Assiriją ir Babiloniją.
Ir vis tik neatsižvelgiant į tai, jog Herodotas, vietoj Rytų istorijos,

duoda mums tik pasakas bei legendas, jo darbo vertė yra tame, jog jis kaipo šviesuolis žmogus pats viską matęs, duoda tikrą paveikslą, kas jo laikams, pasirodžiusi penktame amžiuje, sudaro kulturiniai istoriniį įdomumą. Laiko kelionės dar gi teko pasinaudoti gerais šaltiniais, liečiančiais Kserkso istoriją, ką jis savo memuaruose ir perduoda.

Geriausias Herodoto leidinys su plačiais egiptologų komentarais priklauso Videmanui.

Vertas dėmesio ir Klingero straipsnis " Pasakų motyvai Herodoto istorijoje".

Keturiems amžiams praėjus nuo Herodoto, Diodoras elenizuoja Egiptą ir, persiėmęs Stoikų idėjomis, ieško jo tikybėje racionalizmo elementų, gi valstybinėje tvarkoje pastebi Sveso absoliutizmą.

Egiptui jis panaudoja Hekatejo, Manefono laikų, kūrinį ir daug kame jį papildo. Daugeliu atžvilgių įdomus ir Plutarcho kurinys, liečiąs Egipto tikybą. Jis parašytas Delfuose I20-I30 metuose/ prieš Kristų antrašte "Oziris ir Izida".

Šis pilniausias iki šiam laikui dievo Oziriso tyrinėjimas ir sudaro ypatingos vertės tuo atžvilgiu, jog šaltiniai, kuriais jis paremtas, yra žuvę ir yra pasilikę tik jų liekanos, o taip pat jų palyginimas su kitais paminklais patvirtina teikiamų žinių tikrumą.

Be to, nenustoja reikšmės ir ta aplinkybė, jog Plutarchas buvo vyriausiu šventyklos vaidila Delfuose, dar gi savo kurinį pašvenčia tos šventyklos vaidilutei Kleji o todel jis buvo arti aprašomo dalyko- tik pasilieka atviru klausimu, ar viską jis galėjo, kaipo jo paslaptį, atidengti nepašvestiems skaitytojams.

Tarp medžiaginių Egipto paminklų pirmą vietą reikia užleisti skarabėjams, tarnavusiems antspaudai, su faraonų ir didžiūnų vardais ir titulais. Buvo ir dideli skarabėjai pašvesti faraonams šventyklose, kuriose kartais buvo parašyta apie tą ar kitą įvykį valstybėje.

Egipto faraonų kapai, kaip išsireiškia Brestedas, apimdavo didelius sandėlius su įvairiausiais daiktais, kurie kartais taip pat tarnavo brangia medžiaga praeičiai atidengti .+/

Panašių į Egipto grandiozinius griuvėsius ir paminklus, taip gerai užsilikusius vietoje, neturi nė viena senovės šalis.

Kas liečia Babilonijos, tai ten, turi būti, buvo vedamas be perstogės metraštis, bet iki mūsų atėjo tik nuotrupos, bet kadangi šis metraštis atliktas ant greitųjų pagal faraonų įsakymus, tai vargu jam galima tikėti. Kai kurie Babilonijos metraščiai yra tik faraonų santrauka su jų viešpatavimo laiko pažymėjimais, bet pranešа smulkmenas ir apie mirtį, palaidojimo vietą, apie įvykius pažymint ne tik metus ir mėnesius, bet ir dienas./kaip Romoje konsulai/

Asirijoje yra sąrašai žymesniųjų valdininkų, ++/kurie davė savo valdymo metams vardus. Tie sąrašai čia vadinami " Limpu".

Taip pat brangi medžiaga istorijai yra asiriečių valdininkų ir gubernatorių pranešimai karaliams apie pavestas jiems valdymo sritis. Jų autoriai duoda tikras apyskaitas, kadangi nes/ jų naudai būtų išpūsti šalies gerovę. Tik gaila, kad nepažymėta kam jie adresuoti, nes jų stilius ir taip jau labai sunkus suprasti.

Yra ir "faraonų laiškai," kuriuose yra Babilonijos faraono Chammurobi susirašinėjimas, laiškai į Asurbunipolu, karalio Kiro manifestas po Babilonijos nukariavimo,

Assirijos tekstai savo turiniu yra visai nepanašus babiloniečių tekstams. Kiek babiloniečių tekstai ramaus ir religinio pobūdžio, tiek asiriečių intinai užpildyta apysakomis apie karo žygius. Tačiau jų aprašymuose truksta nuoseklumo ir niekur nesako apie asiriečių sunučimą. Apysakos šabloniškai parašytos pagal iš kalno sudarytą schemą, ir valdymo priklausomybę.

Kiek brangūs to krašto šaltiniai Egiptui yra Manefono kūriniai Beroso- turi būti Bel-riu- šu kas reiškia Bel- jo garbytojas. Beros, Aleksandro didžiojo laikų žmogus, yra Babilonijos elinistų istorikas. Jis buvo Marduko šventyklos vaidila Babilonijoje ir tuo būdu stovėjo arti savo tautos tradicijų.

+/ Pavizdis šiandien Tut-Anch-Amon kapas.

Jis pradeda Babilono istoriją nuo priešpotvaninių mitų iki Aleksandro Makedoniečio mirties. Iki mūsų originalas neatėjo,be to,vienpusiškos ir vienodai kalbama ir apie įkilmingus atnašavimus ir dievų bausmes.

Assirijos-Babilonijos tekstai sugriuvusių pilių sienose ir dabar puošia atatinkami bareljefai,- anot vyksusio Turajevo pasakymo:"jie ir dabar sudaro akmenį Assirijos ir Babilonijos valstybių metraštį"

Babilonijoje atrasta begalės dokumentų, parašytų ant molinių plytų-išorinėje pusėje yra nuorašas, o vidury teksto originalas.

Ypačiai įdomus" Kudurru"- tai pasienių akmeniniai stulpai su paraščais apie valstybės plotą ir pasiliko tik ištraukos iš citatų, kuriuose užsiliko žinios iki Kiro nukariavimo Babilonijoj.

Kas liečia medžiaginių liekanų Asirijos ir Babilonijos istorijai, tai daug brangios medžiagos teikia vadinami "cilinderiai"- tai babiloniečių spauda pavydelo nedidelių volenėlių,dengtų dantraščiu.

Griuvėsių sienos išpiautos paraščais ir barreljefais,stovylos. Vis tik reikia pažymėti, jog Assirijos -Babilonijos paminklai toli gražu neprilygsta kokybe ir kiekybe egiptiečių paminklams.

Tik Finikijoje ir pas žydus užeiname be perstogės vedamus metraščius "Valstybių knygoje."

Finikijos chronika buvo vedama prie šventyklė ir žinoma tik padarius ištraukas elinistų rašytojams apie antrąjį amžių prieš Kristų.

Jie pradeda tik nuo Chiramo,Salamono laikų iki Persų viešpatavimo. Dalinai tai faraonų sąrašai, vietomis pasakojimai apie įvykius. Gi žydų" valstybių" knyga yra ne kas kita kaip tolimesnių istoriografijos vystymasis religinio progmatizmo atžvilgiu

Senovės Rytų mokslas turi ilgą savo istoriją. Iš graikų domėjimasis Egipto senove perėjo į romėnus ir čia pirmučiausia buvo ieškotas raktas stebiningiems Egipto ženklams ir raštams skaityti.

IVamžiaus gale po Kristaus Horopolonas parašė didelį traktatą apie ieroglifus,kuris,tiesą sakant,pakenkė tolesnei egiptologijos plėtotei, nes visi po Horopolono ieškojo ideografinės ieroglifų reikšmės.

Interesą Egiptui Europoje palaiko bibliją, kurios pradžioje jau kalbama apie šį kraštą,bet atgimimo laikais tas interesas dar padidėjo, kada mokslininkų žvilgiai buvo nukreipti į senovę,o taip pat ir reformacijos laikais, kada buvo ieškoma biblijos pirmutinių šaltinių.

Bet Rytų senovės šalis tada buvo Europai uždengta knyga,nes tada niekas dar jos rašto nemokėjo.+/ Emė mokytis koptų kalbą,kuri patraukė į save to laiko mokslininkų domesį savo senumu:jautė,jog ji yra giminiga egiptiečių kalbai. Kai del ieroglifų ,tai,laikydami juos ideografiniais ženklais,ėmė versti ištisus paraščus obeliskuose ir paminkluose, atvežtuose iš Romos,ir ieškoti juose kokios slaptos išminties,apie kurią gana prisiklausė iš graikų,ir rezdavo juose tai didžiai moralinių galvojimų,tai Dovydo psalmių. Tokiu vertėjo talantu XVII amž. pasižymėjo jėzuitas Afanazijus Kircheris, kuris vis delto tuo gera padaro, kad jis aiškiai parodė egiptiškų ieroglifų ir koptų kalbos saryšį; tačiau ieroglifų skaitymas priėjo absurdą; tik kariškai-mokslišką Napaleono ekspedicija ~~1801~~ 1798 met. suteikė brangios medžiagos mokslininkams 24 tomas tekstų,12 atlasų "Description de Egypte" paveikslų ir garsingąjį"Rozetos akmenį",davusį Šampalijonui raktą ieroglifams skaityti. Šitame bazaltiniame akmenyje buvo parašytas žynių garbingas nusprendimas Ptolomėjaus V Egiptano garbei už labdarybės, padarytas meldyklomis,numalšinus jam sukilimą. Tas parašas trimis kalbomis, turįs tikrinių vardų, pastumėjo Šampalijoną ieškoto ieroglipuose alfabėto ženklų. Dar anksčiau olandietis Loegą manė,jog kartušiuose esantieji ieroglifai yra tikrininiai vardai. Šampalijonas metais dirbo,kol pagaliau,išmoko koptų kalbą ir tuo laiku žinomąją Egipto istoriją,suskirstė raigėmis Kleopatros ir Ptolomėjaus vardus jam suteiktame iš Tebų obeliske, ir paskui, pereidamas prie Rozetos akmens,galutinai nustatė ieroglifų skaitymo būdą. Vėliau 1821 metais, naudodamasis koptų kalba,ėmė versti tekstus ir sudarė pirmutinę gramatiką ir žodyną

+/ ieroglifus koptų ir graikų

Keliaudamas I828-I829 metais po Egiptą jis savo kelionės rezultatus išdėjo keturiuose didžiuliuose atlasuose " Monument` de l`Egypte et de la Nubie", išleistuose jau po jo mirties. Yra gera dviejų tonų knyga apie Šampalijoną: Hartleben,"Champollion, sein Leben und sein Werk".
Tokiu budu matome,ką mums prancuzai yra davę iš egiptologijos.+/
Po Šampalijono mirties dar ilgai ginčyjosi mokslininkai del jo parinktojo kelio teisingumo,kol pagaliau prie Fridricho Vilhelmo IV buvo išsiusta iš Prusijos į Egiptą archeologinė komisija vadovaujant garsingam atsitiktinai profesoriui Leipsijusui, išleidusiam savo važinėjimo rezultatus daugelyje paminklų:"Denkmäler aus Aegypten und Aethiopien".
Tolesniųjų tekstų skaitymu jis galutinai sustiprino Šampaliono teoriją. Prancuzijoje atsirado visa eilė įžymių egiptologų,kaip antai,Marietas, Tyrinėjęs pačiam Egipte,Ružė ir Šobas,daug dirbę skaitydami tekstus. Brugšas/jau šiandie pasenęs/ palikodaug parašų ,rinkinių,žodynų... Dabartiniu laiku egiptologija užsiima visų kraštų mokslininkai.
Saugoti ir iš žemės kasinėti paminklams Egipte yra valdiškoji draugija "Des antiguites,Services - nuolatinė prancuzų misija,anglų draugija" "Egypt exploration Fund"/laikinės mokslininkų draugijos"Orient"-Gesellschaft"/ Archeologiškieji ieškojimai daromi ir kaimyninėse Egiptui šalyse: Nubijoje, Oazose,Sinajaus pusiausalyje. Kai del dantiraščių, tai pirmutiniai toj srityj bandymai priklauso italiečiui Pietro della Valle. Paskui eina Chardin,kuris suvažinėjęs į Persiją parvežė visą dantiraštinį parašą į archeologinę draugiją.I765 m.Niburas rado dantraščiuose 42abėcėlės ženklus ir atskyrė 3 įvairias sistemas. Paskui ,žiurinėdamas tikrinius vardus,I802m. pamažu surado raktą dantraščiui skaityti++/.
Reikia pastebėti įdomus faktas,kad per tuos ieškojimus bandymus įvairūs asmens įvairiuose kraštuose, nežinodami kits kito,atrado tą patį skaitymo budą.
Anglas Raulinsonas I85I met. tarnaudamas aficieriu persų armijoje ir nieko nežinodamas apie Grotfendo tyrinėjimus,- žiurinėdamas kitokius tekstus gavo tą pat rezultatą,kaip ir jis. Raulsonas aptiko Benichosono uoloje Dorijaus I-jo parašą,pasakojantį apie daugybės sukilimų numalšinimą. Čia 50 tikrinių vardų suteikė gausingo materialo naujam skaitymo budui patikrinti. Teko dirbti nevengiant pavojaus savo gyvybei, nes parašas uoloje buvo I00 pėdų nuo žemės.
Raulinsonas atidengė 246 babiloniškus ženklus,kas padarė pradžią asiriologijai. Įdomus buvo padarytas mėginimas tam jaunam mokslui I857 m. draugijos "Royal Asiatic Society" asirijologams Raulinsonui,Talbotui, Oppertui ir Chipksui buvo atsiustas tas pats asiriškas parašas. Ir jie visi,jį žiurinėdami ,savaimingai beveik panašias išvadas padarė.
Dabartiniu laiku daugybė molinių dantraščio lentelių šelenkidų laikų,parašytų graikiškomis raidėmis,yra Britiškame muziejuje /Londone/.

Po dantiraščių skaitymo ėjo senovės Assirijos ir Babilonijos miestų griuvėsių kasinėjimai. Senovės Babilono būtąją vietą gerai nurodė XVIIIa. pabaigoje popiežiaus Vietininkas Babilonijoje,arcivyskupas Beauchamp. Tuojau šia ėmusi veikti anglų Ostendės kompanija su mokslininku Ričiu priešaky surinko įžymią Babilonijos kolekciją,kuri buvo pradžia šiandie toj srityj turtingiausiojo Britanijos muziejaus.
Domėjimasis garsingiausiais bibliniais Babilonijos ir Ninevijos miestais ėmė augti visuose Europos kraštuose. Netrukus prancuzai+++/ėmė kasinėti kalvą,slepiančią Ninevijos likučius.

+/Šampalijono darbai nebuvo laiku įvertinti-jam netikėjo kaip mokslininkui ir jam buvo katedra tiktai vos prieš jo mirtį,iš kurios jis tesuskubo perskaityti tiktai savo įvedamąją lekciją.Mirdamas jis perdavė savo draugams viso savo gyvenimo darbą- pirmutinę egiptiškų ieroglifų gramatiką,- praŠydamas juos perduoti tą jo vizitinį lakštelį ainiams.
++/Grotfendas.

+++/Prancuzų vice konsulas Mosulėje,Polis Bottas I842 m. ėmų kasinėti senovės Ninevijai galimą kalvą.

To darbo rezultatas buvo patalpintas Luvre ir buvo išleisti 5 tomai " Monumento de Ninive". Anglas /Layard/ iškasė ties Mossula, netoli nuo Tigro senovės Kolacho miesto vietą, kur rado įdomios skulptūros ir Assurna-zirpalo rūmus; toliau kasinėdamas Ninevijos kalvą rado Ninevijos rūmų likušius ir Assurbanipalo rūmų biblioteką. Rasta daugybė įdomių baraljefų ir tekstų. Po Lejardo jo darbą tęsė Rosam ir Loffas.

Džordžas Šmitas, žiūrinėdamas Assurbanipalo bibliotekos dokumentus rado pasakojimą apie tvaną ir senovės Babilonijos epochą. Tai sukėlė didžiausią domėjimąsį - Drily Telegrapho redakciją paaukojo Šmitui žymią sumą surasti trūkstamosioms eposo dalims.

Smitas vėl nuvyko 1873 metais į Nineviją ir jam tikrai pavyko tas dalis surasti, po ko jis dar keletą kartų davė archeologinių tyrinėjimų ir suteikė daugybę įdomaus materiolo, kas ypačiai sukėlė Anglijos domėjimąsi Rytų praeitimi./Gaila, jis teieškojo tik stebinančių, grandioziškų paminklų/.

Po jo pasibaigė kasinėjimai Ninevijoje, o paskutinį laiką vokiečiai kasinėja senovės Assuro vietoje šiandie Kalat-Šergot/.

1852-4 metais prancūzai surengė ekspediciją į senovės Babilono vietą vadovaujant Fregeliui ir Opertui, bet jų darbo rezultatai Tigre nuskendo.

Anglai atidengė Erycho ir Uro miestų griuvėsius. 1876 metais Raulinsonas Rossonas iškasė kalvą, kur rado garsingą dievo saulės šamašo meldyklą, susidedančią iš 300 šalių ir būtų žyniams, archyvams; čia rasta daugybė darbo turinio dantiraštinių lentelių, kadangi meldykla, matyti, buvo vieta įvairios rūšies sutartims daryti.

Prancūzas De-Sarzee 1877 metais iškasė Tello kalvą į pietus nuo Babilonijos, kur rado rūmų ir meldyklų griuvėsiuose daugybę dijoritinių statulų, indų ir daug dantiraštinių lentelių; visa tai priklauso tai prie senesniosios epochos- dar iki Babilonui neįsikūrus.

Amerikonų ekspedicija atrado senovės Nipuros miesto griuvėsius. Vokiečių archeologai iškasė Nabuchodonozaro rūmus, didžiąją Marokko meldyklą ir rekonstravo Babilono planą. Gyvais paveikslais pasakoja Becoldas savo veikale+/ apie kasinėjimus Assirijoje Babilonijoje.

Senovės Persijos griuvėsių srytyje daug pasidarbavo prancūzai; tų kasinėjimų rezultatai dabar yra Luvre.

Neseniai Mažojoj Azijoj mokslininkas Vinkleras atkasė daug medžiagų Cheto Kultūros.

Dabar pradėjo skaityti ir chetų parašus, kurie paaiškino mums jų istoriją. Paminklus Cheto Kulturos turimo Berlyne Senovės Muziejuje/AltesMuzeum/ Kas liečia istoriškus paminklus Sirijos ir Palestinos- tai čia nebuvo daug rasta- todel kad čia visuomet gyveno gyventojai.

Tie iškasinėjimai labai sunku daryti- reikia ieškoti griuvėsius labai giliai. Senesni ir jaunesni žemės sluogsniai sumaišyti.

Palestinoje, vietoj senovės miestų visą laiką eina iškasinėjimai.

Kada aš buvau šiais metais Palestinoje man teko tiktai pamatyti iškasinėjimus apie Jeruzolimą, kurie veda čia žydų mokslininkas profesorius Sluščas. Jis iškasinėjo taip vadinamus Kapine Absalono+/

Visi tie iškasinėjomai, ypač, atidengimui Tel- Amurnos archyvo ir Assurbanifalo bibliotekos- ir kada pradėjo mokslininkai skaityti dantiraštį ir perskaitė ten istoriją tvano, kuri visai buvo panaši į istoriją Nojaus biblijoje- tada prasidėjo tarp mokslininkų naujos srovės vadinamos" panvavilonizmas". Pasirodo daug veikalų -bet daug iš jų neturi šiandie jokios vertės- jie parašyti greitai ir juose daug nepasitikrintų hypotezų.

Panbabiloniški manė, kad visa mūsų kultura ir religija gimė Babilonijoje. Žydai paėmė nuo Babiloniečių jų religiją o paskui ja pasinaudojo ir krikščionys.

Visa biblija ir krikščionybės dogmatika paimta sako Vikleras iš Babilonijos.

Panbabilonistai ir kiti dideli mokslininkai, kaip Vinkleris, Štukena Meseršmitas, Zimmermanas ir toliau...

Panbabilonizmo idėjos prasiplatinimui dėkinga populiarička brošiūr

kaip pavizdis brošiūra Delitzsch "Bibel und Bobel" Atbalsiu tokios rūšies literatūros- tai yra Vipero brošiūra"Šviesa iš rytų+/
Ji dabar išversta į lietuvių kalbą
Patariu visiems paskaityti tą brošiūrą.
Nors Viperas ir ne orientalistas bet tik geras populizatoris ir jo brošiūra tiktai ~~medžiaga~~ mėgdžioja Deličią,bet ji duoda mums pavyzdį panbabiloniškos literatūros.
Viperas,kaip ir visi panbabilonistai suvisai užmiršo,kad rytų senovės kultūra padarė ne vieną Babiloniją,kad buvo da didesnė Egiptokultūra ir kad visa kultūra viso pasaulio nesusitveria tiktai viename taške žemės rutulyje. Toki populizacija buvo savo laike naudinga, dėka jai daug žmonių pradėjo įdomautis senovės Rytų istorija./ ištrauka iš Vipero/.
Dabartinis momentas Rytų senovės istorijos-tai periodas rimto darbo, susitveria naujas metodas tyrinėjimo grieštai mokslo būdo.
Susitveria visos mokyklos mokslininkų-kaip antai asiriologas Šrodero, egiptologas Mespero, Ermano,Goleniščeva,kurie svarbiausią kreipė domesį į mokymą kalbos tos tautos.
Rytų mokslininkai šiandien su pagalba tam tikrų mokslų matematikos, astronomijos,antropologijos, paleotologijos, lingvistikos- sprendžia nesuprastus iki šiol klausimus apie chronologiją ir apie Rytų senovės tautų kilmę.
Ir iškasinėjimai dabar visai kitokiu eina metodu,sistematiškai.
Dabartinis atidengimas T.A.A. kapo nemokslininkai- atrodo rastas iš netyčių.
Taip buvo ir rašyta laikraštyje. Bet dabar Egipte- iškasimo vietoj- aš išaiškinau,kad to grabo radinys nėra kokiu pripuolamybe,bet ilgo, sistematingo ir planingo darbo padarinys.
Iki šiol rastieji vadinajame"Karalių slėnyje" kapai buvo ištikrųjų pripuolamybe.
Tačiau nuo didžiojo prancūzų egiptologo Maspero laikų profesorius Davisas pradėjo čia sistematingą darbą,nepraleisdamas jokios vietelės, ir neištyręs jos moksliškų metodu.
Šiandie galima pasakyti,kad studijavimas Rytų istorijos randasi geroje padėtyje-nors pasaulio karas užlaikė laikinai to naujo mokslo, ūgį, užlaikęs archeologinius darbus ir išleidimą mokslo ~~darbų~~ veikalų,bet dabar įdomumas apie senovės Rytų istoriją veržiasi naują iega.
I922 metais visas,kultūrinis pasaulis šventė jubiliejų Šampolijono. Viešame posėdyje,kuris buvo pašvestas atminimui Šampalijono-kalbėjo visur apie šiandieninią padėtį Rytų senovės istorijos įvairiuose kraštuose.
Visur pas obeliskus - kurie puošia šiandien aikštes kai-kuriuos europiečių miestus- skubėjo minios mokinių įvairių mokyklų. Jiems čia aiškino prasmę ieroglifų ženklų.
Gale I922 metų -buvo atidengtas ir T.A.A. kapas kuriuo susiidomavo visas kultūrinis ir nekultūrinis pasaulis.Visuose laikraščiuose pasirodo straipsniai ir iliustracijos to kapo.Vokietijoje rengėsi orientalistų suvažiavimai-. Tais metais nuo3-5 spalio buvoMiunchen jau trečias toks suvažiavimas.
Egipte šiuo laiku vedasi iškasinėjimai ne tik apie Luxorą ir dar apie piramido Gize ir Sokrato ir dar kai-kuriose vietose++/ ~~apie~~

+/ Kultūra Karvauskis.

++/ Ištrauka iš laiškų egiptologų

C H R O N O L O G I J A.

Senovės Rytų chronologija yra pats sunkiausias ir painiausiasis istorikui klausimas. Čia metų pradžioje buvo žymimi metai pagal svarbius nuotikius, pavyzdžiui, tokio tai faraono įžengimas sostan, mūšio metai, sunuičiai, miesto įkūrimas, badmetis ir taip toliau. Tuo būdu metai gaudavo vardą įvykusio arba esamo nuotikio ir būdavo tarsi "mažutėlė era". Egipto, kaip tas matyti, iš Palermijos akmens panašūs užrašinėjimai buvo vedami iki šeštosios dinastijos, o paskui datų užrašai pradėta vesti pagal cenzus, tai yra, pagal mokesnių rinkimo datą. Mokesniai buvo renkama kas antrais metais, kurie buvo vadinami skaičiavimo metais. Bet paskui mokesnius pradėjo rinkti kas metais ir tuo būdu prasidėjo metiniai užrašai. Apytikriai nuo XVIII-tos dinastijos datavimas prasidėjo nuo kiekvieno naujo faraono įžengimo į sostą. Bet kadangi naujo viešpatavimo pradžia nesutapdavo su naujais metais, tai yra, su egiptiečių metų pradžia, tai ši nepatogumą pašalindavo priskaitydami mėnesius nuo metų pradžios prie naujo viešpatavimo.

Babilonej darė atvirkščiai, naujo viešpatavimo mėnesius iki ateinančių naujų metų priskaitydavo prie praėjusio viešpatavimo.

Toliau datavimas liečia painesnis tuo, kad Egipto datos buvo vedamos ne pagal amžius, kaip mūsų laikais, bet pagal dinastijas, apie kurias med taip pat neturim tikrų žinių, neskaitant "Palermijos akmens ir Turino papiruso", teikiančių kai kurių žinių tik apie senovinį ir vidurinį Egipto istorijos periodą.

Iki šiam laikui mokslininkai galėjo naudotis biblijos nurodymais tik ankstyvesniai epochai, o vėlesniai- pradedant nuo XXVI-tos dinastijos, graikų rašytojais.

Del senovės Rytų chronologijos netikslumų, iki šiam laikui Rytų tyrinėtojų pažiūrose buvo didelių, net iki tūkstančio ir daugiau metų skirtumų tuo klausimu. Šampalion, pavyzdžiui, Egipto valstybės pradžią priskiria prie 5869 metų, Lepsius-prie 5892 metų.

Ši Egipto chronologijos painiava darosi sudėtingesnė dar pačių egiptiečių metų suvedimo painiava. Egipto saulės metai buvo skirstomi į dvylikos mėnesių, kiekviename po trisdešimt dienų, priskaitant gale metų penkias dienas.

Metų pradžia turėjo sutapti su rytiniu Sirjuso pasirodymu ant dangaus ir vasaros saulėgrąža. Bet kadangi Sirjusas kiekvienais ketveriais metais užtekėjo viena diena vėliau, tai ilgainiui laikui bėgant tikrieji saulės metai pradėjo skirtis nuo teorijoj nustatytų metų ir jei Sirjuso užtekėjimas pasivėluodavo, tai yra per kiekvienus ketverius metus viena diena, tai 365 dienų jo pavėlavimo, tai yra- apskriti metai susidarė, jei 365 padauginti iš keturių taip pat gausime 1460 metų, kas sudaro Sirjuso periodą- ir atlikęs visą ratą per šį periodą Sirjusas vėl bus ant dangaus šioj padėtyj, kaipo Egipto metų skaičiavimo momentas-ir reiškia, Egipto oficialūs metai vėl sutampa su tikraisiais metais pagal Sirjusą.

Kaip matyti iš papirusų, apie Sirjuso periodą žinojo ir patys egiptiečiai. Atrasta taip pat tobulas astronomijos instrumentas-sako, jog astronomija pas juos stovėjusi gana aukštai. Kaip egiptiečiai apsieidavo su šiuo netikslumu- matyt, kai jie nustatė saulės metus, jie neturėjo aiškaus supratimo apie Sirjuso judėjimą, bet paskui pastebėjus savo klaidą nežinojo kaip ją atitaisyti ir tenkinosi tuo, nors naujų metų pradžia, tai yra Sirjuso pasirodymo diena, kurią iškilmingai visame Egipte švęsdavo, nesutapdavo su naujais metais, tai yra, su diena nuo kurios prasideda Egipto nauji metai pagal jų kalendorių, parentą klaidingu Sirjuso judėjimo apskaitliavimu. Įdomu, kad kartais buvo dedamos pastangos tai klaidai atitaisyti: kuomet saulėgrąža nebesueidavo visa puse mėnesio su egiptiečių metų pradžia pagal Sirjusą, mėnesiai buvo atkeliami vienu mėnesiu atgal. Bet kalendorius per visą laiką nebuvo atitaisomas ir egiptiečių konservatoriai kėlė aikštėn tai, kad jie užlaikė savo netikslius metus. Šalę kalendoriaus reformos, Ptolemėjo padarytos, o taip pat kuomet buvo įvesta Julijaus metai, kurie dvidešimt penktuose metuose prasidėdavo rugpiūčio mėn. 29 dieną, tai vietiniai žmonės su panieka į tai atsinešdami vadino jonietiškų metais.

Egiptiečiai pas kuriuos taip aukštai stovėjo astronomija, negalėjo savo kalendoriaus klaidingumo priežasčių nesuprasti, bet turi būti reforma gandino jų protą, papratusį gerbti tradicijas. Berlyno muziejuje yra senovės Egipto "žvaigždžių lentelė" ir "astronomijos prietaisai", kurių vartojimą yra aprašę graikų rašytojai/ Aleksandrijos Klementas/ "Vienas Horoskopas atsitupęs ant maldyklos stogo viena akimi žiūrėjo į palmos prietaiso skilelę, į prieš jį veidu sėdintį viename meridiane draugą ir su pagalba ypatingų instrumentų stengėsi apriboti žvaigždžių padėtį priklausant nuo jo kūno padėties.

Tas egiptiečiams pavaduodavo laikrodį, pavyzdžiui, penkta valanda nakties bus tuomet, kuomet "paukščių galvos" žvaigždynas stovės ties kairiaja akimi.

Dabartiniu laiku Ed. Mejeras naudodamos šiandienine matematika ir astronomija, o taip pat kombinuodamas Manefono datų lentelę ir Turinijos papirusą, apytikriai apskaitė pradžią, Egipto datų, kurios jo nuomone turi sutapti su tais metais, kuomet saulėgrąžos liepos mėn. I9 dieną Nilo išsiliejimo pradžia sutapdavo su Sirjuso pasirodymu. Tuo būdų jis pirmąją dinastiją priskaito prie 3400-3200 metų prieš Kristų. Šiuo klausimu ne visi Rytų tyrinėtojai su Mejero nuomone sutinka ir dauguma jų prisilaiko vadinamos "ilgos chronologijos", pagal kurios Egipto valstybės pradžią reikia priskirti prie penkto arba šesto metų tūkstančio.

Geresni dalykai Assirijos-Babilonijos chronologijoje, kadangi čia nuo 9II metų iki Kristaus yra tikslūs karalių sąrašai ir ankstyvesniai epochai-"eponimų +/ sąrašai", kuriuos lengva patikrinti ačiu juose paminėtam saulės užtemimui. Toliau eina dinastijų sąrašai su metų pažymėjimais o kartais tekstuose užeiname sinchronistinių nurodymų. Iškasenos davė brangios medžiagos: iš įvairių sugretintų klodų, vardų, šrifto ir styliaus kartais galima nustatyti jų laiką.

Babilonijos kultūros pradžią dabar priskaito prie 3500 metų.

Reiškia, Egipto ir Assirijos Babilonijos kultūra yra tų pat laikų.

Pats vardas Egiptas paeina nuo žodžio Chi-Ku- Ptu. ++/ C?E?

Taip punų gyventojai vadino Memfiso miestą. Egiptas tiesėsi siaura juosta 20 varstų iš šiaurės iki pietų ir užėmė 30000 kvadratinių ~~metr~~ kilometrų ploto.

Iš abiejų jo pusių dykumos- Sachara ir Libja.

Tarpe dviejų dykumų jis išrodo kaip žalia oaza. Egiptas savo geografino padėtimi yra iš visų pusių uždarytas, kaip dėžutėje- sako Brestedas.

Ir ištiesų- prie jo prieina ąiaurėje viduržemio jūra, pietuose Nubijos slenkščiai- iš rytų ir vakarų dykumos.

Tokia padėtis šalies turi savo blogumus ir gerumus. Atskirtas nuo visų kitų šalių Egiptas buvo ~~apgyventas~~ apgintas nuo priešų puolimų, bet užtat sunku buvo jam susisiekti ir turėti prekybos sąntykių su kitomis tautomis. Pati Egipto gamta dalo jį į dvi dali- ąiaurinę ir pietinią. Visas Egipto gyvenimas pereina tiktai nuo Nilo. Ta ilgiausia visame pasaulyje upė patvinsta kiekvieną rudenį tada, kada iš mūsų krašto išlekia ten gandrai del to, kad ten tada atsiranda daugybė varlių. Savo potviniais Nilas sudaro ir derlingą žemę ir duoda vandens augalams.

Iš senovės laikų egiptiečiai daug dirbdavo ir rūpindavos, kad Nilas neišeitų į jūrą nesudrėgninęs viso krašto.

Del to reikdavo kasinėti kanalai ir įvairiais būdais dirbti nuo ryto iki vakaro, kad tiktai sudrėgninti visus laukus su javais.+++/

+/ Tai sąrašai aukštesnių valdininkų-kurie davė metams savo vardą.

++/Chat-Ku- Ptu dievo Ptu šventykla.

+++/Amžina kova Egipto su dykuma

Ir dabar kur tik nuvažiuosi Egipte visur per visą dieną tęsiasi"čadufus"+/ ir įvairius įtaisus kraštui drėkinti. Šiandie nežiūrint to, kad anglų inžinieriai padarė keliose vietose užtvankas,kurios sulaiko Nilo vandenį ir neleidžia jį visą išeiti į jūrą,bet plotas derlingos žemės pasidarė siauresnis negu senovės laikais. To priežastis yra,kad aukštumas dabar potvinių Nilo aiškiai susimažino. Nilas ir dabar,kaip senovėje duoda visą gyvenimą šaliai ir faraono laikuose nuo aukštumo vandens priklauso daugumas derliaus.

Nilas Toto mėnesį/tai mūsų birželio mėnesio galas ir liepos/ nuseka ir jo vanduo susidrumsčia- tada Egiptas atrodo kaip pilkas žaltys ~~išrai~~ išraižytas žydromis kanalų gyslomis ir kur nekur tik nuo augmenų žaliuoja. Paskui gi /liepos mėnesio antroji pusė/ suteikia Nilui vandens iš toli,-iš vidurinės Afrikos šalių,kur lyja zenito lietus,nuo Abisinijos ledinių kalnų viršūnių,tirpstančių saulės kaitroj. Vandenų gausumas nurodo Nilo pasipučimą,o jo spalva dėl daugybės dumblo,potvinio įtraukto Judano miškuose,iš sudrumstos pasidaro žalsva. Nilas raudonuoja- tai jį sudarė Abisinijos įvairios rūšies uolų rausvas molis. Tada jis gražus ir baisus, tartum krauju suteptas ir primena iš Biblijos pasakėčių apie dešimtį Egipto bausmių,pranašo atsiųsto į tą kraštą,kada tas pats pranašas pakeitė vandenį krauju. Pagaliau,sukilusios bangos susikerta ir beriedėdamos į visas puses paverčia visą kraštą pasakinge su marių žydrumo tarp begalbės dykumos auksinio smėlio. O kai mūsų padangėj sniego pūgos ir saulė nebespindi- Egiptas žaliuoja ir žėri paslėpta laime,ir kiekvienas žolynėlis stebuklinga jėga auga ir cukrinė švendrė,kupina saldumo,o kviečių dirvos siūbuoja nuo svarių varpų. Tas begalbis augalų gausingumas ,kur vienas grūdas duoda tris šimtus- turėjo paginklyti tam krašto gyvenimo trykštančios jėgos rūpintoją dievą Ozirį, turėjo gerbti ir Nilą. Senovėj Egiptą vadino"Nilo dovana"- Nilus- senoje Egipto kalba- Chopi- tai dievas, kuriam giedojo himną "garbė Tau o Nile,o tu,kuris atsiradai žemėje,kad ramiai teiktumei Egiptui gyvybę"Kai jis patvinsta,žemė kupina laimės,kiekvienas skilvys džiaugiasi,visos būtybės gauna maisto,kiekvienas dantis kramto. Teikia puikių vaisių,gamina įvairių gerų daiktų,skatina augti žolę žvėriams maistui.

Legenda pasakoja, kad kiekvienus metus dievaitė Izis apverkia danguje mirtį savo vyro Ozirio ir viena ašara krenta Nilan ir tada jis išsilieja ++/

Graikų ir romėnų meno Nilas buvo atvaizduotas galingo seno paveiksle. Guli jis atsirėmęs ant sfinkso,o aplink jį ir ant jo aibių aibės mažų žaidžiančių vaikučių,augmenų,vaisių,vynuogių.

Ne tik vanduo Nilo buvo šventas,bet ir gyvenę jame gyviai,augalai. Ties juo budėjo susidūmojęs lotai su savo baltai mėlynų taurių nuostabiu ir slepingu pažiūrėjimu; prie jo krantų tyliai šlamėjo papiro krūmai į kuriuos pažiūrėję,statė Egipto šventovių kolumnas,niekur daugiau neregėtas, ant jų rašė mirusiųjų šventasias knygas.

++/ Yra legenda,iš kurios matome,kad kiekvienus metus Nilo bangose buvusi skandinama gražiausia mergina,papuošta baltais drabužiais ir žolynais,kad tik jis būtų geras ir teiktų Egiptui gyvenimą. Bet atsiradęs protingas faraonas,žinąs potvynių slepinius,ir,norėdamas padaryti galą toms baisioms aukoms,liepęs iškelti ant akmens šiuos žodžius:"Nile, jeigu tu iš dangaus/iš Dievo/ tai teiksi mums vandenį ir be tų baisiųjų aukų.

Jeigu gi ne ,tai tu mums nereikalingas."

Žmonės siaubo laukę dievo Chapio keršto,bet jis nesusirūstinęs ir nuo to laiko nebeaukoję jam merginos.

Charakteringas bruožas Egipto klimato -yra ypatinga sausuma. Visose geografijose kur kalba apie Egiptą- tai parašyta "Egiptas ne žino lietaus". Tai reikia suprasti- nėra visai lietaus pietų Egipte. Kai del šiaurės- tai ten labai retai vieną kartą per metus, ar du bet vistiek žino žmonės kas tai yra lietus.
Tas sausas oras padarė tai, kad ta šalis išlaikė mums Egipto kultūros liekanų.
Čia šalia mumijos randame daugybę įdomių papirusų, papuošalų, indų, valčių kelionei po kitą pasaulį ir t. t.
Europos muziejai pertekę tomis liekanomis, o kiek dar jų nežinomų, giliai paslėptų smiltynuose suteiks naujos medžiagos tirinėjimams.+/
Egipto sausas oras pagydo net jau visai nustojusius vilties džiovininkus. Nesveikas tiktai laikas Egipte, kada esti Nilo potvinis. Tada labai didelė kaitra ir oras pilnas garų ypač paeingas svetimšaliams. Bendrai sakant Egiptas šiltas kraštas, bet reikia skirti įvairius metų laikus. Egipto trys metų laikai-geriausis- nuo mūsų rugsėjo iki gegužio. Tada daug svečių suvažiuoja iš Europos į Egiptą.
Tas laikas kaip pas mus gegužės mėnesį.
Birželio ypač liepos ir rugpiūčio mėnesiuose visas Egiptas lyg mirte apmiręs. Kaitra tada siekia 85 cels. Kaire nekalbant jau apie pietų Egiptą. Dažnai ateina vėjas iš dykumos karštas, kaip įkaitintų krosnių ir neša kai kada taip, daug smėlio kad net saulės nematyti ir visas pasaulis atrodo raudonas ir apima baimė- rodosi kad jo amžina kova su dykuma pasibaigs Egipto žuvimu. ++/
Trečias metų laikas Egipte- tai potvinio laikas, kuris prasideda nuo vidurio rugpiūčio ir baigiasi rugsėjo gale.
Žemė po to laiko įtrešta Nilo dublu taip derlinga, jog blogiausiai iš-dirbus duoda labai gerą derlių iki dviejų šimtų grūdų.
Ir taip greit bręsta augalai, jog tris kartus galima sėti ir piauti. Visur sėja javus, kviečius, durro, miežius, kanapes.
Bet daugiausia Egipte sėja svogūnų ir iš jų ištisi traukiniai išeina į užsienį.
Žiūrint į Egipto lauko darbus- ne pasakysi, koks čia metų laikas- todel kad drauge sėja, piauna ir veža.
Egipto flora labai turtinga, kai flora tropiko šalies. Maži mūsų medžiai išauga ten dideliais, kaip pavyzdžiui-akacija, o banbukų krūmai- kaip didžiausieji miškai.
Čia auga oleandrai, cukraus švendrės, įvairios rūšies palmių.
Tikrai egiptiški augalai, tai vandenini augalai- kaip lotosas. Baltos, ružavos, mėlynos- simbolos pietų Egipto ir papirusai šiaurinio Egipto simbolas. Tie augalai turėjo reikšmę mene +++/ ir religijoje.
Tikri Egipto gyvuliai - tai asilai, boždžionės, sakalai, hijėnos- dykumoje liūtai ir tigrai. Iš paukščių- ibisai, sakalai, kregždės, polėdos ir ypač daugybė laukinių paukščių Deltoje.
Visur figuruoja tarp dievų Egipto ir Nilo gyventojų -krokodilas. Daug augalų ir gyvulių Egipto buvo šventi.
Kai kurie mekslininkai mano, kad avinai, ožkos atėjo į Egiptą iš Azijos. Tikrai žinome, kad arklys pasirodė Egipto paminkluose tiktai vėliau po Hyksoso laikų ir iš Azijos yra atvykęs čia.
Kas liečia minerolo Egipto turto...
Brestedas sako, kad tas siauras ir gilus, o taip pat labai pilnas gyvybės slėnys, iš dviejų pusių apsuptas tuščios dikumos, sudaro šalį į kurią panašios nėra visam pasaulyj. Teisybė jis yra savotiškas. Ar plauki valty išilgai Nilo tarp žydinčių oleandro girių ir dirbamųjų laukų, kaip primityvių gervių rėksmas, kurios graudina laukus giedodamos kai kokią monotonišką graudžią dainą, kuriai pritaria liūdnos arabų melodijos, ar stovi prie aukštųjų džiugių ir amžinai įsižiūrųjusių į saulę palmų arba prie tų pilkų didžiujų piramydų- visuomet ir visur kankina žiūrėtoją kažkokia paslaptis. Visa čia suteikia ūpo sukauptį minčiai ir įsigilinti " Rustus Egiptas, kaip ir jo piramydos,- sako Šiurre,- šaukia mus į kito pasaulio šalis. Toks kraštas turėjo pagimdyti nepaprastą protą, nekasdieninę kulturą ir religiją.

+/Muziejams fotografijos ,++/Tam padeda vėjas nuo Viduržemio jūrų
+++/kolonnos įvairios

G V E N T O J A I E G I P T O .

Mums tenka labai painus spręsti klausimas apie tų senovės Rytų didžiųjų tautų kilimą, kurios sudarė kultūrą. Jau senai tas klausimas tiriamas daugelio orijentalistų, darančių daugiau ar mažiau sekmingus ar sprendimus ar teorijas, kurių daugelis jau pasenusios ir sugriuvusios nuo mūsų rimtesnių ir tobulesnių mūsų laikų tyrimų.

Kad ir daug kas dar ir šiandien to klausimo yra neaišku arba eina hipotezo, tačiau jau šiandien yra rastas tas tvirtas pamatas, ant kurio pastatyta senovės Rytų etnografija. Čia neaustosime ties visų senovės Rytų tautomis nei mokysimės visas jų šalis. Težiūrėsime tik tas jų nacijas, kurios buvo to laiko kultūros židinys.

Pradėsime nuo Egipto. Senovės egiptiečių kilimo klausimas sukėlė daug didelio darbo ir karštos polemikos kaip tarp pačių egiptologų, taip ir apskritai tarp orijentalistų ir antropologų. Ypatingas buvo sunkumas del to, kad truko mokslišku duomenų, kad visai nebuvo raštinių arba medžiaginių dokumentų, kurie padėtų nors apytikriai nurodyti tą vietą, iš kurios yra atvykę senovės Egipto gyventojai.

Visų seniausiąją tautų klasifikaciją randame biblijoje, "Būties knygose", kur visa žmonija sutalpinta vienoje geneloginėje lentelėje ir eina iš trijų Nojaus sūnų: Semo, Chamo ir Jafeto. Bet kuriuo atžvilgiu žmonija dalema į grupes,- to biblijoje nematyti. Čia vis delto principas visai kitoks, negu mūsų laikais, ir čia kokios tautos kalba jokios nevaidina rolės. Tai rodo tas faktas, kad biblija visai svetimas kalbos atžvilgiu tautas, kaip antai babiloniečius, chamaniečius įskaito į Chamo ainius, o elamiečius, nieko bendro neturinčius su semitų kalba, įskiko Semo ainiais. Greičiausia, čia buvo atsižiūrima politinių sąlygų. Mūsų laikų mokslininkai, skirstydami žmoniją į rases, daugiausia atsižiuri tautinės kalbos. Tačiau sako Turajevas, reikia manėti, jog nevisaa tas kriterijus esti neklystamas, nes atsitinka tautų, kalbančių tokios rasės kalba, kuri nieko bendro su jomis neturi. Pavyzdžiui, senovės egiptiečių ainiai- koptai šiandien arabiškai kalba, o didžiojo dalis Mažosios Azijos graikų kalba turkiškai. Bandymai kuriuos yra padaręs Renanas, dalijamas žmoniją į tam tikras grupes iš panašiųjų jų charakterio bruožų nėra tvirtai pagrįsti, kadangi tautų psichologija tebėr dar visai neišplėstas mokslas, o tuo tarpu yra žinoma, jog geografinės ir istorinės bendros sąlygos vienodus sudaro charakterius.+/

Kiek daugiau duoda medžiagos, nebegyvuojančioms rasėms apibudinti, antropologiniai tyrinėjimai, bet ir jie dar nėra gavę kokių tikresnių rezultatų. Priešistorinių laikų skeletų tyrinėjimas, sako Brestedas, užuot padėjęs kurį klausimą aiškinti, tiktai jį suraizgęs nepabaigiama pašių antropologų polemika. Iš to, kas aukščiau pasakyta, aišku, jog tvirčiausiu pagrindu, dalant tautas rasėmis, vis delto eina kalba. "Tas kriterijus mažiausia klystamas senovės laikams, kadangi vienodo kilimo rasės neginčyjamai vienoda kalbėjo kalba; tiktai per ilgus metus pateko į kurią nors įtaką ++/.

Tokiu būdu lingvistiniai senovės egiptiečių ir giminingos koptų kalbos tyrinėjimai parodė savo panašumą į semitų kalbą.

Koptų šventuose raštuose, jų religinėje literatūroje, maldose ir senovinėse giesmėse, dar koptiškai rašytuose, ičliko panašumo į senovės egiptiečių kalbą. Toji koptų kalba, pasirodžiusi bažnytinė, raidės žmonėms nebesuprantama ir pagaliau šiandien išnykusi- ji tiek yra artima senovės egiptiškai kalbai, jog jos pagalba Šampolijonui pavyko egiptiškas paradas įskaityti ir rasti raktas nuo egiptiškų ieroglifų, o taip pat ir šių dienų egiptologai nuolat ja naudojasi, skaitydami senovės Egipto papirusus.

Tuo būdu senovės egiptiškosios ir koptiškosios kalbos giminingumas buvo senai išrastas faktas, o paskutiniuoju laiku dar kai kurie iškilių jų panašumo į semitišką kalbą. To panašumo pastebėjo šaknyse, įvardžiose, sufiksuose ir antrinėje balsių reikšmėje. Maspero šiaip del to pastebi:

" Didesniąją dalį gramatinės egiptiečių kalbos mechanizmo randame semitų kalboje, tiktai jis ten labiau išplėtotų turi formų".

Tas senovės egiptiečių ir koptų kalbos panašumas iš vienos pusės ir semitų iš kitos- senai mokslininkams bruko rintį, kad ir etnografiškai turi būti giminingos Egiptas su Azija.

Bet kaip sutaikinti tų kraštų kalbų gimininguma su didžiuliu jų tautų tipo skirtumu ir kaip išaiškinti tų kalbų panašumas su išorės veido skirtumu? Šis skirtumas aiškiai žymu šių dienų fellachui, gryniausiam senovės egiptiečių ainiui. Jeigu šis fellachas, ilgai gyvenęs kartu su arabais ir kraujui sumišus neliko į semitą panašus, tai ką besakyti apie tuos tolimesnius laikus, kada tos tautos visai skirtas valstybes turėjo? Tų senovės laikų išliko paveikslai vaizduoją du visai skirtu dviejų etnografinių rasių tipu. Šalia egiptiečiams artimo tipo, matome charakteringą semito tipą, primenantį Somalio ar Punto gyventojų vaizdą egiptiečių vazonuose.

~~Kohras~~ Kokias mes iš čia galim išvesti išvadas del senovės egiptiečių kilimo? Maspero sako:" Egiptiečiai turi baltosios rasės savybių, kuri nuo seniausių laikų gyveno sėsliai Libijos žemėjo ties viduržemių jūra. Tie gyventojai kilimo yra afrikiečiai, atėjusieji į Egiptą ar iš vakarų ar iš žiemių vakarų". Tas klausimas, kiek daug egiptiečiams yra afrikiečių kraujo įsimaišę, ne kartą buvo keliamas ir jam buvo ištisi storiausi tomai skirti, kuriuose jį visaip sprendė. Tiktai galime tvirtinti remdamiesi naujausiais tyrinėjimais, jog kadaise labai populiari teorija apie egiptiečių kilimą iš Afrikos negrų dabar yra visai nudėta. Priešingai, sako Brestedas, buvo įrodyta, jog egiptiečiai nėra kilę iš Afrikos negrų ir daugiausia bus, jei jie šiek tiek dažyti negrų krauju, kaip ir kitomis Afrikos tautų savybėmis, sakysim libiečių, gyvenančių jos šiaurės dalyje, ir Galų, Somalio, Begų gyventojų, gyvenančių rytų Afrikoje. Tos tautos budamos žemos kultūros ir neturėdamos literatūros, negalėjo padaryti daug įtakos nei egiptiečių kalbai, kuri yra semitiškosios, kiek Afrikos aplinkos dažytos, struktūros,- nei jų gyvenimui nei religijai.

Brestedas neneigia Azijos įtakos Egiptui, tik jis ją vaizduoja nelabai aiškiai.

Visai kitaip žiūri į egiptiečių kilimą sumerine teorija, kuri kalba apie egiptiečių ir semitų bendrąją protėvynę. Anot jos, egiptiečių ir semitų kalbų panašumas turįs priežąstį tolimoje praeityje, kada tiedvi tauti, lygiai kaip indoeuropietiškųjų tautų grupė, turėjusi bendrąją protėvynę Tyrinėjimai parodo, jog tąja protėvyne galėjusi būti Arabija, kur dar ir šiandien yra išlikęs gryniausias semito tipas, o jųdviejų bendroji kalba turėjusi būti sumieriečių kalba, kuri jau istoriniais laikais taip sutikusi su assiriečių ir babiloniečių kalba, kaip dabar lotynų kalba su italų. Toji nesemitiškoji ir jau mirusi Assirijos Babilonijos istoriniais laikais kalba, tik maldyklose tebuvo vartojama, lygiai kaip šiandien lotynų ir senoji slavėnų kalbos.

Pabrėždami jos skirtumą nuo gyvosios semitų kalbos, patys babiloniečiai ją vadino "Sumiro kalba", kuria burtininkai būrė. Tikslus tos kalbos paminklų tyrinėjimas parodė, kad babiloniečių dantiraščiai ir egiptiečių ieroglifai yra kilę iš bendrojo šaltinio, būtent sumeriečių kalbos+/.

Šis atidengimas padarė pradžią dabar naujausiai sumeriniai teorijai, anot kurios, semitai tikriausia bus ilgai gyvenę Arabijoje, semitizmo lopšyje. /Šią teoriją tvirtina Babilonijos paminklai, kuriuose matyti dviejų skirtų etnografinių tipų atvaizdai: charakteringas sumerinis ir bebarzdis ir ilga plona nosimi/.

Kai ilgainiui gyventojų taip daugėjo, jog kraštas nebegalėjo jų išmaitinti, ėmė daugybė jų keltis į šiaurę ir į vakarus.

Egiptiečiai, budami Afrikos chamitų atžala, kurie visų arčiausiai susidūrė su semitais, turėjo turėti daug bendro su jais tiek kalboje, religijoje. Tuo būdu egiptiškos ir assiro-babiloniškosios kultūros šioks toks panašumas nereikia aiškinti tų kultūrų savitarpišku veikimu, bet jį senovės bendru gyvenimu. Reikia pastebėti, jog kiek ryškiai figūruojasenovės rytų istorijoje semitinė tautų grupė, tiek neaiškiai pasirodo chamitai. Nors prie jų priklausančiosios Egipto tautos ir baltaodžiai libiečiai jiems giminingi savo kalba, vis delto tas panašumas daug mažiau žymu, negu sakysim tarp semitiškos grupės tautų, kas eina iš tų giminių žemos kultūros ir del tos priežasties literatūrinę kalbą teturi egiptiečiai ir jų ainiai koptai.

+/ Sumeri- šiaurinė Babilonijos dalis; iš čia kilo Babilono karalių Sumerio ir Akkadijos titulai.

Daugumą šių dienų egiptologų yra tos nuomonės, jog semitai į Egiptą atsikėlė vpačiai iš šiaurės, per Deltą. Turajevas priešingai įrodo- jog tie persikėlimai ėjimtinai ėjo pietuose ir Arabijos, ne Somalijos pakraščius, nes Deltoj daug vėliau yra atsiradusi, ką liudija geologiniai tyrinėjimai. Ermanas mano jog persikėlimai ėjo nuolat pamažu kaip iš šiaurės taip ir pietų. Negalos/tai sodžius aukštutiniame Egipte, ties kuriuo daug yra rastų kapinių/ kapinėse yra kriauklų. Raudonosios jūros ir aplinkinių kalnų akmens, rodančių čia tautų kelimąsi iš rytų. Semitai kilojosi ne visi iškarto ir ne didelėmis grupėmis, kadangi jų keliai nėra patogūs, plati lyguma, bet ėjo per jurą siauru perėjimu. Tuomet tikriausiai atitiko tautų suskirstymas į grupes- rytinę ir vakarinę. Pirmoji įsikūrė Tigro ir Efrato krantuose ir sudarė grynai semitinę Assirijos ir Babilonijos valstybę o vakarinė vyko į Afriką ir paglemžusi vietinį elementą, sudarė naują rasę, panašią. Winkleris mano, jog visų didžiųjų tokių kolionių buvo keturios, ir pirmoji iš jų sudarė Assirijos Babilonijos karalystę prieš 4000 metų prieš Kristų, o paskutinioji- arabų judėjimą pabaigusi jau prieš Islamo vėliavos.

Reikia manyti, jog ir Afrikos chamitai, prie kurių priskaito senovės egiptiečius, yra čia atėję iš rytų, iš Azijos, atsiskyrę tuo tautų kilojimosi metu nuo bendrosios semitiškų tautų protėvynės Azijos, vyko į Afriką nuolat pamažu ir nedidelėmis grupėmis. Tokiu pat būdu iš pietinės Arabijos atėjo ir šiandieninės Abesinijos gyventojai I amž. prieš Kristų. Mums čia yra progos konstatuoti begalo įdomus faktas, kada grynai semitiškas tipas Afrikos aplinkos įtakoje nuolat kitėjo kaip savo išorės pavidalu, taip ir kalbos ir kultūros atžvilgiu. Egiptiečiai Afrikos chamitus pramine "Onu", laikydami juos pirmutiniais Egipto gyventojais, ką rodo šio vėliau įvenšiamo "Onu" įventė, tos šalies atėjūnų laimėjimui paminėti. "Onu" vardą davė Denderis/ netoli Karnako/, jis dažnai minimas ir graikų įvairių Egipto vietų varduose. Tiktai tuo apsireiškė egiptiečių savo kilimo atminimas. Pietrie tyrinėjimai įrodė, jog egiptiškoji rasė labai sudėta, nes į ją įeina česi skirti etnografiniai tipai. O Kranis Oterkingo kaukolių tyrinėjimai Egipto kapinėse rodo, jog egiptiečio tipe yra šumerų, negrų libiečių ir chamitų-semitų bruožų. Per ilgus amžius del tokios daugybės elementų sąmyšio atsirado nauja rasė- egiptiečiai, kurių vyriausias bruožas yra nuostabi derme šiurkščių charakteringų chamitams, pažymių semitiškojo tipo dailumu. Tokiu būdu egiptiečiai, sprendžiant iš archeologinių duomenų, yra kilimo arba vietiniai t.y. libiečių šakos chamitai ir del, Azijos artumo, yra didžiai patekę semitų įtakon arba bendrai visi chamitai, gyvenantieji dabartinioj šiaurės Afrikoj, kadaise yra čia atėję iš bendros su semitais protėvinės Arabijos ir Irano ir išsinešę iš šia bendrą su jais kultūros pradžią. Pastebėsiu, kad Egipto ir Azijos panašumas nesiterkina tiktai jų kalbos ir tikėjimo artumu- jų fauna ir flora irgi daug turi bendro.

Šveinfurtas įrodė, jog šventasis Egipto medis Sikomora yra kilime arabiškas javai ir vynuogės taip pat kaip ir avys, ožkos, atsirado šionai iš Azijos. Likdamo galutinius egiptiečių kilimo klausimus sprendimus mokslininkams spręsti, pabrėžiu tik tai, jog tos sudėtinės nacijos savybės glūdi jos įvairių tautybių elementų kombinavime ir dviejų vyriausių jos sudarenųjų tipų kontraste: chamitų ir semitų.

Tą kontrastų elementą egiptiečių nacijoje ypačiai pabrėžia Turajevas, kalbėdamas apie rasės įtaką egiptiečių tikėjimui. Jeigu mes dar atminsime, sako jis, jog pati prigimtis, siautusi egiptiečius, buvo pilna kontrastų, bet pasižymėjo paprastumo grandijoziškumu ir visų reiškinių teisingumu, tai bus mums aiškus ir tos tautos charakteris, kurioje šiurkštus ir dalir stumiąs afrikiškas fotiškiams sutiko su nuostabia, grynai semitiška tikybine šiluma ir teologiniu gilumu, ir vidaus visiškas konservatizmas- ne tiktai su evoliucija, bet ir su mokėjimu kraštutinius padavimus prieiti, kad ir kaip jie kartais būtų niekingi, fantazija kartais laukinė ir nepažabota - blaivu praktingu, arba ir prozingu proto sudėjimu. Visi tie ie kitokie nuostabios nacijos bruožai įsispaudė ir jos literatūroje, jie parodo, kokia tos literatūros gilė susiliečiamųjų taškų su semitiškąja, pavyzdin su bibline, šitaip mus stebinanti utilitarinė ir oportunistinė daugybės kurinių dvasia, taip pat, mūsų akimis liguistos arba paskutinį naivumo pasiekusios vaizduotės produktai ir maginge prietare nesupratimai.

Tarsime keletą žodžių del egiptiečių kalbos konservatizmo. To egiptiečio charakterio bruožo dėka mes iki šiol jo kraštė kiekviename žingsnyje randame praeities pėdsako.

Šių dienų fellachas žemdirbys ir figūra ir veido bruožais minte primena senovės paveikslus, reljefus statulas, jog Marietta kada kasinėjo kasinėjimus Sakkaroje atrado tokio didumo, tikriausia IV-jo tūkstančio metų aukštojo valdininko, statutą, tai darbininkai, kurie jam padėjo panašumu nustebę, visi sakė jį savo šefo /valdininko/ paveikslą esant, kurs ištikrųjų buvo panašus į tą statulą ir visai neturėjo arabiškų veido bruožų. Mospero veikale entraste "Histoire arcienre dos peuples de l Orient" matyti paveikslas, vaizduojąs čių dienų fellachų moterį, laikančią rankose III amžiaus galo ar II amžiaus pradžios faraono galvą. Jų veido bruožai tiek panašus, jog rodosi tai brolis su seserim būtų. Memfiso apylinkėse ties Sakkaros sodžiumi palmyne yra didžiulė ramzeso II statula 13 metrų ilgio. Ta statula yra granito. Ties ja yra toks įtaisymas kopečių pavidalo, kuriomis kopia keleiviai, norintieji arti panatyti milžino veidą, kuris artistingai yra iškaltas ir turi visus charakteringuosius egiptiškojo tipo bruožus: kiek kuprota nosis, ypatingas akių sutalpinimas, ypatingą susimąstymo ir nesutrikdomos ramybes išraiška. Ir šis veidas taip panašus į čių dienų fellacho veidą, jog vienas keleivis sako: "Jis išsigimusieji to milžino nykštukai". Del to pastebi Šeinfurtas-Nylas, sudaręs Egipto kultūrą, daro ir perdaro čiek ar tiek šalia jo gyvenančias tautas, bet jau kartą susidariusį tipą laiko nuostabiai vienodą. Charakteringas fellacho ir pietų afrikiečio bendrumo bruožas yra vienodos drapanos ir ypačiai vyrų paprotis nešioti trumputes prikyštėles. Bet ypačiai svarbu tai, jog tas drapanas randame labai senų laikų paminkluose. Dar čia išliko ir biblinių laikų indai, kuriais dabartinis fellachas senovės egiptiečių papročiu nešioja vandenį iš Nylo, keldamas juos aukštai virš galvos ir slinkdamas iš reto, atsargiai primena praeities matymus. Šiandieninio fellacho ir būtas, kuris labiausia tarnauja nuo saulės apsiginti, taip pat primityvus, kaip ir tūkstančiai metų prieš Kristų. Tokiu pat pirminiu būdu fellachas ir žemę dirbasi, ją drėgnina, laukus valo ir kulia.

Ir šiandie, kaip faraonų laikais šalia elgetiškų fellacho trobelių stiebiasi turtuolių vilos, pasakiškais apsuptos sodais, primenančiais senovės rytų pasakojimus apie dausų grožybes.

Dabartiniu momentu kad ir eina intensyvi Egipto kova del nacionalinės nepriklausomybės, tačiau tos kovos priešakyje yra ne fellachai, +/ gryniausi egiptiečių ainiai, bet koptai ir arabai. Fellachai, kaip ir faraonų laikais, tebėra tamsus, niekuomet nėra dalyvavę politiniame šalies gyvenime; ir dabar savo didžiosios nacijos atgimimo metu jie laikosi nuošaliai ir į atsitinkančius faktus žiūri visai nedalyvaujamomis akimis. Išorinis paveikslas fellacho, niekuomet nesiskyrusiu su arklu ir šventai žiūrinčio senovės egiptiškų tradicijų, kad ir daug tūkstančių metų jį veikė svetimieji, vis delto išlaikė senovės gimininingumo ir kokio nuolankumo čečėlį. Bet tas pats fellachas, kurio visą turtą dažniausia sudaro tik jo mažas laukelis, didumo dažnai nedidesnis už mūsų daržus, ir molinė pirkelė su vienintėliu jojo nebliu- girnomis ir mažutėlio krosnimi kvietieniams paplotėliams kepti- ir tas, mes pasakytumėm, elgeta fellachas nesijaučia nelaimingas.

Kepinančiuose saulės spinduliuose jis senai priprato prie sunkaus darbo, ir su soirtimis arba šadufais sendamas vandenį savo pasėliui drėgninti jis nė nepamano, kad jo gyvenimas galėtu būti gerosnis, kad kitų kraštų ūkininkai jaučiasi esą piliečiais savo tėvinėje: elgeta fellachas nejaučia savo elgetiškumo, ir jam yra vandens ir paplotėliųjis visai yra pasitenkinęs.

Kiek egiptiečio psichikos tos charakteristikos atitinka tikrumai, dar ne kartą turėsime progos įsitikinti faktais, kada pasižiūrėsime su egiptiečių kultūra, su jų tikėjimu, mokslu ir literatūra.

Tarsime keletą žodžių del egiptiečių tautos konservatizmo.
To egiptiečio charakterio bruožo dėka mes iki šiol jo kraštė kiekviename žingsnyje randame praeities pėdsako.
Šių dienų fellachas žemdirbys ir figūra ir veido bruožais minte primena senovės paveikslus, reljefus ir statulas, jog Mariette kada kasinėjimus

Egiptas labai turtingas gyventojais ir tankumu gyventojų užima pirmą vietą pasaulyje. Šiandie egiptiečiais vadina save fellachai, koptai, arabai-visi jie kalba arabiškai.
Kaip buvo minėta aukščiau- fellachai Egipto sodiečiai- tai yra tikri senovės egiptiečių ainiai.
Visi jie užlaikė puikiai savo pirmykštį tipą, būdą, tradicijas- nežiūrint, kad jie mahometonai.
Koptai- tai yra išsigimęs tipas egiptiečių- kadangi jie visą laiką gyveno miestuose ir daugiausia užsiima prekyba. Beveik jie visi krikščionys- daugiausia ortodoksai/stačiatykiai/ bet yra ir katalikų.
Nors jie dalinai tiktai užlaikė senovės Egipto bruožus ir tradicijas, bet užsiliko pas juos bažnyčios apeigose koptų senovės kalba, kuri yra artima senovės egiptiečių kalbai. Koptų mišios Egipto katalikų bažnyčioje turi žymių senovės Egipto magijos.
Trečias vietinis elementas šiandieninio Egipto- arabai- mahometonai. Ne veltui jie priskaito save prie egiptiečių, nes pas juos arabiško kraujo maža. Tas tipas pareina nuo ~~tipe~~ mišinio kada-tai valdančių Egipto arabų su vietiniais gyventojais. Azolvi tai skaitlingiausis elementas šiandieniniame Egipte. Juose užsilaikė žymės senovės vergijos. Sunkiausius darbus atlieka arabai- pradedant tarnais ir baigiant akmenų skaldytojais. Jie miklūs, gudrūs ir nuolankūs, kaip vergai.
Visi vietiniai žmonės žemesnio luomo rengiasi rytiškai, bet inteligentai prisiėmę europiečių rūbus išskyrus feskas.
Kas liečia rytų moterį ...
Sulyginus nedidelė saujelė ir tai tik miestuose sudaro europiečiai: anglai, prancūzai, rūsai. Vokiečių dabar labai mažai sulyginus su prieškariniu laiku. Vietinių gyventojų apsišvietinimas stovi labai žemai. Daug liaudies beraščiai. Visame Egipte tik trys universitetai. Vienas Aleksandrijoj- ir du Kaire. Vienas arabiškas- kitas europiejiškas.
Anglų valdžia sutiko dabar su viešpatavimu Egipto Zaglulo Pašos, žmogaus Egipto liaudies numylėto, o taip pat negeistino Anglų valdžiai. Esama ir kraštutinių srovių reikalaujančių neatidėliojant nutraukti ryšius su Anglija.
Žodžiu- Rytų Europiečių niekinamos "tamsios minios" nerimą stauja ir ruošiasi sugrąžinti Egiptui jojo senovės laikų nepriklausomybę.
Užsieniuose skubiai ruošiami ir vietiniai mokslininkai- egiptologai, nes turima vilties greitu laiku painti į savo rankas Egipto muziejus, archeologijos iškasenas ir sustabdyti galop ateiviams nuo garsios Egipto praeities plėšimo.
Europiečiai laiko save Egipte aukščiausiąja žmonijos veisle, prisilaiko visu griežtumu Europos papročių, dėvi išimtinai tik europėjiškus kostiumus, kas būna kartais labai nepatogu Afrikos klimate. Jie žiūri iš aukštoj "Rytų galvijus" įsitikinę amžinai valdysią juos, tuos vietinius, neturinčius net kariuomenės, nė ginklų.
Bet egiptiečiai jau senai pajuto turį teisę savistoviai gyventi ir be kariuomenės ir be ginklų žingsnis už žingsnio eina ta kriptimi kuri veda prie galutino išvalymo Egipto nuo anglų kariuomenės ir globos.
paskutiniuoju žodžiu šiandien tos jau ilgos, tautinės kovos yra faktas, kad garsios Egipto praeities plėšimo

A R C H A I Š A S E G I P T A S .

Apie senovės priešistorinį Egiptą mes labai mažai ką žinome. Egipto liekanų rasta šiaurėje ir pietuose. Mokslininkai Amelinou, Fliders, Pohie, Reisner iškasė pietų Egipte arti Abidoso dinastijų faraonų kapus, o šiaurėje Jerokonpolio Quibel rasta seniausių dinastijų faraonų stovylos ir labai įdomios istoriniu atžvilgiu skalyno plokštelės.
Iki šiam laikui Egipte rasta patys seniausieji kapai- tai apvalios arba stačiakampės plokščių dugnu duobės. Kūnai čia guli vadinamoje embriologinėje padėtyje. Čia rastos susirietusios su įtrauktomis po save kojomis figūros primena gausingą pritūpus sėdinčio rytų pozą.

Tiktai čios rytų pavyzdžiu sėdinčios figūros čia kapuose guli apverstos ant šono. Kai kurie kūnai įvinioti į odą,+/ o po kai kuriais patiesta rėtų kilimas- plaušinis. Ant kiekvieno numirėlio krūtinės arba rankose yra skalyno plokštelė tepalui trinti. Čia pat yra ir maišelis su malachitu,įeinančiu į to tepalo sudėtį.

Egiptiečiai mėgo savo veidą gražinti įvairiais kosmetikos būdais,kurių vienas buvo akių vokų ir antakių gražinimas žaliais dažais. Šių dažų pėdsakai puikiai užsiliko ant daugelio senovės viešpatybės stovylų. Be čių kosmetinių reikmenų senovės kapuose kartais randame titnago ginklus medžionei aname pasaulyje,molinių laivų modelius plaukiojimui ir indus su liekanomis valgio,gėralų,kvepalų kūnui tepti.

Tuo būdu dar tuose tolimuose laikuose,kuomet egiptiečiai dar nemokėjo kūną balzamuoti,jau matome jų ypatingą rūpestį apie tai,kad numirėlis pasiimtų į aną pasaulį visa,kas buvo reikalinga jo gyvenimui.

Tie kapai, kuriuos radė Pietrie arti Abidoso- vėlesniu laiku,tai jau tikras rūsys nū rytos plytomis,o kartais ir medžiais iš vidaus iškloto. Visų svarbiausia vieta,kur buvo medinis karstas iš visų pusių buvo apsuptas daugybe kambarių .Juose buvo indai su įvairiais valgiais.

Tokie kapai-faraono Useforo, pirmos dinastijos,plytų kapas ir antros dinastijos faraono Chosechemuno kapas padarytas iš kalkių,akmenų. Čia užsiliko ir šio kapo granito grindys. Jis svarbus tuo,kad tai yra pati ankščiausia pasaulyje akmens statyba. Iš viršaus kapas buvo apkraunamas sunkiais stuobriais ir sijonis,ant kurių,turi būti,buvo pilama kruva žvyrio. Iš rytų šono buvo statomos dvi aukštos ir siauros akmeninės lentos su faraono vardu. Plytų ~~kapai~~ laiptai ėjo iš vieno šono į vidurinį kambarį.++/

Iš rastų tuose kapuose daiktų ypatingo dėmesio vertos faraono Chasechemo stovylos,atrastos Hieroconpolise.Jos įdomios tuo,kad jau toje tolimoje epochoje matome susidariusias tradicijas,kurios nei kiek nepasikeitė per visą metų tūkstantį. Ir čia dailininkas,kaip ir vėlesniu Egipto laiku,atvaizdavo faraoną iškilmingoj pozoj soste. Grynai egiptiečių realizmas ir čia apsireiškia,ne tik dailininko mokėjime atvaizduoti visos faraono figūros,bet ir jo galvos.

Nepaprastai brangios istorikui yra ankščiau minėtos skalyno plokštelės tepalui trinti,kurių gana daug atrasta ir kai kuriuose matome įstisas istorines scenas. Vienoje pavyzdžiui,tokioje plokštelėje matome visą eilę Egipto sričių, valdinamų graikais-nomais. Jos čia išreikštos simboliškai savo gerbais. Sakalas,liūtas ir skarpionas ardo septynias tvirtoves atvaizduotais krumpliuotais skrituliais.

Tai tvirtovės priešingų nomų.

Kitoje plokštelėje atvaizduota visa belaisvių žygiuotė : penki gerbai /kilmės ženklai/virve traukia kitus penkius gerbus.

Pagal čiuos originalius rebusus šių dienų istorikas turi galimybės atnaujinti Egipto politinę padėtį,tame laike,nuo kurio iki mūsų neatėjo jokie anpalos annolai šalis padalyta į atskiras nomas, nesudarė vieno vieneto. Kiek galima iš tų laikų rebusų-piešinių atnaujinti politinį archaiško Egipto veidą,tai galima tik sakyti,kad pradžioje jis dalinosi į daug srėčių,kai kurie istorikai jų suskaito iki 42,kurias graikai vadino nomais ir kurios visą laiką laikėsi.

Egiptiečiai rodė savo seperatyvius siekimus.

Kiekvieno nomo valdovu turi būti buvo mažas karaliukas. Skalyno plokštelėse mes matome atskirų nomų norus susijungti. Jie susijungia po keli/tą matome nomų gerbų atvaizduose: sakalas,liūtas ir skarpionas ardo senovės nomų tvirtoves/ ir drauge tarp saves kovoja.

Reikia daleisti,kad čio susijungimas nebuvo pripuolamas. Šaurės nomai su pietų nomais kariavo. Apie tai kalba pati pietų ir šiaurės Egipto ganta. Šis gantos skirtingumas turi būti skyrė ir pačius žmones.

Antra,iš istorinių davinių žinoma, kad ilgas Egipto politikos sujungimo procesas privedė iš pradžios prie šiaurės ir pietų nomų sujungimo į dvi valstybes.

+/Numirėlio įvyniojimas į odą tai Azijos tautų paprotis,apie kurį vėlesnių laikų egiptiečiai atsiliepdavo su panieka.Kartais kunas uždengiamas pusiau apvaliu indu. ++/ Brestedo "Egipto istorija".

par žydus šukių ar keiksčių dėjimas

pietuose – vanagas – Nechebt 22
šiaurėi – gyvatė – Buto
šiaur far – bitė – raud. sp.
pietų – bataet – balt. spalva

Ir čios dvi valstybės turėjo savo ypatingą fizionomiją .Senovės Buto sostinės gynėja buvo šventa gyvatė,o pietuose Nechebte– dangaus deivė paviđale vanago.

Siaurės faraono simbolis buvo bitė ir faraonas dėvėjo raudoną karūną,o jo rūmas buvo vadinamas"raudonais namais" .
Pietų faraono simboliu buvo balta lelija.Faraonas dėvėjo baltą karūną ir jo rūmas buvo vadinamas "baltais namais". Kuomet galų gale Egiptas susijungė į vieną– vis tik iki paskutinių jo gyvavimo dienų faraono tituluose pasiliko pėdsakai Egipto dalinimo į dvi dalis:"Abiejų žemių faraonas"ir pats faraonas visuomet dėvėjo dvi karūnas: raudoną ir baltą ir vyriausia valstybės įstaiga– grūdų klėtis– visuomet buvo skiriama į dvi dalis:grūdų klėtis baltų ir raudonų nomų. Daugiau ar mažiau istoriniu asmeniu yra faraonas Mena,kurio kapas atrastas arti Abidoso.
Apie jį pasakoja Manefonas,kad jis nugalėjęs Libiją,kasęs kanalus,rengęs hipopotamų medžioklės iki galų gale tie žvėrys jo nesuėdė.
Yra plokštelė su to faraono vardu,o kitoje jau matome visą eilę vaizdų čia ir paties faraono gerbas sakalas, ir už užtvaros šventovė, ir faraono atvaizdą. Simboliškas Nilo atvaizdavimas plaukiojančiais laivais. Jame atvaizduota ir salos ir arti jo esančių miestų gerbai. Didelės skalyno plokštės buvo papuoštos faraono Hierakonpolio šventyklai.
Visi čia vaizdai artistiškai išreikšti skaityti juos kaip rebusas. Vienoje jų faraonas Narmera laiko už plaukų priešį jį priklaupusį priešą ir rengiasi jį užgauti mirtinu smūgiu.+/
Kitoje pusėje tos plokštelės mes matome priešingą kitiems mirtingiems didelę figūrą faraono,kuris eidamas paskui savo tarnus nešančius keturias vėliavas,o užpakalyje faraonas apžiūri laukusnuostus užmuštų priešų kūnais.++/ Tos plokštelės vidury du fantastingi,begaliniai ilgais kaklais gyvuliai primena panašius babiloniečių vaizdus.
Pastebėsiu,kad nepaprastai brangios istorikui yra ir tos aplinkybės, kad indai su vynu buvo užkimšti molio kamščiais kuriuose yra faraonų vardai. Alebresto,molio ir įvairaus akmens tų laikų indai papuošti įvairiais piešiniais,kartais atvaizduota ištisos scenos. Moliniai indai papuošti yra juoda arba raudona spalva baltais ornamentais.
Tų laikų titnago peiliai sukso rankinėmis papuošti žvėrių,gėlių piešiniais.
Šiandien Kairo muziejoje,yra ant moters rankos atrastos keturios apyrankės. Ranką su apyrankėmis atrado Pietrie įspraustą vienuose kapuose tarp akmenų/turi būti ten paslėpė koks nors vagis prasižengimo vietoje/. Tos apyrankės papuoštos auksu. Vienoje jų yra darbo rožės. Tai yra faraono Džero žmonos apyrankės. Jau ir iš tų nors ir maža šie paminėtų Egipto priešdinastijų epochos liekanų, galime daryti šiokias tokias išvadas.
Rasti kapai,o taip pat maldyklų atvaizdai su simboliškais dievais, kurie yra žinomi sekamuose laikuose,duoda suprasti,kad archaiškas Egiptas buvo tam tikrame laipsnyje išsilavinimo,kuris yjo apibrėštu planu. Tie patys dievai,tie patys išsivaizdinimai apie pomirtinį gyvenimą,tas pat gilus grožės supratimas.Tie patys senų senovės,faraonų,kapai kalba apie jų turtingumą ir prabangas. Ypatingai charakteringa musų įsivaizdinimui apie senų seniausią Egipto kultūrą – tai buvimas ten nuo 4241m. kalendoriaus ir rašto. Anais laikais Egipto sudarytų kalendorių naudojosi visas pasaulis iki 1852 metų kuomet mes paėmėm tą kalendorių nuo romėnų. Tiktai 1852 metais jis buvo permainytas grigoriaus kalendoriu. Kas liečia Egipto rašto anais laikais tai jis negausus,archaiškas ir mokslininkai labai sunkiai išskaito,tačiau jo buvimo faktas liečia labai senoje epochoje.

+/ priešfaraonų jo gerbas – sakalas ant virvės laiko šešius tūkstančius belaisvių /simboliškai avižos/

S E N O V Ė S E G I P T O K U L T Ū R O S B R U O Ž A I .

Į Ž A N G A .

Jau priešistorinėje Egipto epochoje buvo susidarę ypatingi kultūros pagrindai-jo valstybiningumas, religija, raštas.+/
Jau tojo ankstybinėje epochoje turime užuomazgoje visą tolesnių laikų Egiptą. Ir nors priešistorinis Egiptas, Egiptas senovės, Viduramžių ir Naujosios Karalystės skiriasi vienas kito, skirtumas tas paliečia tik tautos kuriboos formą, o pati siekimų esmė pasilieka vis ta pati per ištisus tukstančius metų. Šitie senovinės Egipto Karalystės kultūros bruožai supažindina mus su aukščiausiu jaunų tautos jėgų išsiplėtimu, su jųjų aukščiausio iškilimo epocha, kuri pagimdė sfinksus ir piramidas.
Tolesniųjų laikų Egiptas gyvena toliau vien senovinės Karalystės tradicija. Kadangi senovės Egipto kultūra glaudžiai surišta su jojo religija, ir kadangi, anot Turajevo betariant: "Dievai valdė kaip lazdelę rašytojo, taip ir matininko virvę ir gydytoji įrankį, ir skulptoriaus kalteli." Tai ir mes pradėkime savo pažintį su senovės egiptėnais, su jų supratimais apie dievus.

Senovės Karalystės tikėjimas.

Kaip Egiptiečių raštai, taip ir jų religija susiformavo dar priešistoriniais laikais, ir jau senovinės karalystės epochoje mes randame visus Egipto dievus su jų tipingomis ypatybėmis.
Taip pat jau randame aiškių nusimanymų apie pomirčio gyvenimą ir apie tai kaip pasiekiama laimė amžinumos šalyje.
Kaip savo raštuose, taip lygiai ir savo religijoje, egiptiečiai pasižymi savo konservatizmu. Sekmingai pastebi Ermanas: "Egiptiečius slėgė amžinas prakeikimas: jie nieko nemokėjo pamiršti."
Ilgainiui daugiau išsilavinus protui, aukštesnės religinės nuomonės ėmė formuotis greta su pirmutinėmis; ir todel religinės sistemos netiktai nepasižymi, bet jos pilnos prieštaravimų, neaiškumų.
Šitos Egipto religijos ypatybės žymiai apsunkina jos tyrinėjimą, lygiai, kaip ir medžiagos stoką. Kad ir išlikusi yra iki mūsų laikų daugybė himnų, maginių formulų numirėliams laidoti, teologinių traktatų, mitų-vis delto truksta mums žinių nuoseklaus tikybinės religinių nuomonių tvėrimosi epochos ir išsprendimui daugelio kalusimų ypač surištų su kultu. Tautos tikyba turi būti tiriama vietiniuose kultuose, - sako Chantepie de la Laussaje, o mes kaip tik negalime susipažinti betarpiškai su dievų kultu atskiruose nomuose, kadangi išlikę ligi mūsų dienų tekstai atvaizduoja ne pirmitvinį liaudies tikėjimą įvairiose Egipto vietose, bet tą tikėjimą jau vaidilų- teologų apdirbtą, modifikuotą-duoda mums doktriną religijos, jau pasiekusios tam tikro išsilavinimo.
Tai jau netoji gyvoji liaudies religija, bet dirbtine sistema pasižyminti kartais kai kurie tendentingumu, kaipo padarinys jos autorių noro priduoti daugiau tvarkos, išaukštinti tą ar kitą dievą, sąryšyje su jo politiniais pažiūromis. Tai religija daugiausia valstybinė, oficialinė užrašyta paminkluose karaliaus įsakymu. Nors tikybinės egiptiečių nuomonės pirminio pavidalo susidariusios pačioje pradžioje, su visų jųjų formų skaičiu įvairumu, nepasiekė mūsų- bet jųjų esmė užsiliko teologų tekstuose lė neaiškių vien nuotrupų išsklaidytų įvairiuose šaltiniuose užsilikusiuose iš priešistorinių Egipto laikų, nieko tikro negalima spresti apie tų laikų religiją. Bet čia mums padeda kita svarbi aplinkybė, būtent atskiri nomai, jau sudarantieji vieną galingą senovės karalystę dar ilgai tebelaiko savo vietinį būdą ir todel mes sutinkame juose ir vietinius dievus, gyvulių pavidalo. Taip Jerokompolyje buvo garbinamas vaizduojamas sakalu, Denderuose-Hator-karvė, Elefantine ir Tebuose -Amon-avinas, Bubaste-deivė, Bast-katė, Jermopolyje-Tot-ibis, Buziryje- Ozirisjautis ir t. t.
Ilgainiui, kada žvomorfizmas ima leisti vietą antropomorfizmui, atsiranda dievų ir žmogaus pavidalo, bet gyvulių galvomis; vėliau jungiami dievai su augalu ar fetišu, kurie nuo to laiko buvo laikomi pašvęstais dievui dievo simbolais.

+/To patiės autoriaus "Priešistorinis Egiptas."

Kiekviename nome viena svarbioji dievybė buvo laikoma pasaulio įkūrėju. Bet be vietinių dievų beveik visur buvo garbinami kosmo dievai-saulė,mėnuo,Nilas. Kartais šitiedievai susiliedavo su vietiniu dievu. Politiškas sujungimas šalies jungdavo ir dievus.
Dievas Horas suvienytų suvienyto aukštutinio ir žemutinio Egipto dievas susilieja su Pta- Memfiso dievu,ir Oziriu-Buziro dievu.Atsiranda dievų poros ir dievų trejibės,+/
dievai tarp saves giminiuojasi,-Oziris tampa broliu ir vyru Izis,-Horas-Hator,-iš jų gimsta vaikai.
Išnyla ištisos religinės sistemos, grupuojančios dievus į vieną šeimą. Nepaprastu populiarumu naudojasi Iliopolio didžioji Eneida sujungusi savyje svarbiuosius devynius Egipto dievus. Ra, saulės dievą,Šu- oro dievybę,Tefnut-jo žmoną,ir jųjų vaikus: Ozirį,Izis,Setha ir Neftis.++/
Be tos didžiosios Iliopolio Eneidos buvo ir menkesnių,kuriose susiburdavo jaunesnės dievų kartos:Hor-Ozirio sunus,ir Izis,Anubis,Seteh ir Neftis. Kai kurie nomai,pasisavinę Iliopolio sistemą laikė pirmoje savo Eneidos vietoje ne Rą, bet vietos dievą.
Be minėtųjų dievų Egiptas gerbė dar daug kitų dievų,ne vaidinusių beveik jokios rolės; jie figūravo tik mituose kaipo dievų motinos ir dievų žmonos. Tas Egipto dievų susiliejimas kaipo padarinys valstybinio susivienijimo veikė Egipto Panteoną suprastindamas jį ir įterpdamas monoteizmo srovę į Egipto politeizmą,apie ką bus kalbama toliau.
Iš visų Egipto dievų labiausiai buvo aukštinamas jau pradžioje V-tos dinastijos Iliopolio dievas -dievas saulės Ra. Ilgainiui politinėms aplinkybėms keičiantis,keičiasi ir dievo Ra pavidalas,pareidamas evoliucijos dėsniu,bet pačioje esmėje jis visada pasilieka šaltiniu tos gyvybės,kurią dievino ne tik egiptiečiai,bet ir viso pasaulio stabmeldžiai.Ra vaizduojamas visokeriopai:ieroglifuose mes jį sutinkame ratelio pavidalo,reiškiančio saulės skritulį; viršum piešiamas šventųjų vabalų tas ratelis įgauna sparnų ir šventųjų gyvačių;+++/
ant mumijos krutinės mes matome Rą sparnuoto žmogaus pavidalo,žydrais dangaus spalvos rūbais taisytą. Ra vaizduojamas daugiausia savo laivėšventame aukso valtyje- atliekančiu dangaus erdvėse savo paprastą kasdieninę kelionę iš Rytų į Vakarus. Jo galvą puošia karalių vainikas, ar saulės skritulys. Jam buvo pašvestas,o kartais buvo naudojamas kaip jojo simbolas vabalas skarabeus,kuris,kaip buvo egiptiečių spėjama, mokėjo amžinai išlaikyti savo kiaušinėlius įvyniodamas juos į mėšlo rutuliukus. Berlyno muziejuje galima matyti išdžiovintų skarabėų su jųjų pačių susuktais kamuoliukais. Galimas daiktas,kad tie rutuliukai primindavo egiptiečiams apskritąją saulę ir todel skarabeus tapo šventuoju saulės simbolu.
Saulei buvo pašvestas ir avinas jo kultas buvo išsiplatinęs Tebuose. Simbolu Ra buvo lieknos obeliškų kolonos aukštai į padanges iškilusios, puošiančios šventyklų angą. Yra išlikęs apie Ra mitas,atpasakojęs jo gyvenimą nuo gimimo dienos iki jo dangun įžengimo. Dievų karalius gimė iš chao pakilęs saulės skrituliu virsum pumpuro.
Tuo jis savo paguldė- ir atsirado šviesa ir jo paliepimu gimė dievai ir žmonės. Jis viešpatavo Iliopolyje,kur nužudė didžiulę gyvatę ir daugeliui tūkstančių metų-praslinkus,galų gale paseno.
Jo kaulai pavirto sidabru,mėsa-auksu,plaukai pavirto lapis lazoli
Dievas paseno-ir jo burna pradėjo seilėtis ir tada jo pagimdytieji dievai ir žmonės pradėjo kilti prieš jį.
Pirmoji pasipriešino dievui Ra deive Izis. Ji buvo gudresnė už žmonių milijonus,už dievą,už dvasių milijonus.
Ji sutvėrė nuodingą gyvatę,kuri įgelė karalių- ir nuodai apsemia jo kūną,kaip Nilas apsemia šalis.

+/Turajevas: Rytų senovės istorija.

++/Nilas apie pasaulio įkūrimą dievu Šu išspauzdintas N 7-9 "Šviesos darbas" 1922 metais

+++/ Legenda apie tą pavidalą.

Ra šaukėsi dangaus,-subėgo pas jį visi dievai,bet nežinojo kuo jam padėti. Tada Izis aiškina dievui,jog jį kirmėlė įkandusi,bet jis gyvensiąs,jei ištarsiąs savo slaptą vardą,nes jame glūdi turtas prieš jo ligą.Ra atsako:"Aš tas kas įkūrė žemę,ir sutvirtino kalnus.Aš tas,kas sutvėrė dangų ir akiramdžio slopinius,kurs patalpino gyvendė tenai dievų sielas.Aš tas,kurio akims prasiveriant šviesu darosi,o užsimerkiant-tamsu. Vanduo sruvena kada aš liepiu- bet dievai mano vardo nežino.Aš tas,kas gamina dienas ir valandas ir pradeda metus ir kas padaro potvinį,kas gyvąją ugnį sukūrė. Aš Chepro rytą,Ra-vidurdienį- o Atum- vakarą."

Nepatenkinta šituo atsakymu,Izis tarė:"Nėra vardo tame,ką tu ištarei" kontėdamas Ra sutinka galų gale ištarti savo ruaginį vardą.

"Paskolink man tavo ausį,dukte mano,kad vardas mano galėtų iš mano kūno pereiti į tavo kūną".Po to perdarymo Ra pasveiksta,bet nustoja savo galios,ir prieš ji sukila žmonės.

Jis šaukia dievų tarybą,slaptai ir kad žmonės nepastebėtų ir ne išlakstytų."

Dievų seniausias Nun ramina savo sūnų:"Pasilik ant tavo sosto nes didi yra tavo baimė, o dievai pritaria"pasiusk akį tavo, pasmurkia nepaklusnius. Tenužengia Hator/dangaus deive/ ir išžudo žmones."

Ra atsako,kad išsigandę jo rūstybės žmonės pabėgo į kalnus,ir siunčia žiaurią deivę baustį sukilėlių. Hator skerdynes padaro ir skandina žmones jų kraujuose. Pagailo Ra jo sutvertųjų žmonių. Jis gudrybe pašaukino deivę. Jo įsakymu buvo padaryti 700 alaus taurių nudažė raudonai, ir išpylė laukan kuri atvykdavo kas rytą deivė kruvinojo žmonių žudymo darbą atlikti. Atvykusi ji ėmė gerti alų. Ji apsvaigo ir nepastebėjus žmonių išnyko. Tokiu būdu Ra išgelbėjo žmones nuo galutinos pražuties, bet po to jo širdis pavargo būti su jais ir atidaręs žemės viešpatavimą išminties dievui Totui, ant karvės nugaros nuvyko Ra dangun.

Šitame nuostabiajame mito apie Rą viskas įstabu,viskas charakteringa. Biblija sako kad buvo tik ketvirtoje pasaulio įkūrimo dienoje o šviesa pirmoje. O egiptiečiai tiki kad nėra šviesos be saulės- ir šio mito prasmėje pasakyta,kad tai tamsiame dievo Nun/Chaoso dievas/ okeane radosi saulė- iš loto pumpuro prasidėjo šviesa.

Saulė pakilo iš numylėto Egipto žiedo lotoso ir todel ši gėlė tapo šventa. Ra panaikino didžiulę gyvatę- daug buvo nuodingų gyvačių Egipte ir jos buvo laikomos žmonių taip lygiai ir ~~ir~~ dievų priešėmis.

Izis veikia taip gi gyvatės padedama. Naginiame varde Ra glūdi galia. Ne tiktai Egiptas, Assirija ir Babilonija tikėjo paslaptojo žodžio jėga: šis tikėjimas tebėr ir mūsų laikais,ir įvairiais žinių burtuose. Izis žinoni ir gydomieji vaistai. Jį pagydo Rą nuodingos gyvatės įgelčionai mes turime patiės Ra žodžiuose jojo charakterizavimą:"Aš tas kas įkūrė dangų ir žemę"... Jis pripažįsta save dangaus,žemės,ir viso,kas yra pasaulyje įkūrėju. Jis savy turi kitus dievus Choper- Ra- Atnu- tai vien įvairūs vieno dievo atvaizdai.

Ra dievų karalius- ne turi absoliutinės valdžios. Išspręsti klausimo, kaip pasielgti su žmonėmis jis sušaukia visą dievų tarybą.

Nors mes tavo Ra ne matome Iliopolio Eneidoje- ir himnuose kalbama tankiai apie jį,kad jis patį save sutvėrė,bet šitame mite chaoso dievas senis Nun- vadina Rą savo sunum. Tai tik viena gausingų Egipto tikybinių sąvokų prieštaravimų.-Ra šaukiasi savo akį- deive Hator-ji laikoma geruoju dangaus deive,lygiai kaip ir Nut. Bet šitame mite ji žiauri deivė panasi į Sechmet karo deivę.

Panašių sutinkame nuomonių prieštarų apie dievus nekartą.

Hator skandina žmones jų kraujuose. Apie žmonių baudimą tvanu randame biblijoje,Assirijoje ir Babilonijoje.Egipte ,ir visur ten kalbama apie dievo pagailą žmonėms,apie dievo norą išlaikyti žmonių giminę.

Ir Ra, ir Izis vartoja gudrybę- šitos ypatybės turi daugelis Egipto dievų.Del formos šio atpasakoto mito galima sakyti,jog jojo yra išėjusiu cikštėn visos charakteringiausios egiptiečių kalbos ypatybės . Augštas dailingas gražių vaizdų ir žodžių stilius vietomis skaudžiai ir nemaloniai suirsta neiprastais mūsų ausiai orgiriškais vulgariškais vaizdais ir posakiais, neįprastais skaityti tos rūšies veikaluose. Tos rūšies kalbos pavyzdžių randame aprašyme Ra prisiartinančios senovės "Jo kaulai pavirto sidabru ,mėsa - auksu, plaukai-lapis lazuli...

Ir šia pat pasakyta :"jo burna,seilėjosi,jis spiaudė davo liepsna žemėn ir jo seilės krisdavo ant grindų." Egiptiečiai puikiai moka realistiškai- aprašyti senatvės,ligos vaizdus kuo įsitikinsime pasižinę toliau su jų literatu ra. Grynai egiptiškas realizmas dažnai reiškiasi ir Ra žodžiuose Isis:"Paskolink man tavo ausį,kad mano vardas iš mano kūno pereitų į tavo kūną." +/
Čia viską pasakyta tiksliai,vaizdingai.Egiptiečių supratimą apie pasaulio įkūrimą galim surasti kituose mituose apie dievą Ra.
Prieš Ra buvęs tik jo tėvas Choosas-senis Nunas,o jame paslėptos visos gamtos jėgos- vėlesnieji Egipto dievai. Ra gimęs iš loto gėlės,pakilęs ties jo saulės veido pavidalu,ir pasidarę šviesu. Tada jis leidęs iš savęs Šu/orą/ su jo žmona Tetnut,kurių vaikai Hebas ir Nuta buvo dvilypiai,bet Šu juos perskyręs,pakeldamas Nut savo rankomis į viršų Hebas gi sielvarto likęs nualpęs žemai ir įkūręs žemę, kuri apsidengusi augalais.Nut pavirtusi dangumi,kuriame plauko laivuose saulės,mėnesiai ir planetos. Apie tai sakoma puikiame himne į dangaus deivę Nut,kuri neperseniai visą iškaitė egiptologas Ermanas iš tam tikrų ant piramidų nuotrupų- parašų. "Nut ,tu įgijai sielą ir tu pasidarei galinga dar prieš gimdoma savo motinos Tetnut viduriuose. Tu buvai galinga duktė savo motinoj,kuri spindi,kaip dievas.
Didi,garbinga dangumi,tu kiekvieną vietą pripildai savo grožio. Visa žemė glūdi po tavim- tu ją nugalėjai,tu apglobei savo rankomis žemę ir visus daiktus/visą pasaulį/. Hebas suvienijo tau žemę kiekvienoj vietoj.Tu toli nuo žemės,tau priklauso tavo tėvo Šu galva,už kurį tu esi galingesnė. Jis myli tave,ir jis pats įsikūrė po tavim ir po visais daiktais.Tu pasiėmei su savim visus dievus su jų laivais,tu sustatei juos kaip šviesas,kad jie,budami žvaigždėmis, nesitolintų nuo tavęs. Nut! dviaki/saulė ir mėnuo/ apatekėjo iš tavo galvos. Tu pasėmei sau Horą ir jo burtininkę,tu pasėmei Setą ir jo burtininkę. Nut! tu spindi, kaip Egipto faraonas,valdai dievus, jų sielą,jų turtą,jų aukas, jų dovanas." +/ Pereikime prie mitų apie dievą Ozirį.
Karštomis birželio ir liepos dienomis Nilas miršta šventieji lotai, vysta saulės sudeginti miežių,kviečių laukai,nes didysis gyvybės valdovas- dievas Ozirис- išvyksta į tolimąją Vakarų šalį,į šalį iš kurios nebegrįštama.Prie negyvo kūno nusvirusi Isis ėmabžda burtus,šaukia į savo namus pargrįšti. Deivės rauda skamba išilgai Nilo nuo Deltos ligi elenkščių Nubijos. To karšto šauksmo šaukiama pargrįsta Ozirio siela iš vakarų šalių. Įkritus netyčia Isis ašarai Nilan išsilieja visa jūra saldžiu,gaivinančiu vandeniu. Laimės kupina žemė džiūgauja,dievo ~~pargr~~ pargrįžimą sveikindama.
Paciuokime čia šį mitą ištisai: Anuo metu Egipte viešpatavo gerasai Ozirис- rupinosi jis žemės ūkiu, amatais menu.Jo ištikimoji žmona-kartu sesuo Isis padėdavo vykinti visus jo sumanymus ir išrado muzikos įrankį-kem-kem. Sutvarkę Egiptą taip,kad visa šalis džiaugėsi laime ir ramybe,Osiris su Isis išvyksta į svetimas šalis teiktų laimę laukiantiems žmonėms,mokytų žemės ūkio darbų,ir amatų,namų statybos.
Jie visur sutinkami džiaugsmingai,nes jie prievartą nevartojo ir visiems nešė gerą. Nesant Osiruį Egiptą valdė jo brolis Set bet jis buvo negeras ir nemylimas šalyje. Šit staiga pergrįšta tėvynėn Osiris.

Ji išnyksta į Deltą,septynių skorpionų lydima. Vieną kartą beklajodama ji norėjo įeiti į vienus"moterų namus",kad pračytis nakvynės. Tų namų šeimyninkė taip išsigando Isis lydinčius skorpionus pamačiusi,jog užtrenkė prieš ją duris. Bet Isis išgirdo tosios šeimininkės verksmą- nes vienas skorpionų įsiskverbė pro duris ir įkando tos moteries kūdikį. Verksmą motinos išgirdusiai Isis pagailo motinos- ir išgydė kūdikį.Po atvykimo jos į Deltą pas ją gimė sūnus Hor. Ir jį kartą buvo ~~įkan~~ įkandęs skorpionas,bet Isis šaukėsi saulėto dievo Ra - ir jis sustabdė dangujė plaukiantį savo laivą ir pasiuntė Isis išminties dievą Totą,kuris ir pagydė josios kūdikį.Išaugus Horui Isis išsirengė kartu su juo Osiro kūno iečkotų. Jie dievo Anubiso,turinčio galvą sakalo, padedami rado jį įaugusiu į kedrą beveik prie pačių žiočių pajūryje.
Savo ašaromis, savo maginiais burtais ji atšaukė jį /prikėlė iš numirusių/ nekuriam laikui gyvybėn,o vėliau dievui Anubis padėjus ir išminties dievui Totui patarus buvo padaryta Osiro mumija.

Paslėpus karstą su mumija nendrynė Isis nuvyko į šventąjį miestą But, kuriame buvo palikus savo sūnų Horą.O tuo tarpu Set bemedžiodamas atrado paslėptąjį Osiro karstą ir išvydęs jame jojo mumiją baisiai įnirto ir sukapojo jo kūną į 14 dalių.Tuo jis sukliudė Osirui kada nors grįšti į žemę.Dalis jo kuno buvo išmėtyta Nilo pakrantėje. Pagrįžusi ir išvydusi tuščią karstą Isis ima ieškoti Osirio kūno,atranda visa 14 dalių ir pakasa,kiekvienoje radimo vietoje nustato Osiro kultą. Žymiausiomis kultui vietomis buvo nustatyti Abydos- kur buvo palaidota dievo galva, ir Busiris kame buvo laikomas jo nugarkaulis. Vyru tapęs Hor laiko savo pareiga atkerštyti Setui už mirtį savo tėvo. Ilgai tęsusisi ta dievų kova užsibaigė susitaikinimu, dievui Totui padalinus tarp jų Egiptą.

Horui buvo pavestos šiaurės ,o Setui pietų šalys.
Viename mite sakoma,kad Horas atgaivinęs Osirį duodamas jam prarytį savo akį. Seto su juo kovojant jam išrautą.
Bet atgijęs Osiris nepanorėjo liktis ant žemės ir išvyko pomirčio pasaulyje viešpatauti,į vakarų šalį.Kartkartėmis jo siela įsigyvendindavo paukštyje Benu- todel Egipte jis laikomas šventuoju.Po savo mirties Isis virto žvaigždynu,ligi šių laikų josios vardu vadinamu, o sūnus Hor tapo Oriono žvaigždynu. Mitas apie saulėtąjį Rą,nors ir piešia jį gyvenantį ant žemės,bet išsamiai užimtu savo darbais,kova su dievais, kova su žmonėmis del sosto del valdžios. Tuo tarpu Osiris-filouhopas- jis rūpinasi ne tik egiptiečių bet ir visos žmonijos meile.Jis visur skleidžia kulturą,ir kartu laimingais padaro žmones,o visiems užtiki ir žuna nuo tamsios intrigos.
Piktasai Set triumfuoja. Isis šviesioji deivė,kultūros ~~skleidime Osiro~~ padėjėja, išradusi žmonėms ir dievams linksminti muzikos įrankį sistruma, kenčia ir verkia. Jos ačiaras akyliai seka visas Egiptas ir visame jame auga šventyklos geros kenčiančios dievybės garbei.Bet Seto viešpatavimui prieina galas. Atkeršintoju už tėvo mirtį stoja jo sūnus- tankiai vaizduojamas jaunąja saule- suvienytojo Egipto globėju. Kova Seto su Horu įvyksta šalia Iliopolio -saulės miesto- kuriame labiausiai buvo išsiplatinęs kultas dievo Ra. Taip šitame pasakojime mitas apie Osirį jungiasi su visu cikliumi mitų apie saulės dievą Rą.
Setas kovoje su Horu išrauna jam akį,bet pasirodo,veikiantį prarijusiam jį Osiriui- grąžinama Osirui gyvybė. Sitoje ilgai tęsusioję kovoje šviesos ir tamsos pradžių- priešų jėgos lygiomis pasirodo- klausimas negalutinai išsprendžiamas,bet įsikišimu visų dievų išmintingiausio,maginius žodžius užkalkimo žinančio- dievo Toto.
Egiptas padalytas tarpe Set ir Horo iš to seka kad geras ir piktas turi vienodą galią. Laimėjimas Horo negalutinas:dievas pietų Egipto,kur kepinanti saulės kaitra išdžiovina žemę, viešpatauja lygiomis su Horu ,~~siųsdamas~~ siųsdamas į jo šalį pražūtingus vėjus. Vienok Horui su Set susitaikius Osiris prisikelia iš numirusių,bet nenori ant žemės liktis ir ant visados nužengia į tamsinę,kaip dievas Ra į dangų,į vakarų šalį, patapdamas ten mirusiųjų karaliumi. Čia jis rūpinasi mirusiais,kaip rūpindavosi ant žemės gyvaisiais, teisingai skirstydamas gyvųjų aukas atnašaujamas mirusiems. Sitas motyvas apie gerąjį kenčiantį dievą,kurs mirė, ir vėl prisikėlė, kartojasi daugelyje religijų,ne išskiriant krikščionių religijos. Babilono Adonis, Finikijos Famus, graikų Dionis- visi jie turi vienodų su Osiru bruožų.
Nuostabi ir Isis rauda savo jausmų gilybe, jausmų atvaizduojančių šiltus egiptiečių šeimos santikius.+/

Izidos rauda prie Osirio kūno. "Ateik, Oziri į savo namą! Oziris ateik į savo namą;nėra tavo priešų.O gražiausias jaunikaiti,ateik pažiūrėti manes;jog aš tavo sesuo,kurią tu myli; neatsitolink nuo manos. Mifris sugrįšk gi į savo namą tuojau. Aš nematau taves ir krintasi mano širdis. Aš trokštu tave regėti. Ar gi galiu aš pailsti žiūrėti į tave. Malonu tave matyti.Ateik prie savo sesers,ateik prie savo žmonos, ateik prie savosios. Aš tavo vienos motinos sesuo, neatsitolink nuo manes .Į tave veizdi dievai ir žmones ir verkia taves. Aš šaukiusi į tave ir verkiu į dangaus aukštybes,bet tu negirdi mano balso,nors aš tavo sesuo,kurią myljai ant žemės ir be kurios tu daugiau nė vienos nemylėjai. O broli mano!"

Oziro kultas vėliau ypatingai išsiplėtė Viduramžio ir Naujosios karalystės epechoje. Charakteringa ypatybė Osirui,kad jis vienas iš dievų tarpo,buvo visuomet vaizduojamas žmogumi. Isis buvo tankiasiai vaizduojama moterimi karvės galva,ar ragais,žindančią mažą kūdikį Horą. Kartais ji vaizduojama lygiai,kaip Hator karvė.
Egipto panteone svarbi vieta tenka dievui Totui-Iš pradžių jis buvo tik mėnesio dievu,ir buvo vaizduojamas su mėnesio skrituliu viršum galvos,bet toliau tapo mokslo globėju,tiesos dievu,dievu žodžių T.y. maginiu žodžių valdytoju mirusių užtarėju.
Išsiplėtus Egipte valstybingumui ir biurokratizmui Tot Tot imasi naujų funkcijų pildyti - dievo Ra viziro, ir laiko savo globoje rašytojus ir valdininkus. Nuostabios šiuo atžvilgiu grupės, dabar raudančiosios muziejuose, vaizduojančios mokinius ir rašytojus beždžionės- paviano pavydalo dievo Toto akivaizdoje.
Totas kultūros tvėrėjas buvo laikomas ieroglifų ir rašto išradėju. Visos senovinės knygos anot egiptiečių buvo parašytos .Totui buvo paaukuotas rašomasai prietaisas,su kuriuo jis buvo dažnai vaizduojamas. Šitas įtaisas buvo laikomas šventyklose,iš to matyti ,kaip neparastai gerbė egiptiečiai kulturą.
Tot, teisybės dievas,teisingas yra ir išmintingas Set byloje su Horu, užtarėjas yra pomirčio pasaulyje. Jis Oziro akivaizdoje skaito mirusiųjų gyvenimo protokolą,ir kaip magijos dievas moka pomirčio esybės vardų,slaptų žodžių ir burtų, Iš čia atpasakoto seka,kad jis buvo laikomas magijos žvilgsniu visų dievų galingiausiu.Jis teikė kadaise išsis išmintingų patarimų, jam padedant prisikelė Oziris,jo nurodymais buvo paruošta to dievo mumija. Budamas teisingumo dievu jis globojo visokeriopus matus.Jam buvo pašvęstas Ibis,paukštis savo atvaizdu į Egiptą įspėjęs apie Nilo išsiliejimą.Kartais jį vaizdavo su šito paukščio galva. Egiptiečių kalboje Tot buvo vadinamas"Džehuti" ir į jį buvo didingai kreipiamasi"Linčių, žodžių ir rašto viešpatie"
Jo vardu buvo pavadintas ir jam pašvęstas rugpiučio mėnuo. Devynialikto tō mėnesio dieną buvo rengiama iškilmė Totui pagerbti,buvo valgomas medus,ir buvo tariama:"Saldi teisybė".
Specialią rolę pomirčio pasaulyje vaidino šakalgalvis Anubis.Jis paruošdavo mumiją,sergėdavo ją nuo visų josios priešų,vieliona įvesdavo į Osiro teismą ir,buvo jo geruoju palydovu gręsiančio jam iš visur pavojaus akivaizdoje. Egiptiečių nuomonese apie šį dievą atspindi visų pirminių religijų psichologija. Egiptietis baisiausio savo kapų priešo baimės veriamas ima atnašauti jam aukas,maldauti pasigailėjimo. Dievas sutiko sergėti karstus,užlaikyti mirusiojo kūną cielybeje.Turima analogiškų faktų egiptiečiuose dievinime krokodilo,tos baisios Nilo baidyklės. Ilgainiui krokodilas aukomis ir maldomis nulenktas pasireiškia jau geruoju dievu, Sobet,kurio sostinė buvo šale šventyklų,kuriose buvo laikomi krokodilai šventieji.Jie tiek prijaukinti ir dresiruoti jog kunigų šaukiami išeidavo iš vandens prie maldingųjų lankytojų ir priimdavo iš jų aukas-įvairius saldumynus. Dievas Sobek buvo vaizduojamas žmogumi su krokodilo galva. Paminėsime čia dar dievą Setą,pietų šalių dievą. Jis buvo kokiuo tai sėdinčiu fantastiniu gyvuliu vaizduojamas ilgomis auketin pastatytomis ausimis ir uodega. Jo simbolu kartais buvo laikoma aknuo,gal kaipo primenantis dykumą. Pradžioje jis neblogu dievu buvo,o tik ilgainiui išsiplėtojus pomirčio pasaulio,supratimui, jis tapo vėliau Oziro priešu ir tuomi kiekvieno mirusio priešu.
Labai charakterizuoja Egiptą statančiam piramides ,gerbimas ypatingo dievo statytojo,didžiojo architektoriaus įkurusio savo žodžiu ir patį pasaulį-Memfiso dievą,dievą Pta.
Vėliau,kada prie V-tos dinastijos laike iškilo dievas Ra,tada dievas Pta užleidžia jam pirmą vietą ir tampa jo viziriu. Prie Egipto dievų reikia priskaityti ir kiekvieną mirusį faraoną,turėjusį atskirą kultą. Suskirstykime Egipto dievus pagal jų būdą į sekančias grupes. Kosmo dievai-Ra,Tot,Osiris,Isis,Nut,Hutor.
Pomirčio pasaulio dievai Osiris,Anubis,Tot. Dievai, pasaulio civilizatoriai:Osiris,Isis,Tot. Dievai kariautojai-Set-deivė Sechmet,kai kurie dievai pavyzdžiui dievas Osiris ir Tot,yra dievais kosmo,kartu ir pomirčio pasaulio dievais ir civilizatoriais. Reikia spėti,kad tai Egipto konservatizmo padarinys.

Osiris, pavyzdžiui, pirmiausia augmenijos derlingumo dievas, lygiai kaip ir Nilas, su kuriuo jis susiliedavo į vieną dievybę-ilgainiui, religinėms sąvokoms tapo pomirčio pasaulio ir kultūros dievu. Osiris, kaipo pomirčio pasaulio viešpats, buvo dažniausia vaizduojamas mumija, laidojimo raiščiais suvystyta karaliaus vainiku ant galvos.+/
Kaip galima jau spręsti iš Tot, kas buvo atpasakota apie Egipto dievų vaizdavimą, Egipto religijoje viršijo morfizmas, keičiamas palengva antromorfizmu. Buvo gerbiami jaučiai, karvės, avinai, sakalai, krokodilai, katės, beždžionės, daugelis rūšių žuvų, gyvatės, vabalai. Kai kurie tų šventųjų gyvulių, pavyzdžiui jautis- Apis ir šventos karvės, buvo laikomi prie šventyklų kaipo gyvas dievybių įsikūnijimas.
Surasta erdvus Apiso kapai arti Memfiso, ibisų apie Sakarą, beždžionių netoliese Tebu. ++/
Videmonas aprašo vieną Apiso kapą, kuriame visa išliko nepaliesta ligi mūsų laikų. Čia gulėjo ramybėje dievo jaučio mumija uždengta, lygiai kaip žmonių mumijos raiščiais. Ant josios gulėjo amuletai ir įvairūs aukso papuošalai. Ant grindų tebematėsi dar pėdsakai paskutiniojo egiptiečio kojų, kuris, galimas daiktas, netrukus po Apiso mumijos patalpinimo šionai, atlankė ją atnešdamas dovanų būtent amuletus ir dievų statuetes. Reikalinga pabrėžti, kad ne visi, žinoma, jaučiai ir karvės buvo garbinami. Parinkti garbinimui jaučiai privalėjo turėti 24-ias žymias jie gimdavo iš karvės apvaisintos mėnesio spinduliais.
Celzius savo laiške prieš krikščionis sako apie Egipto religiją: "Egipto žemi keleivį puikūs šilai, pasakingos šventyklos, slepingų paslapčių pilnos apeigos, bet patekęs į tų šventyklų gilumą jis mato garbinimą beždžionių, krokodilų, kačių, šunų ir ožių."
Gyvulių garbinimas nėra Egipto religijos charakteringas bruožas-tai bendra visoms pirmykštėms religijoms-beveik jos visos pergyveno animizmo ir fetišizmo stadijas. Bet tikėti tą, kad duotame gyvulyje, pavyzdžiui jautyje gali laikas nuo laiko apsigyventi Osirio siela, avine- Amono, karvėje deivės Hator, tai jau, grynai egiptiškoji sąvoka. Ilgainiui Egipto religijai aukščiausiai išsipl tojus, dėka konservatizmui, tie šventieji jaučiai ir karvės bivo toliau garbinami šventyklose, pal palikdami gal but inteligentijos akyse gyvais dievų simbolais, kaip krikščionybės laikais žuvys, balandis, avinas.
Liaudis gi laikė juos dievybe šventųjų gyvulių mumijas ir gausingus amuletų rinkinius galima matyti šiandien muziejuose ypatingai ryškiai pasireiškė Egipto fetišizmas tuose amuletuose. Čia esama akių, teikiančių visokeriopos laimės, nes dievo Ra akimis buvo laikomi saulė ir mėnuo. Šis amuletas ginė nuo visų tamsiųjų jėgų ir buvo kartais laikomas Horo akim, kurią jam išrovė Setas.+++/
Amuletas buvo papiro kolonos pavydalo. Jis suteikdavo jėgų likti amžinai jaunam ir gražiam. Žaliasai stulpelis su skersine vaizduojąs Osirio nugarkaulį teikdavo atsparumo, pastovumo. Šventasai vabalas Cheper buvo amžinumos prisikėlimo iš numirusiųjų simbolu ir todėl tųjų vabalų pavydalo amuletai visados buvo kartu su mumijomis. Juos dėdavo, kartais į mumiją vietoin išimtos širdies su parašu: "O širdie mano motinos man duotoji, ne liudyk prieš mane. Kartais šale mumijos randame širdies amuletą, mažo indo pavydalo. Šitokį širdies vaizdavimą mes ir ieroglifuose randame. Priežastis to glūdi egiptiečių paprotyje inti ruošiant mumiją širdį, kaipo gyvybės šaltinį, ir laikyti ją atskiruose induose. Velionis persiskirdavo su savąja širdim gyvybės šaltiniu, ji tęsė savystovų gyvenimą ir sugrįždavo pas jį tik po Osirio teismo. Tokiu budu širdies amuletai, panašiai šv. vabalo amuletams buvo gyvybės simbolai. Amuletai buvo nešiojami ant kaklo ant retežėlio, mumijoms buvo dedami ant krūtinės. Kojų, sparnų amuletai reikšdavo "teli būti" ir teikdavo mirusiam galios nuo savo krašto atsitolinti, ir vaikščioti, kur jis panorės. Į fetišizmo sritį įterpkime ir magiją: ji reiškėsi tame, kad kai- kurie žodžiai ir daiktai, anot egiptiečių tikybos, turėjo savyje stebuklų galią, galią duodančią visokeriopą gerovę vejančią lauk piktą.

+/Mytos apie sutverimą pasaulio.
++/Zoologiniam Konbori šv. gyvulių Kairoje muziejuje.
+++/ Šviesa simbolas.

Ji duoda mums supratimo apie pomirčio pasaulį ir apie pomirčio gyvenimą. Tai yra taip vadinamos " Mirusių knygos", +/ kurių tvermybos pradžia sutampa su senovės karalija, o užbaiga su naująja karalija. Mes susipažystame su egiptiečių pirminiais dievų ir pomirčio pasaulio supratimais skaitydami piramidžių tekstus. Kiekvienas faraonas po mirties tampa dievu Osiriu ir susilieja su kitais dievais. Jis prisiartina prie Ra, sėdasi prie jos pečių ir Ra neduoda jam nukristi žemėn, nes jis žino, kad jis/miręs/ didesnis už jį/Ra/.
Si teksto ištrauka iš VI dinastijos karaliaus Pepi piramidos charakteringa tuo atžvilgiu, kad joje kalbama apie dievų ir mirusio artimumą; tuo artimumu miręs įgyja dievų prieš visas tamsias jėgas jam pomirčio karalystėje grunojančias, ir žiba kaip loto žiedas pas nosį Ra. Taip gi piramidžių tekstuose iškaitome maginius burtų žodžius apruopinančius mirusius maistu po mirties po kapo, nes trūkstant maisto gręsia pavojus misti visokiais nešvarumais ir šlykstenybėmis. Vienoje vietoje kalbama apie dievų ir žmonių ėdinę.
"Jis gyvena iš esmės kiekvieno dievo, jis ryja jų vidurius jis ėda žmones, dievais gyvena. Jųjų didieji tenka jo rytiniam stalui, jųjų mažieji eina jo vakariniam stalui, jųjų senieji ir senės -malkom.
Didis šiaurės dangaus dievas pradeda kurtingui po katilais su kumpiais jųjų pirmgimusiųjų. Prisūdyta jam katilai jųjų žmonių kumpių.
Paveiksluose, vaizduojančiuose pomirčio pasaulį, matome kad egiptietis senovės karalijos epochoje matė pomirčio pasaulyje kopiją.
Čia taip gi tekėjo Nilas, žydėjo žemdirbystė. Jalu laukuose augo kviečiai siekią 7 arsinus. Daugumoje šitie kapų paveikslai piešia mums didelę mirusio figūrą, sėdinčią ant aukštumos veržinčią josios tarnų jos namuose ir jos laukuose atliekamus darbus. Tiems gausingiems atvaizdams dėka visas realus egiptiečių gyvenimas, net su smenomis stoja prieš mus. Čia nėra nieko niūraus, niekas neprimena mirties. Tai charakteringa visiems paveikslams likusiems ant senovės karalijos kapų. Kur egiptiečiai talpino savo rojų šalį "Jalu" mums ligi šiol neaišku. Piramidžių tekstai nurodo įvairius priemonės būdus, kaip pasekti rojų. Velionis prašo dievo arba paukščio paimti jį ant sparnų ir pernešti į tą palaimintą šalį. Labiau kalnuotame pietų Egipte randame kapuose mažučių kopečių modelius, kuriomis mirusieji turėjo užlipti į pomirčio gyvenimo kalną. O visur kapuose randame laivus, skirtus mirusiam, kad jis galėtų atlikti kelionę per vandenį, apsupančius Jalą. Be abejo fetišizmas ir magija buvo užimę Egipto religijoje žymią vietą, bet negalima sutikti su tvirtinimu Turajevo, kad Egipto religijoje ne buvo etikos ir estetikos elementų. Osiris, ypatingai, Viduramžio Egipte, žinomas kaip kitame pasaulyje žmonių teisėjas, o mituose ir dievų himnuose, kaip jau buvo pabraukta, randame daug poetingų vaizdų ir posakių.
Greta gyvuliams panašių dievų, greta primityvio pomirčio pasaulio vaizdavimo mes matome šviesius vaizdus dievo Ra plaukiančio danguje savo aukso laive, teikiančio džiaugsmo pasauliui, vaizdus mylinčio žmogų kentėtojo Osirio švelnias mylinčios žmonos, sesers ir motinos Isis ir Neffis. Pastebėsime savo vietoje Egipte ir monoteizmo srovę politeizmo apimtoje šalyje daugdievystę. Tą mišinį aukšto elemento ir primityvios magijos Egipto religijoje Turajevas aiškina ičiuntinai

susimaišimu Egipto rasėje augštai kultūringų semitų rasės su visokiomis Afrikos tautomis. Man rodosi teisingiau priimti dar domėn lėtą religijos plėtojimąsi, ir, kad išdirbus tinkamai aiškią į Egipto religiją pažiūrą, laikytis istorinės perspektyvos, o ne žiūrėti į ją iš dienų dienų matymo taško ir nepasiduoti kitam kraštutinumui būtent ne tirti josios be ryšio su erdve ir laiku. Sucipažinkime su mirusiųjų kultu senovės Egipte, kurio pėdsakų liko Egipte daugybe. Šis lošė svarbią rolę visais Egipto laikais. Jis taps mums suprantamesniu kada būsime susipažinę su egiptiečių pažiūromis į žmogaus esybę.
Ji susideda iš sekančių dalių: ~~I/ Fizinio kuno~~
I/ Fizinio kūno, 5/Jėgos,
2/Dvoinik-Kâ 6/Sesėlio
3/Šielos-Ba 7/Vardo "Ren"
4/Žemesnės sielos dalys 8/ Širdies "Ib"

Tos visos dalys po žmogaus mirties išsiskirstydavo ir kiekviena jų, Videmano žodžiais betariant, ieškojo savystovio kelio į Jalu šali. Iš fizinio kūno buvo padaroma mumija - sagu. Kâ - tai gyvojo žmogaus kopija, jojo gyvybės jega, jo dvasia eteriniu apvalkalu apsisiautusi. Dangiškoji kilmė Kâ pasireiškė ieroglifuose jo atvaizduose su iškeltų aukštyn rankų pavidalu-ir dievai, ir žmones turi Kâ - karaliai turi jųjų iki penkiolikos- .Žmogui mirus Kâ vyksta dangun, teip gi ir siela Ba vaizduojama paprastai sakalu su žmogaus galva. Ba labiau reali, negu Ka, ir taip pat eteriniame apsiauste. Žemesniosios sielos dalis, mirus žmogui, pasilieka prie jojo fizinio kūno. Jiegos esama paprastai kiekviename žmoguje tiktai užuomazgoje ir ji miršta kartu su kūnu. Tik pas žmones nepaprastai energingus "jėga" ir jiems mirus gyvuoja kaipo savystovė esybė. Šešėlis- vaizduojamas vedykliu- po žmogaus mirties vyksta kur tai į šešėlių šalį. Vardas -Ren neatskiriama žmogaus esybės dalis taip čia ant žemės, taip ir po mirties. Miręs negal pasirodyti Osirio valstybėje be vardo...
Niekas jo tenai nepriimtų .Kaip mūsų laikais neturima teisės be pašporto apsigyventi. Todel egiptiečiai, taip rūpinosi, kad išliktų jų vardas amžinai. Jie užrašydavo jį ant savo karsto, ant laidojimo vystyklo, ant amulėtų. Buvo laikoma didžiausiu prasižengimu panaikint mirusiųjų paminklę jųjų vardą. Mirusiems buvo didžiausia laimė, jei gyvieji jų vardą minėjo. Širdis-ib-gyvybės šaltinis- po jos savininko mirties- nuvykdavo į dangų ir budavo ten ligi mumijos paruošimo, ir tiktai po Osirio teismo susitikdavo su savininku ir pas jį grįždavo.
Iš visų paminėtų, čia žmogaus esybės dalių jojo dvasia Kâ ir siela Ba lošė po žmogaus mirties svarbiausią rolę. Joms ir buvo ruošiama mumija, nes tiktai išlikus tam gyvo žmogaus panašumui jojo dvasia ir siela galėjo atlankyti žemę. Realistas- egiptietis perdaug mylėjo žemės gyvenimą ir savo saulėtąjį Egiptą, kad pasitenkinus abstraktyve sąvoka apie dangų ir rojų. Ir nors jis perkėlėir ten savo Nilų ir kviečių ~~lauka~~ lauką, bet vis gi malonesni savo namai. Kâ ir siela jų ilgisi. Nors Kâ ir efero esybė, bet reikalinga suvis to kad ir gerų kvapsnių pavidalo, mirus jam atnašaujamų aukų kvapų. Ne mumijai jos buvo nešamos, reiškia, bet kâ. Ant daugelių atvaizdų mes matome, kaip sakalas su žmogaus galva skrajoja viršum mumijos, ar glaudžiasi prie josios širdies, ar mirusio prieglobstyje ant karvės deivei Hator pašvęstai, joja į dangų. Viliojančią, nayviai, vaikišką vaidentuvę dvelkia visi šitie vaizdai.
Siela gali priimti visokių pavidalų-ji gali tapti loto žiedu, įsikūnyti į paukštį, į žmogų...bet tai ne indu sielų įsikūnijimai ne apsivalymo sielos nuo nuodemių, bet tik mirusiojo noro vykinimas. Iš to seka, kad mumija buvo ruošiama tam, kad duoti galimybės Kâ ir Ba lankyti žemę. O ruošiama ji buvo sulig ant visados nustatyto ritualo. Numirėlį išnešdavo į mirusių miestą kurio visą kvartalą buvo užėmusios dirbtuvės mirusiųjų preparavimui. Paraišitas perskriozdavo jam pilvą titnago peiliu ir pabėgdavo rikamu mirusių giminių lydimas ir jų mušamas.+/ Viduriai buvo išimami ir talpinami į tam tikrus indus "kanopai" /keturi paprastai/. Visa buvo skiriama konservavimui, kaipo būtinai reikalinga čielybės išlikimui. Vpatingos domės buvo kreipiama į užlaikymą širdies /konservavimo/ kaipo gyvybės šaltinio. Įvairūs aktai tos šventos "mumijos ruošimo" apeigos mums žinoma iš papyro, Mospero perskityto. Sekantieji maginiai burtai: "O padaryk, kad mirusio galva galėtų kvėpuot požemio pošalyje, kad jis galėtų regėt savo akimis, girdėt savo ausimis, ~~kv~~ kvėpuot savo nosim, leisti savo lūpomis kalbėti savo kalba požemio pasaulyje." Auksindami nagus "o tai teikdavo mirusiam galimėbės laisvai judėti- buvo tariama: "O Osirio, įsigijai tu aukso nagus...skystimas Ra persunkė tave, kaip dieviškus Osirio narius; į amžinumos šalį keliauji tu ant savųjų kojų, pasiėmei tu su savim savo rankas į amžinumos namą.". Išimtosios širdies vieton buvo dedami skarabeusai iš įvairių akmenų su užrašais "O širdie, mano širdie nuo motinos mano, ne liūdik prieš mane."

+/Paraišitai-kasta, kuri buvo visų laikoma paniekinime, nes ji žmogaus esybės čielybę ardėdavo. Titnago peilis-tai atbalsis Egipto akmeninės epochos.

Jei dar pridursime,kad šitie visi magijos burtai buvo tariami užmaskuotų kunigų pomirčio pasaulio dievu Anubiso,Horo,Toto ir t.t. pavydalo /kaukėse/,taigi galėsime sau įsivaizdinti,kas per niauri. Galop į paruoštą sulig visomis šventomis taisyklėmis mumiją,buvo dedama vidurių vietoje,įvairios gėlės ir kvepiantieji daiktai.Dėdavo amuletus,lazdą nuo gyvačių ir priešų apsiginti ir apvyniodavo kūną plonučiais audekliniais bintais,raiščiais,maginių formulų priračytais ir pagaliau gaudavosi kostai panašaus į kokoną,į leliukę.
Idėdavo mumiją į makštį,kurio dangtis turėjo mirusiojo pavydalą.Dabar kūnas buvo jau pasiruošęs į kelionę į vakarų šalį.Jį dėjo į roges,jaučiais traukiamas,++/
pasirodo verkėjos raudojančios savo "raudas".
Kartu su mirusiu nešė jo daiktus,visus jo naminius baldus,jei tai būta karaliaus,ar turtuoliaus-daug brangenybių nusinešdavo jisai į amžinumos namą.Rogės sustodavo prie Nilo-šia laukė laivas-vandenyse tankiai įvykdavo scena laivo su mumija užpuolimo- mirusiojo priešams vadovaujant dievui Seta/analogijos mirusiojo su Osiriu padidinimui//
Bet mirusiojo bičiuliai muždavo užpuolimų-laivas pasiekdavo vakarų krantą-iš čionai,vel rogėmis,palengva artinosi priekapo.Prie jojo durų įvykdavoatsisveikinimas su gyvaisiais ir pati svarbioji apeiga-dasilytėjimas mumijos lūpų įvairiais instrumentais tuo tartum ją iš numirusių prikeliant,josios burną kalbai paruošiant.
Mumiją amžinumos namuose užmūrydavo ir jos atminimui iškeldavo puotą. Puotoje buvo dainuojamos dainos pritariant prie akompanjomento arfos, gal but panašios į tą,apie kurią bus kalbama viduramžio karalystės skyriuje,ir kuri gyvenusiems pataria,džiaugtis gyvenimu ne galvodama apie mirtį ir liūdesį+/
Rupesnis apie aukų atnašavimą guldavo daugiausia ant mirusiojo vaikų-ir,todel bevaikiu buvo laikoma Egipte didžiausia nelaime,Mes iš papasakoto matome,kaip pragaištinga buvo tokios rūšies pakasinai.Žinoma, paprastuosius mirusius laidodavo kitaip. Jųjų mumijos buvo dedama į maišus ir užkasamos smėlyje. Tų vargdienių mumijų buvo pilna Egipto žemė.Ligi archeologijos komisijai paėmus mumijas savo žinion jos buvo iš smėlio bedugnių tempiamos ir deginamos malkų vietoje. +++/
Ilgainiui magija išgelbėjo egiptiečius nuo atnašavimo gausių aukų mirusiems.Užtenka užrašyti ant karsto,ar ant vystyklų ,tūkstantį kepalų,tūkstantį žasų, tūkstantį jaučių, tūkstantį alaus ir t.t. arba nupiešti ant karsto įvairių aukų atvaizdus.
Rogėdama juos "Kâ",eterinė esybė,bus jau soti.Bet labiausia egiptiečiai rūpinosi,kad jų vaizdą kartotų gyvieji.Todel ant karstų skaitome maldavimus-į gyvuosius kripiamus-karštus ir jaudinančius.
"O jus,mylintieji gyvybę,ir neapkenčiantieji mirties,žiniai,ir visi pro šalį einantieji,pasakykite:karališkosios velionims skiriamos dovanos iš tūkstančių kvepalų,alaus,jaučių,žasų,visokių gerų,tyrų ir saldžių daiktų,kuriais gyvena dievai,del dvasios vardą taria.
Numirėlis žada užmokesnį tiems,kurie minės jo vardą. Jiems gerai seksis,ant žemės.Vėlesniuoselaikuose randame tokį mirusiųjų į gyvuosius šauksmą :"Burnos dvelkimas naudingas velioniui,jame nėra nuovargio; man nieko iš jųjų nereikia,išskyrus burnos dvelkimą,nes velionys gyvena iš jųjų vardų minėjimo.Juk tiktai šis skaitimas-jis nesurištas su išlaidomis.Tai tik burnos dvelkimas šis magingas žodis,teikiantis malonumo. Širdis nepasotinančiai jo klausosi.Tai burnos dvelkimas,tame reikalo bėgti ar vargti". Visų geriausia užsilaikė mumijos po savo gimtuoju dangumi. Kairo muziejuje pavyzdžiui RamzesoII mumija puikiai išliko plaukų liekanos,dantys.

++/Maspero spėja,kad mumiją veždavo rogėmis,gyvuję nenaudojamomis , ydant laidotuvių procesija eitų lėčiau,kad mirusis ilgiau liktų gyvųjų tarpe.
+/šiandien Egipte

+++/Ir dabar daugybe mumiję žūsta tokiu būdu ,dėto kad sunku prižiūrėti karstus.

O kaip kurių Europos muziejų mumijos-ypatingai Berlyno ir Londono-nepalankiam klimatui dėka -palengva genda.Iš aukščiau pasakyto aišku, kad egiptiečiai pasistatė sau tikslą "ne mirti nežiūrint mirties egzistavimo" +/.
Jie nesigailėjo nė lėšų,nė darbo kovoje prieš visus dievus ir pagaliaus jų nuomone,jie įveikė ją.Bet šis laimėjimas nepilnas. Tai kompromisas tarp dangaus ir žemės-Ka ir siela negali pasilikti ant žemės žmogui numirus,bet jos gali ją lankyti,jei pasiliks ant žemės jųjų panašumas. Mumijose įsikūnijo didžiausio visos žmonijos visų amžių svajonė-gyventi amžinai. Mumijos nedaro įspūdžio ko tai panašaus į puvantį faraoną ,jose nėra šlykštaus mirties vaizdo. Mūsu laiku jos atrodo slepingomis,neišrišamų klausimų pilnomis turinčiomis nežinomą maginę jėgą.

Gimė įvairi fantastiniai pasakojimai apie jas,apie jųjų kerštą už jųjų ramybės suardymą kaip ir paskutiniuoju momentu apie mumijos Tut-Auch-Amono.Gal but šia Egipto tradicijos į mus veikia.
Rūpestingai paruoštą mumiją turėjo apsaugoti šiolybė amžių amžiaus, kad nenutraukus ryšio mirusiojo su žeme. Jau priešistorinėje epochoje randame Egipte kapus,liūdijančius,kad Egipte buvo siekimų įtaisyti pomirčio butą su tam tikru komfortu,padaryti jį stiprų amžiną.
Nes randame sdvas požemines šachtas kartais einančias gilyn kelius sieksnius masyviniais laiptais į viršų aukštyn keliančiais Kartais viršum tokio kapo buvo iškilęs pilimas,kurhano pavidalo,arba,vėlesniais laikais,akmeniniai pristatymai,keturkampio su praplatintu pamatu pavydalu. Tai taip vadinama "Mastabu" kas arabų kalboje reiškia "suolas". Senovės karalystės laikais mastabu vis didėja ir didėja ir jojetalpinama mirusių šventykla.Mastabos buvo statomos iš labai nestiprios medžiagos iš plytų saulėje išdžiovintų Kartais viršum mastabos iškyla dar vienas pristatymas sudarydamas tartum josios antrą aukštą,o toliau dar aukščiau jos trečias aukštas. Iš čia vienas jau žingsnis prie taip vadinamos "laiptų piramydės karaliaus III-jo dinastijos Džosero.Spėjama,kad josios statytoju buvo išmintčius Imhotepa,karaliaus viziras.
Ji buvo pastatyta iš plytų,bet josios sutaisymas labiau komplikuotas. Galima buvo laiptais leistis vidun kur rasdavosi daug kambarių. Šitas kapas buvo netoli Abydos-o ,bet be jos Džosser pasistatė sau dar antrą kapą daug puikesnį,iš akmenų,netoli Memfiso. Jos aukštumas siekė 38 pėdų,o platumas 228-nios pėdos.Vėliau josios pamatą žymiai paplatino,o aukštumą padidino penkiais keturkampiais pristatymais ant jos, ir dabar jos aukštumas siekia 190 pėdų. Šitame kape ~~Šitame~~ užuomazga plano businos piramidės. Džosero piramidė tai seniausias akmens trobesys.Idomus savo struktūra Snofrų kapas,analoginis aprašytam jau, bet skiriantis tuo,kad jojo septynių aukštų tarpai užpilti ir todel susidarė ištisos sienos. Antroji Snofru piramidė stovėjo netoli Dašuro.Ji pasižymėjo savo didumu.Viena jos nesenai isskaitytoji antraštė liūdija,kad turtai skirti josios užlaikimui,dar buvo išlikę 300 metų po šio faraono mirties.Įsteigėjas IV dinastijos Chufu,graikų perkrikštytas Cheopsu,paliko mums didžiausias piramides Gize,arti dabartinio Kairo.Išskaičiuota,kad Chufu piramidės pastatymui sunaudota 2,300,000 akmens gabalų kurių kiekvienas svėrė 21/2 tonnų.Anot padavimo,Herodoto mums atpasakoto,prie josios statyno darbavosi per 20 metų 100,000

žmonių.Reikalingus tai statybai akmenis veždavo Nile potvinio laiku iš akmenlaužų buvusių rytiniame upės pakrantyje į pietus nuo Kairo. Pergabenimui tų akmenų nuo Nilo iki statybos vietai buvo įrengtas kelias,kurį įtaisyti 10 metų reikėjo.
Ši piramidė turi 48 pėdas aukščio.Didžiuliai akmens gabalai taip glaudžiai sutampa viens su kitu, jog jų protarpis siekia aukščiausiai 1/10,000 colio.Paviršius tų gabalų nušlifuotas taip kaip gal tik optiko ranka stiklą nušlifuoti.

+/ Turajevas "Senovės Rytų istorija.

Medžiaga,panaudotoji,išsk. rus vidaus rūšį,tai kalkių akmuo.Viršutinė dalis piramidės,tai aiškiai matosi,buvo daroma paskubom,užbaigta ne taip rū pestingai.Perėjimai toje piramidoje buvo gudriai padaryti ir labai sumaniai uždengti granito gabalais.Iš viršaus piramidė buvo apdengta kaip kokia makštim iš trikampių kalkės akmenų glaudžiai jungiančiusių.Bet šis apdaras nesulaukė mūsų laikų:jis tikriausia buvo palytėtas ieškojant įėjimų į piramidę. Šisai įėjimas razdavosi I8-os akmenų dėstymo eilės augštyje.Iš jo ėjo keliom kriptimi koridoriai, kurie vedė į piramidesvidurį.Beveik piramidės viduryje nuo pamato buvo rūsys mumijai skirtas,visas rausvas puikiai nupoleruotu granitu išklotas.Kartais būta kelių tokių rūsių,ir jųjų vienas buvo giliau paslėptas požemyje,vietoje atatinkančioje piramidės viršūnei.Greta centralinio rūsio buvo keli maži kambariai.Sienos kambarių Sakkaro piramidės buvo papuoštas piešiniais, atvaizduojančiais gyvenimo ir pomirtinio pasaulio scenas, be to išmargintos daugybe maldų,maginių formulų.Ligi šioliai neištirta,kokiu būdu tie piešiniai buvo nupiešti tamsoje.Jie neveikiant šviesai išliko puikiai.+/
Vidaus sienos V-sios ir VI-sios dinastijos piramidėse buvo išrašytos taip vadinamais"piramidžių tekstais" apie kuriuos buvo jau ankščiau kalbėta. Čia pat buvo kas tai panašaus į koplytėlę kurioje buvo statoma mirusiojo statula ir kuriose ant aukuro buvo dedamos aukos,tur būt dar prieš užmūrijant mumiją.Nuo piramidės paviršiaus,centro linkui, ėjo siauri kanatai orui į ją įvesti,kad pasaulio kvapai galėtų pasiekti Kā,lankančią mumiją.Viršum centralės šachtos,kurios apačioje buvo rūsys su mumija, randasi erdvios salės be durų - jų viso penkios. Galimas daiktas,jog tai įtaisyta slėgimui sumažinti.Iš trijų piramidės šonų vienas stačiai žiūri į pietus,o sekantieji-į rytus ir į vakarus. Netoliese Chufu piramidos kadaise stypsojo dar trys piramidos Chufu šeimos narių ++/
Piramidą apsupdavo kiemas kalkakmenų gabalais grįstas priešais jos rytų šoną,kuriame paprastai buvo daromas įėjimas,stovėjo šventykla. Ji buvo skiriama laikyti pamaldoms už mirusius.Iš tos šventyklos liko tik puikios grindys.Dar ligi šiai dienai užsiliko kelio į šventyklą ženklai ir likučiai akmeninės sienos,ėjusios gal apie buvusią čia kada tai gal Chufu buveinę.Vien iš to,kas čia pasakyta apie Chufu piramidą jau aišku,kiek lėšų ir tautos jėgų reikalinga buvo išaikvoti tokios rūšies statybai,ir į kokį ekonominį skurdą varė ji visą šalį. Tokie anų laikų kapai liūdija apie valstybės ekonominių jėgų aukščiausį išsiplėtojimą,ir apie didžiulę jėgą tojo,kurio pamojimu jie iškildavo. Vėlesniu laiku Egiptas jau nebepaiegdavo tokius kapus statyti. Reikia pažymėti,kad anais piramidų statymo laikais,dar nebuvo žinomos technikos priemonės darbą palengvinančios,ir sunkiems akmens gabalams +++/ pervežti žmogus nebuvo vaduojamas arklio- arkliai,kaip toliau pamatysime,tik vėliau atsirado Egipte.Pavergtųjų žmonių daugybė botago veršiami dirbo,degančiuose didžiojo dievo Ra spinduliuose jėgų nustodami, kad išpildžius valią jo sūnaus-visagalio Egipto valdovo,kad paruošus jam amžiną buveinę./Paveikslas iš IO įsakymų/.Jei įsivaizduosime kokiu būdu buvo kuriami didžiausieji praeities paminklai,tai slėgiamųjų masių prakaitu,ašaromis ir krauju sukurtos piramidos taps mums akyse senovės pasaulio vergijos liūdnu paminklu...
Piramidų uždavinys buvo išlaikyti faraono mumiją. Visas architektoro rūpesnis reiškėsi tame,kad piramidos labirinte paslėpus faraono kapą. Tuo tikslu buvo daromi įvairiose vietose maskuoti perėjimai,koridoriai didžiuliais akmenų gabalais užversti,šuliniai ir šachtos,kuriomis nuleidžiami buvo darbininkai vidaus statybos darbus užbaigus.Mumijos slėpimo gudribės dėka Chufu kapas buvo atrastas tiktai kalifo Mamuno laikais,reiškia keliems tūkstančiams metų po faraono mirties praslinkus. Todel Marietas sakė,kad piramidose dar esą taip paslėptų karstų, kad žmogaus akys niekados jų neišvysianti.Chufu įpėdinis,faraonas Chafra,taip gi sau pasistatė piramidą šale Chufu piramidės,bet ji ju žymiai mažesnė. Ji buvo kadaise apklota granitu.Dar liko josios šventyklos ženklai; nuo šventyklos tęsiasi kelias,kuris baigiasi puikiais granito vartais.

++/Čia daug piramidų-visas laukas.Daug griuvėsių,maldyklos rūmų,kapų.
+++/ Egipte maža buvo gyvulių.

Jų vidujinė pusė nupoliruota raudonu granitu ir giedru alebrastu iš-
klota.Vienoje to įtvario salėje,gilianę šulinyje,Marietas rado visą
septynetoe statulų karaliaus Chefro.Ši šventykla radosi netoli sfin-
kso,ir todel praminta,žinoma,neteisingai"sfinkso šventykla".Ir taip
žymiausio piramidos buvo pastatytos IV-osios faraonų dinastijos.Grai-
kai priskaitė jas prie septynių pasaulio stebuklų.Velesniųjų karalių
kapai jau nebepasižymėjo nė dideumu,nė grožiu,nė turtingumu.Jie pasta-
tyti iš plytų- matomai ekonominės šalies jėgos nusilpo,ar faraono ga-
lia sumažėjo.Šitame piramidų skaičiuje visgi tenka pažymėti laiptoja-
mą piramidą Sakkaroapylinkėje"kylančių augštų terasų"is. Maspero at-
rado joje VI-tos dinastijos karalių sarkofugą su jau minėtais pira-
midų tekstais. Borchardas duoda mums savo veikale"Die Pyramiden" tri-
jų Abusiro piramidų rekonstrukciją.Prie kiekvienos buvo šventykla.
Iš dviejų šių šventyklų ėjo dengtas akmenimis kelias žemyn.Jis baigė-
si didžiuliais akmens rūmais reiškiančiais vartus prie dykumos rube-
žiaus.Priešais vartus buvo prieplauka laiptais nusileidžianti žemyn
į vandenį.Potvinio laiku čia galėjo priplaukti laivai.Piramidos su
gretimais kunigų tarnautojų etatų skirtais trobesiais,buvo apsuptas
siena.Per šituos vartus šventėmis eidavo dengtu keliu baltais rūbais
parėdytos šventos procesijos į piramidos šventyklą,o liaudis,čia tik-
riausia nebuvo prileidžiama,ir tik iš tolo galėjo regėti didingus did-
žiųjų Egipto valdovų kapus.+/
Puikiai rekonstruotus modelius piramidų galime matyti šiandien Berlyno
muziejuje. Šitie didžiausi praeities paminklai tiek stipraus įspudžio
daro kiekvienam ir visuomet,kad ir šios dienos mūsų vaizduotėje Egip-
tas neperskiriamai rišamas su piramidomis./Nežiūrint to,kad tie pamink-
lai buvo tiek banalizuoti sunaudoti skaitlingiems pasakojimams ir
atvaizdams meno kuriniais pradedant ir baigiant piešinėliais,ant Egip-
to pašto ženklų,ant popierosų dėžučių,ant kvailių romanų apdarų,nežiū-
rint viso to kiekvienas,kuriam teko savo akimis regėti piramidas,sfin-
ksą,nors jis būtų ir didžiausiu meno ir istorijos srityje profanu
pergyvens ką tai nepaprasto susidarys su senovės pasaulio didžiuoju
kuriniu./ Piramidos ir egiptiečių kapai buvo vakariniame Nilo dykumos paru-
bežyje,kurie požemyje prasidėdavo,anotegiptiečių, mirusiųjų karalystė,
Osirio karalystė. Aplink kiekvieną piramidą buvo kapai faraonų palydo-
vų,kurie po mirties susitikdavo su savo viešpačiu. Viduje šių senovės
kapų turint omeny ~~Viduje šių senovės kapų turint~~ ankščiau paminėtas
pastabas buvo šalės išpaišytos žemės gyvenimo reginiais. Mes čia ma-
tome visokius lauko darbų vaizdus,ganomąsius bandas, akmeniniams in-
dams dirbti dirbtuves,laivelius,sandalių dirbtuves papuošalus ir t.t.
Žodžiu- čia mes turime turtingiausios medžiagos šaltinį įsivaizdavi-
mui,kaip gyveno egiptiečiai. Čia-visa gyvenimo džiaugsmo kupina,čia
nėra nieko liūdno,nieko mirtį primenančio.Mastaboje taip gi randame
šacgtas,vedančias gilumon šulinio su sarkofugu. Netoliese sarkofugo
stovėjo indas su valgiais, tualėto įtaisais,maginė lazda apsigynimui
nuo gyvačių ir kitų nemirčio priešų,ir daug bė kitų įvairiausių daiktų.
Mastabas taip gi užmūrydavo,kaip piramidas.Aukos mirusiems buvo deda-
mos koplyčioje prie karsto,kur buvo užmūrytos durys- ar kas tai durims
panašaus.Ant jųjų mirusiojo vardas ir portretas.Prie koplyčios pačioje
jau mastaboje rasdavosi kambarys"Jerdeb",kur stovėjo mirusiojo statu-
los. Kartais iš koplyčios,kurion buvo nešamos aukos,ėjo siauri plyšiai
"serdeba",idant atnašaujamų aukų kvapas sutiktų "Kâ",laukiančio ne tik
mumiją, bet ir statulą-mirusiojo atvaizdą.
Taip statula galėjo užvaduoti mumiją,tuo metu kaip mumija žūdavo.
Todel dirbdavo ne vieną statulą bet daug,ir,kadangi statulos uždavinys
atstovauti mumiją,tai dirbo jas kuo realiniai,kuo labiausia panašiomis
į mirusį. Visuose kapuose randame todel statulas įvairaus didžio,
įvairiose pozose,grupėmis ir pavieniui.Berlyno muziejuje Senovės kara-
lystės skiriuje yra statulų iš medžio,puikiai išlikusių,kai kurios
stebina žiūrėtoją savo realumu.

+/ Brestedas "Senojo Egipto istorija".

Bet visos tos sėdinčios ir stovinčios statulos turi ką tai bendro jose -majestatingas ramumas-ant jųjų lūpų laiminga šypsena-žvilgsnys nukreiptas kur tai į tolį-lyg visos jos iškilmingame posėdyje ir iškilmingoje prosesijojeturėtų dalyvauti.Toks statulų tipas aiškinamas tuo, kad dailininkas ne žmogų norėjo sutverti,bet dievą,nes miręs tapdavo Osiriu. Tačiau,nežiūrint daugybės panašumo bruožų,kiekviena Osirio figūra iš senovės karalystės laikų,išlaiko savo pobūdį, savo nuosavų veidą.Idomios mažutės mumijos pavydalo statuetės,skiriamos taip gi "Kâ " įkūnijimui. Jųjų daugybė ypač vėlesnėse kapinėse- tai vis Osiriui. Yra taip gi statuetės"Ušebti"/tai viduramžio karalystėje/ atatinkančios apsišarvojusios visokiais dirbtuvių įrankiais. Jos turi kartais ant pečių maišus su kviečiais. Jųjų paskyrimas būti mirusiojo tarnais, dirbti jam laukus,ir ruošti jam visą,kas reikalinga. Kadaise - egiptiečių nuomone,buvo tik žemės gyvenimo kopija,tai egiptietis negalėjo jo įsivaizdinti be vergų- ir ėmė jis juos su savim į kapus. Statulos buvo daromos dažniausia iš kokio nors kieto akmens,kad išlaikyti mirusiojo išvaizdą į amžių amžius,bet tenka rasti ir molio ir medžio statulų.Ypač stebėtinas egiptiečio dailininko gabumas įveikti kietąjį dioritą.Kiekviena statula buvo skirta įsigyvendinimui Kâ-ir buvo taip gi laikoma šventa,kaip ir mumija;sunaikinti ar sudaužyti ją buvo tai toksai prasižengimas,kaip sunaikinti mumiją.Egiptietis mumiją,statulų ir maginių burtų pagalba tęsė savo žemišką gyvenimą ir po mirties. Iš tos priežasties Jodko+/ sako "Kai Graikija džiaugiasi gyvenimu, gėrisi grože-Egiptas nuo dienos savo gimimo mąsto vien apie mirtį. Jojo menas- tai vien manifestacija į busimą gyvenimą- jis gyvuoja vien karstuose".

Nuo Egipto statulų pereikime prie Sfinkso,didžiojo sfinkso šale piramidų Gize.Kaip jį egiptiečiai vadino-mes nežinome.Sfinksas- tai baidykle žmogaus veidu ir gyvulio kūnu ir letenomis. Pakrikštijo jį graikai, nes jis jiems priminė jųjų padavimu netoli Tebu buvusį sfinksą moteries veidu.Ilgainiui "po Egipto tradicijos įtaka,kad visa kas praeitistas yra šventa,buvo ieškoma Egipto paminkluose kokių tai paslapčių simbolu. Sfinksai atrodė slepingos žmogaus prigimties įsikūnijimu tos prigimties,kurioje nesuprantamu būdu santykiuojasi gyvuliški instinktai su dvasios pageidavimais. Statydavo sfinksus šventyklų angoje,prie karstų.Ant antrašties randamos skylės aiškino jųjų čia rolę,kaipo sargų,globotojų"Aš sergstu tavo kapą,aš veju lauk nuo jo nedorėlius, aš permušu priešus su jųjų ginklu."

Buvo sparnuotų sfinksų,kaip Babilonijoje ir Graikijoje,bet jie lošė ne religinę,bet dekoratyvę rolę. Anot egiptiečių gyvieji sfinksai gyvavo kur tai dykumose,ir pats dievas Ra noriai juose įsikūnydavo, kad rymoti prie savo ištikimųjų karsto,kad apsaugoti juos nuo jųjų priešų. Izida kartais pasidarydavo sfinksu,saugojančiu Ozirio kapą. Egipto sfinksai atvaizduoti avinų galvomis,pavyzdžiui,garsūs ilgosios Karnoko sfinksų alėjos sfinksai,arba Fivijos sfinksai,pašvęsti dievui Amonui,nors dauguma Egipto sfinksų atvaizduoti liū to pavydalo žmogaus galva.Daug jų turi faraonų veidus ir faraonų galvų aptaisus. Iš antrašų jų letenose arba krūtinėje sužinom,kad tai yra simboliški faraonų paveikslai. Berlyno muziejuje yra sfinksas,vaizduojąs Izamentiko I-jo žmoną,atnašaujančią dievui.

Žinomi Petrogrado sfinksai,čia atgabenti 1832 metais ir pastatyti ant Nevos tilto,buvo padaryti XVIII dinastijos Amengotiho įsakymu.

Jo antrašas perduoda to faraono vardą:"Gyvenąs Horusas,jautelis,gavęs iš Maato faraono vainiką,jungiąs abi žemes,nustatąs įstatymus,valdąs Egiptą,aukso Horusas,faraonų jautis,nugalįs laukinius žmones,aukštutinio ir žemutinio Egipto faraonas,abiejų žemių viešpats Amengotenas III pavidalas Ra."

Kartais sfinksai vietoje žvėrių letenų turi žmogaus rankas,tap kurių patalpinta įvairių dovanų dievams,simboliai,dievų stovylėles.

+/Zarys dziejów malarstw "

Gniedičas savo meno istorijoje pastebi, kad visų skaidriausia apsireiškė egiptiečių dailės kūrybos idealas jų sfinksuose.
Čia vaizduotė sujungta su realizmu sudarė nepaprastą pavidalą, kuriame laikytąsi proporcijos ir taip vykusiai sujungta gyvulys su žmogumi, jog čia sujungimas negadina bendro įspūdžio, o taip pat ir gyvulių ir žmonių pavidalų sujungimas stovyklose, atvaizduojančias dievus.
Tiems sfinksams ir stovykloms, padarytiems sulig žinomu kanonu, Egipto dailininkas griežtai laikydamas proporcijos, tiek įdėjo kilnybės, ramumo, sukaupimo, kad to paties Gniedičio nuomone, visoj meno istorijoj niekur kitur neužeinome tokio drąsaus sumanymo atlikimo.
Viešpatį žiausiu Egipto sfinksu laikomas sfinksas Gise arti Chefreno piramidos. Jis padarytas iš akmeninės uolos ir yra 47 pėdų aukštumo. Vienos galvos apskritimas apima 80 pėdų- nosis ir ausis sulig žmogaus didumu. Sis sfinksas dar senovės viešpatavimo pradžioj pasirodė iš po jį apiberenčio smėlio.
Jo padirbimą priskiriamo Chefrenui, nes arti jo yra to paties faraono piramida.
Iki šiam laikui lieka klausimas kieno rankomis ir kuriam tikslui buvo ši šmėkla padaryta tyrų pasienyje. Tuo reikalu čitaip kalba Videmanas: "Sfinksas aukštai stuksojo tyruose nuo neatmenamų laikų ir saugojo egiptiečių kapus nuo piktanorių šetonų. Jo akys atgręžtos į priešo tekančią saulę. Tarp jo letenų yra šventykla saulei, Antrūnas jame liudija, kad smėlis nekartą jį apiberdavo, tačiau faraonai Tutmozis IV, Ramzes II jį atkasdavo.
Videmano nuomonė šiandien atšaukta.
Didelis Egipto sfinksas ne kapų sargas ir ne šventykla saulei, bet, turi būti, yra kurio nors seniausiojo faraono pavaizdas, kuris amžinai paliko kartoms savo veidą "Menas -sako Maspero, kuris sukūrė šį paminklą- buvo jau užbaigtoj savo išsivystimo stadijoj, turėjo jau nujausti būsimą jo tikslą ir galimybės jam įkūnyti.
Kelis kartus smėlio užpiltas sfinksas nepasiliko sveikas. Prie Ptolemėjų ir cezarių restauruota jo krūtinė ir letenos. Užsiliko bendra liūto figūra. Apatinė galvos aptaiso dalis atpuolo ir nuo to kaklas atrodo ne proporcionaliai plonas. 1378-tais metais Memeliokai fanatikai bešaudydami į sfinkso veidą numušė nosį ir barzdą.
Laikui bėgant dingo raudona varsa, gaivinanti jo veidą. Tačiau ir toje apardytoje padėtyje jis pilnas didybės ir galios. Jo akys giliame susimąstyme žiūri į tolį, jo akmeninėse lūpose laiminga Egipto dievų šypsena, veide nesudrumsta ramybė."
Egipto architektūra, skulptūra ir tapyba tampriai surištos su tikyba.
Mes jau minėjom apie tyrų piramidų ir kapų tapybą, apie mumijų piešinius išgražinimą, apie šių paveikslų siužetus- dabar gi peržiūrėsim Egipto tapybos ypatybes. Egipto dailininkas nežino perspektyvos ir kuomet tenka kiek tolimesnius daiktus piešti, jis juos tik viršuje paveikslo pažymi, nesumažindamas jų didumo, pavyzdžiui, atvaizduota eilės kareivių vienas už antrą didesnis, bet ne kiek nesumažintame pavidale.
Tuo pačiu būdu nupiešta užpakalyje namų sodas, laukas, miestas. Taip pat įdomus Egipto dailininkų žmogaus kūno traktavimas. Visai nnatūrali, ne negalima poza: veidas ir kojos profilyje, o viršutinė stuobro dalis enfas/?/. Veido profilyje nupiešta ištisos akys. Nežiūrint visų šių netinkamumų, šios keistos figūros, pavyzdžiui, Egipto sfinksai ir dievai žvėrių galvonis, ačiu dailininkų tikeliai proporcijai ir mokėjimui įvairaus pavidalo elementus sulieti į vieną, nedaro karikatūros įspūdžio. Puiki Egipto tapybos linijų ir dažų harmonija žavi čių dienų dailininką.
Kad teisingai spręsti apie Egipto meną, o taip pat ir tikybą, reikia turėti galvoj istorinę perspektyvą, t.y. reikia imti domėn tą laiką, tas aplinkybes, techniką, būdą, pažiūras ir esamos epochos siekimus. Kalbant apie Egipto tapybą, tenka pažymėti ir dailininkų vartojamus dažus.
Iki čiam laikui puikiai užsiliko dažai piramidose ir kapuose del to, kad negavo šviesos. Tačiau ir nubalę panašus į juos. Daugiausia užeinama žalių, raudonų, primenančių plytą, geltonų ir žydrių varsų deriniį.
Su maža juodų ir baltų varsų įmaiša, violeto varsos niekuomet neužeinamo.
Senovės Egipto valstybių architektūra be piramidų ir kapų pasireiškė ir šventyklų statyboje, tik, gaila, nieko jų iki mūsų laikų neužsiliko.

Turi būti, jos ne taip stipriai buvo pastatytos, kaip piramidos, ir griūdamos tarnavo medžiaga naujoms šventykloms statyti, nes kiekvienas faraonų stengėsi užsitarnauti dievo malonę, pastatydamas jam šventyklą, įrašant joje savo vardą. Nuo V dinastijos visų dievų vyriausiuoju lieka Ra. Jis tampa valstybiniu dievu ir faraonai aplink savo sostinę Memfisą pastato jam puikiausias šventyklas.
Borchardt mums duoda panašios saulės šventyklos Abusire rekonstrukciją. Suliog ja Brestedas šiaip aprašo tą šventyklą: "Didelis priešakinis rūmas, prie kurio iš kairės ir dešinės prieina kulto kambariai, kur stovi ir aukuras; gilumoje ant tilto pavidalo pagrindo aukštai iškyla "obeliskas". Šis dievo simbolis stovėjo po atviru dangumi ir todel nebuvo šventų šventųjų. Yra pagrindo manyti, kad "obeliskas" ir gretima statybos dalis buvo tas pat ką šventa šventųjų šventykla Helionolise padidintame pavidale. Sienos iš vidaus buvo papuoštos paimtais iš gyvenimo vaizdais, scenomis upėje, balose, laukuose ir tvyruose ir iš valstybės tikybos apeigų; iš abo pusės šventykla buvo išpuošta reljefais, vaizduojančiais faraonų karo veiksmus. Iš vienos ir kitos šventovės pusės ant plytų pagrindo stovėjo du laivu, vaizduojantieji dvi dievo saulės dangaus valtis, kuriomis jis rytą vakarą padangėmis plaukė.
Šventovė buvo duosniai aprūpinta, ir joje tarnybą atlikdavo penki įvairių laipsnių etatiniai vaidylos, "prievaizdos" prižiūrinčio šventyklos turtą."
Tame laike buvo ir kolonos šventa lotoso, o taip pat papiruso ir palmų stembrų ir pupuolių pavidale.
Dvi paskutiniosios rūšies V dinastijos kolonų yra Berlyno muziejuje.
Koksai buvo senovės karalystės dievų kultas?
Mes žinome, kad, apie ką bus kalba "vidurinės karalystės skyriuje, buvo sudaromos misterijos Oziriso garbei. Kuriuo būdu egiptiečiai tarnavo savo dievams, apie tai galime spręsti iš tų pačių piešinių ir antrašų.
Dievams buvo aukojami vaisiai-prieš Oziriso sostą visuomet matome aukų stalą, apkrautą vaisiais ir žvėrių kepsniais. Buvo, žinoma, ir kruvinų šaučių, avių-ožkų aukų. Didelę rolę Egipto pamaldose vaidino rūkymas garsaus kvapo smilkalų specialiai tam reikalui parvežtų iš Arabijos, ~~Punto~~ Punto? , kurių kvapas masindavo dievus ir jie, susibėgdavo, kaip ieroglifuose pasakyta, kaip bitės prie medaus. Tačiau, svarbiausia, kaip visų laikų visose tikybose, taip ir Egipte, buvo stengiamasi dievams suteikti estetinį pasitenkinimą, pasaldinant jų širdis muzika, dainomis, šokiais, iškilmingomis procesijomis, gėlėmis. Iš užsilikusiųjų vėlesnių laikų egiptiečių muzikos instrumentų, galime šiek tiek spręsti ir apie tos muzikos būdą, tik gaila, kad trūkstant egiptiečių gaidų, negalime tos muzikos atnaujinti.+/
Daugiausia Egipto kuriniuose minima muzikos instrumentai "sistrum", Jo išradimą priskiria Izidai. Toliau eina lyra ir lutnia.
Yra tais instrumentais grojančių artistų, o taip pat ir šokejų atvaizdai. Siuosepaskutiniuose žymią rolę lošia plastikos judesiai.
Kas liečia senovės karalystės literatūrą, tai pirmą vietą užima tikybinio būdo literatūra. Piramidų tekstai supažindino mus su mitais apie dievus, su himnais į juos su egiptiečio supratimais apie ši pasaulį.
Prie senovės karalystės priklauso "Mirusių knygos" pradžia. Tai gyvenimo keliarodys už karsto. Bet yra knygų ir pasaulinio turinio, pavyzdžiui, Egipto analai? , jau mums žinomas Palermijos akmuo, siekiąs V dinastijos ir išvardąs visus faraonus, pradedant nuo priešistorinių laikų. Yra bilų dokumentai, o taip pat ir pasakos, pavyzdžiui, apysaka apie V dinastijos atsiradimą .
Senovės karalystės literatūra ir, svarbiausia, menas duoda galimybės šiek tiek atnaujinti egiptiečių gyvenimą iki tam laikui.
Izidos raudose prie Oziriso kūno del keršto už jo tėvo mirtį-atspindi šeimų santykiai. Daugelyje kapų skaitome "mane mylėjo tėvas, gyrė motina, mylėjo broliai ir seserys."
Moteriškė žmona ir motina užėmė garbingą vietą. Jos varėu kartais buvo vadinami vaikai, pavyzdin Horas, Izidos sunus.

+/Orijentalistų kongresas.

Viename vėlesniame Egipto literatūros paminkle kalbama,kas gali būti gražiaukaip iš svetimos šalies sugrįžus išvysti savo namus...savo žmoną pabučiuoti."

Šeimyniniuose paveiksluose žmona paprastai atvaizduota šalia vyro.Ji švelniai laiko jo ranką. Oziriso teisme už jo stovinti Izida tiesia į jį rankas,palaikydama jį jo soste. Nedorybė smerkiama išminčiaus žodžiais :"saugokis svetimos moteries, kurios jos nežino mieste. Nežiūrėk į ją kai ji praeina,ir jos nežinok.Ji panaši į bedugnę,kurios gelmės negalima išmatuoti.Moteris,kurios vyras toli, rašo tau kasdien. Jei draugė su ja nėra liūdininko,ji keliasi ir tiesia savo tinklus.O mirtina nuodemė, jei kas paklausys jos!

Jaunikaičiams patariama vesti ir užvesti ūkį,nes tai protinga. Nežiūrint žmonos ir motinos gerbimo Egipte buvo haremai,kaip tas yra iki šiam laikui Rytuose.

Daugumą piešinių duoda turtuolių vilų prabangų atvaizdus.Kiekviena jų apsupta sodu,tai kiekvieno aukštos kilmės žmogaus rojus,kur gyvenimas smaginamas dainomis,šokiais ,žaislais.Tų namų viduryj buvo judomos sienos,kaip šiandien yra pas Japonus.Grindys buvo dengiamos kilimais ant kurių rytų papročiu sėdėjo moterys,tačiau Egipte buvo ir kėdės ir krasės,kurių dabar pilni europiečių muziejai.

Kas liečia beturčių namų,tai jie,gali būti,buvo tokio pat tipo, kaip ir šiandien statytos iš molio,ir tamsios landynės.

Mes turime miestų darbininkų didelių būtų atvaizdus. Tai begalinė eilė kamarų,atskirtų atskirais praėjimais. Brestedo nuomone-gyvenimas šiuose paniurusiuose barakuose neatatiko dorai. Kas liečia senovės egiptiečių drabužių,tai nežiūrint,kad jie arsižymėjo konservatizmu ir tuo atžvilgiu ir mados ne taip greit keisdavos,kaip mūsų laikuose,bet visgi,senovės vidurinės ir naujosios viešpatybių kostiumai taip skyrėsi vieni nuo kitų,kad sulig kostiumų piešiniais juos galima priskirti prie vienos ar kitos epochos.

Senovės karalystių aukštos kilmės ir prastų žmonių drabužiai mažai kuo skyrėsi. Tai tik priejuostės,kurios užsiliko iki šių laikų tarp felachų artimiausių egiptiečių ainių.

Dažnai moterys ir vyrai prisidengdavo dar leopardų odomis,kurias vėliau vartodavo tik vaidilos.Galvą ir barzdą skusdavo,tačiau dėvėdavo perukus ir dirbtinas barzdas. Karolius dėvėjo vyrai ir moterys. Sandaliai buvo retai vartojami,bet buvo dėvimi ,nes prie faraono užeinamę ypatingą faraono sandalių nešiotojo pareigą.

Moterys dėvėjo drabužius marškinius,dengiančius krutinę. Jie buvo taip siauri,kad aptempdavo kūną taip ir ploni,permatomi,jog tik pridengdavo,bet neuždengdavo kūno.+/

Nežiūrint tokių drabužių siaurumo,visgi jie visenai nekliudydavo,nes buvo gana trumpi-iki pusę kelių. Ir moterys ir vyrai jau nuo priešistorinių laikų vartojo įvairius tepalus ir kvepalus.

Ypač įdomi buvo žalia vokų varsa,kurios pėdsakai puikiai užsiliko senovės karalystių mumijose ir stovylose.

Senovės karalystės faraonas ~~turėjo~~ taip pat prastai rėdydavos. Jo drabužius sudarė trumpos priejuostės su atskalu viduryj. Šiais atskalais visi faraonų drabužiai ir skyrėsi nuo kitų paprastų mirtingųjų drabužių. Iškilmėse jie dar prie savo drabužių prisiūdavo liūto uodegą, kaipo skirtingą jo rango pažiminį.Ant galvos buvo dedama dvilypė karūna - aukšta balta karūna-aukštutinio Egipto ir žema raudona- žemutinio Egipto. Beveik kiekvieno aukštos kilmės egiptiečio rankose matome lazdą- galios simbolis.Ypač egiptiečiai rūpinosi apie savo plaukus.Yra daugybė receptų prieš plaukų slinkimą ir pražilimą.Vienas receptų prieš plaukų pražilimą viduriniuose amžiuose apėjo visą Europą,būtent,patariama vartoti juodo veršiuko mikstūrą,arba gaminti plaukams tepalą iš grynos veislės juodo veršiuko.Daugybėje receptų prieš plaukų slinkimą patariama gaminti tepalą iš liūto,krokodilo,begemotų taukų,bet visų geriausia gaminti tepalą iš asilo danties su medum.

+/

Daug mes turim paveikslų,iš kurių galime spręsti apie egiptiečių mėgiamas pramogėles.Tuose paveiksluose mes matome pasivažinėjimą laivais Nile,kuriuo metu žudė paukščius,gaudė žuvis,medžiojo jaučius, antilopus, hipotamus+/ arba fantastingus tyrų gyvulius,pavyzdžiui grafinus paukščių galvomis keturkojus,sagas,vanago galvomis ir pasibaigenčia lotoso žiedo uodega liūtės. Egiptiečiai mylėjo gamtą, ją suprato ir todel taip gerai atvaizduota jų lotoso gėles,papirusų tankynė,gaujos vilkų ir žasų.Mėgiamu egiptiečių žaislu buvo šachmatai,++/ kuriuos dažnai įdėdavo numirėliui į kapus pramogėlei anapus pasaulyje.

Turime užtektinai medžiagos ir apie senovės Egipto pramonę. Viename paveiksle,vaizduojančiame akmeninių indų dirbtuvę skaitome naivų antrašą,perduodantį darbininkų pasikalbėjimą:"Tai puikus indas- sako vienas jų.-"Taip,ištiesų-atsako antras.

Daugumoje paveikslų matome neužaugas,dirbančius gražiausius papuošalus iš aukso,dramblio kaulo,brangių akmenų.

Egipto skulptoriai tašo dievų stovylėles iš kieto oryto.Yra paveikslų, vaizduojančių senovės karalystės statybą.

Iš odos tuo laiku išdirbdavo įvairių varsų apmučalus baldams.Sandaliai buvo dirbami dalinai iš odos,dalinai iš papirusų,iš kurių taip pat pindavo lengvus laivus.Senovės karalystėje jau buvo stiklas,bet buvo vartojamas,kaipo glaistas.Atrasta taip pat puodeliai ir šaukštai iš dramblio kaulo lotoso pavidale,delko Brestedas pažymi,kad egiptiečiai stengėsi priduoti grožės kiekvienam daiktui,tačiau tie daiktai nuo pirmo iki paskutinio tarnavo bet kuriam naudingam tikslui pradedant nuo stovylų, turinčių didelės reikšmės religiniu atžvilgiu.

Retkarčiais pasitaiko paveikslų, vaizduojančių laivų statybą ir granito arba kalkių akmens kasyklos,akmens laužykla Nubijoje ir Memfise. Paprastai statybaje buvo vartojama molio su šiaudais maišytos plytos. Medis buvo labai branginamas,nes arti nebuvo tinkamo statybai miško. Vietiniai medžiai:akacijos,palmės ir kiti tam reikalui netiko. Kedrų miškas buvo gabenamas iš Sirijos ir Finikijos imtinai tik garlaiviams statyti ir šventyklų reikalams.Tuo laiku turėjo aukštai stovėti ir kanalizacijos menas,nes krašto gerovėms jos priklausė.

Yra senovės karalystės papirusai,kuriuose kalbama,kd faraonas rūpinasi ežero,arba kanalo prakasimo klausimus.

Bet ypač daug turime laukų darbų atvaizduotų; iš jų šiandien mes galime išmokti senovės laukų karalystės apdirbimo. Štai matika purina žemę, tačiau arklu sėja grudus,o vietoj,akėčių išvaro į laukų bandą naminių gyvulių:asilų,jaučių,avių,kurie kojomis įmindo javus.

Kviečius ir miežius piautuvais piauna,o kulia tie patys naminiai gyvuliai,mindydami nupiautus pėdus. Viename paveiksle,vaizduojančiame javų kulimą,skaitome:"kulkite,jaučiai,kulkite,kulkite sau šiaudų,o šeimyninkui grūdus,kulkite,nesustokite."

Yra papiruse atvaizdų ir apie vaisių rinkimą.

Senovės viešpatybės politikos ir visuomenės tvarką galime įsivaizduoti piramidos pavidale-kurios viršunėje stovi botagu rankose-vyresnybės simbolis-faraonas ir dievas-abiejų Egipto valdovas.

Jį palaiko vaidylos ir didelis skaičius aukštesnių valdininkų,garsinančią savo valią tautai per didelę armiją raštininkų ir lazdomis apginkluotų valdininkų. Žemiau seka kariai,tačiau senovės karalystės jie nesudaro skaitlingo ir nuolatinio luomo,po jų seka amatininkai ir, pagaliaus,baudžiauninkai valstiečiai.

Mes neturime žinių ar ši klasė buvo dalinama į kiek laisvesnius ir pavergtus,kaip pavyzdžiui, Europoje baudžiavos metais. Matyt,Egipto valstiečių likimas buvo labai sunkus. Jie privalėjo kasti kanalus,apdirbti savo žemės sklypus/gali būti šios ūkio dalys nebuvo valstiečių nuosavybė,bet buvo jiems laikinai duotos ypatingomis sąlygomis ir ponų žemę, mokesnius mokėti,piramidas statyti .

+/Meno faraoną suėdė hypopotamas.
++/Tai egiptiečių išradimas.

Apie šios pavergtos klasės padėtį kalba vienas antračas akmenyje. Jis parašytas žymiai vėlesniame laike, turi būti, artimas mylėtojo raštininko arba vaidilos. "Ar kada nors tu pagalvojai apie valstiečių apdirbančių žemę **padėtį**. Mokesnių rinkėjai ateina prie Nilo-jie turi apginkluotus žmones negrus palmų kartimis. Visi rėkia "Duok duonos". Gi jei valstietis nieko neturi ką duoti- jį guldydavo prieženės, muša ir tempia į ravą ir kiša galvą į vandenį."

Ne tik žiauriai buvo elgiamosi su netvarkingais mokėtojais valstiečiais. Viename senovės karalystės paveiksle atvaizduota valstybės raštinė. Eilė raštininkų veda užrašus, o prieš juos klupoja mokėtojai. Jų galvas laiko lazdomis apsiginklavę antstoliai: jų viršuje žodžiai: "Miesto viršininkų gruntynės sąskaitoms suvesti."

Panašios scenos kalba apie biurokratizmo išsivystimą senovės Egipte. Egipto vaidilų luomas nebuvo užsidariusi kasta. Pirmiausia, kai dar Egipto religiją nereikalavo sudėtingo kulto, dievams aukas nešdavo pasaulininkai. Kiekvienas turįs titulą asmuo turėjo nešti dievams aukas. Bet plėtojantis kultui, į pagalbą aukštiesiems asmenims atvykstantiems į šventyklą tik nustatytu laiku, pradėjo eiti tarnautojai sudariusieji prie šventyklos, tarsi žemąjį vaidilų sluoksnį. Jie, priešingai turintiems titulus vaidiloms, sudarė vaidilas einančius savo pareigas valandomis.

Ermanas juos vadina nuolatiniu etatu prie šventyklos. Pamažu šis vaidilų sluoksnis nustumė ir pašalino nuo tarnavimo dievams pasaulininkus. Viduriniės karalystės metu turintieji titulus asmens dar vadinami šventyklų vaidilomis, bet jau buvo tik tuščias vardas nesurištas su kokiomis pareigomis šventykloj. Jau ketvirtosios dinastijos pabaigoje vaidilos įgyja daug reikšmės, o penktoji dinastija, kaip seka liaudies legenda, kad yra kilusi iš vedybų dievo Ra su vaidilo žmona, jau abejojimo yra vaidilų kilmės. Senovės ~~vaidilų~~ karalystės vaidilų paveikslai mums rodo susikaupusius, pilnus energijos veidus. Juk gal but Egipto inteligentai tuo metu atstovavo tik vaidilos ir raštininkai. Įdomus ieroglifas vaidilos išvaizda pavidale sėdinčio žmogaus ant kurio rankų bėga vandens srovė. Egiptiečiškos vaidilos vardas "par" -reiškia tyras. Yra žinoma, kad Egipto vaidilos gyveno hygieniškai; žiū rėjo nepaprastos švaros, plaudami savo kūną keletą kartų į dieną;+/ dėvėjo baltais lininiais drabužiais. Kai kada paveiksluose mes juos matome su brangiomis grandinėmis ant krūtinės ir su panterų kailiais permestais per petį. Moteris nešalindavo nuo dievų aukurų ir mes net daug vėliau jas randame vaidelutėmis vyriausiose deivės Izidos ir Hator apeigose. Oziriso garbei rengiamose misterijose paprastai minimos vaidilutės verkenčios jos seserų ir žmonų - Izidos ir Neffidos. Beveik visose vėliausiose apeigose moters atlieka šokėjų, verkėjų ir kitokias roles. Moterų dalyvavimas religinėse apeigose draug su tuo, kas buvo aukščiau pasakyta apie Egipto moterį, žmoną ir motiną- dar kartą patvirtina tą aukštą buklę priešingą šiandieniniams rytams.

Apie senovės karalystės valstybinę tvarką ir jos karalius yra daug mažiau medžiagos, negu apie to meto religiją ir gyvenimą, bet vis del to paraščai karalių ir didikų kapuose teikia kiek žinių sulig kuriomis beveik galima nupiešti ištisą to meto valdymo vaizdą. Pirmieji nepriklausomi nomai nors ir netiko, jungiant į vieną valstybę Egiptą, savo politinės nepriklausomybės, bet vis delto liko, tarytum, atskiri organizmo narveliai. Šis Egipto dalinimas nomais tebėra ir dabar. Nomas- tai administratyvinė apygarda. Šiaurės Egipte, apie kurį dabar daugiau žinoma, negu apie pietų buvo 20 nomų. Nomo valdininkų pryšakyje buvo vietinis gubernatorius vadinamas monarchu. Tikrai tariant, valstybinės funkcijos jau senai prieš senovinės karalystės epochą buvo išsiplėtoję į vietinio valdymo sistemą ir valstybė buvo dabar nomo kopija.

Ir paveikslų, vaizduojančių valstybinę kanceliariją su gausingais valdininkų ir raštininkų etatais, sužinome, kad nome viešpatavo biurokratija. Skundai teisman buvo paduodami tik raštu.

Teismas buvo sukoncentruotas vienose~~ų~~ vyriausiojo teisėjo rankose, kuriam priklauso vietiniai teismai. Berlyno muziejuje yra dokumentas liečiantis ginčus tarp įpėdinio ir karaliaus kunigo. Tai yra, seniausias iš mums žinomų bylų dokumentų.

Taip pat yra žinomas dokumentas apie teismą karalienės padarytojo harem[illegible] mokslo metų prieš karalių.+/
Jau ta aplinkybė,kad ši byla buvo sprendžiama teisme,liūdija kaip aukštai tuo metu stovėjo teisingumo pakantrumo jausmai.Taip pat galima buvo duoti apeliaciją prieš karaliaus teismą.Valstybės valdininkas senosios karalystės- tai viziras, dažniausia pirmutinis už karaliaus,o ypač valdant ketvirtajai dinastijai artimiausias karaliaus asmuo,jo vyriausias sūnus. Jis prižiūri visus karališkus darbus,raštininkus,jis pats vyriausias architektorius. Jis kartais yra išminčiumi teikiančiu karaliui patarimus ir paliekančiu busimoms kartoms pamokimus,kaip pavyzdžiui trečiosios dinastijos karaliaus Imhotepo vizirius; paskum vyriausiu iždininku prižiūrinčiu vyriausios administratyvinės apygardos- didžiojo namo turtus.Jis prižiūrėjo taip pat laužimą ir pervežimą akmens šventykloms,vadovavo ekspedicijoms į Sinajų ieškoti vario.
Iždininko titulai buvo "Dievo Iždininkas,arba "Prižiūrėtojas viso to, ką duoda dangus,ką išaugina žemė ,ką atneša Nilas,"arba dar tiksliau aptartas "Prižiūrėtojas viso to,kas yra ir ko nėra." Einantis aukštas valstybės pareigas valdininkas yra minimas drauge su dvariškiais pav. "Prižiūrėtojas kosmetikos dėžutės", "Kosmetinio piešt uko prižiūrėtojas"- karališkųjų sandalų-nešiotojas"- karaliaus haremų prižiūrėtojas.
Senoji karalystė-tai absoliutizmo epocha.Tai epocha centralizacija visų valstybės gyvenimo seniausiojė Egipto sostinėje Memfise /Baltąja siena- pirma vadinama/Sičia buvo rezidencija pačio gyvojo dievo, pirma Horos tarnautojo,o paskum,pradedant V-ja dinastija,sūnaus pačio vyriausiojo iš dievų -dievo Ra. Paprastam mirtingajam negalima buvo pažvelgti į jo veidą,ir,jam pasirodžius,jo valdiniai puldavo prieš jį ant kelių.Prie jo kreipiamasi,kaip prie dievo,kalba panašia į himnus.Tik rodydamas savo malonę,leidžia monarchui pabučiuoti savo kojų.Monarchas tatai laiko,tokia aukšta pagarba,kad įsako tą įvykį įrašyti savo kape.
Jo šventąjį vardą net negalima ištarti,kadel jis buvo vadinamas,gyvenimu, gerove ir sveikata,arba "aukštuoju namu",kai egiptiškai skamba "per aa"- iš čia žydai pavadino faraonu.Įsakius šiam faraonui,iškildavo piramida, išsiliedavo Nilas ir pražydėdavo šalis. Jam ekzistavo Egipto žemė,jam jo tėvas Ra užkariaudavo kraštus,įkvėpdamas priešų širdyse baimę.
Visagalis nemirdavo,jis po Oziriso pirmutinis iš visų mirtingųjų tikrai mirtį nugalėjo,ir kada jis nusileisdavo,kaip saulė,už horizonto, ji slėpdavosi į piramidą,kuri turėjo jam suteikti anžinąjį gyvenimą. Mirusiam faraonui meldėsi kaip dievui saugojančiam Egiptą-todel tūkstančiams metų praslinkus po kai kurių faraonų mirties,kaip jau buvo minėta,nedavo permaldavimui jiems aukas. Kiekvienas karaliaus žingsnis gyvenime buvo lydimas ypatinga ceramonija- iš čia gal but ir kilo laikomas iki šiol rytų etiketas. Gal but iš faraonų yra kilęs ir imperatorių statujų kultas romėnų laikais.Bet ištikrųjų Egipto faraonas nebuvo visagalis. Jis turėjo skaitytis su viešpatavusiąja kračte partija,su galingais vaidilomis,su žymiomis šeimynomis,kurios dar nesenai buvo atskirų nomų nepriklausomais karaliukais,su generolais,kurie visai buvo priklausomi savo kareivių ir pagaliau su tradicijomis.Ši gi pastaroji vertė jį laikyti save geru karaliumi-dievu besirūpinančiu savo valdiniais. Gal but del šitų priežasčių Egipto faraonas nebuvo kapriznas ir žiaurus despotas.
Jis yra veiklus ir apsišvietęs kartais aukštiesiems valdininkams pats rašo laiškus,svarsto valstybės reikalus,žiūri valstybinių trobesių, ypatingu būdu rūpinasi kanolais,kur jis,kaipo viso Egipto valdytojas, yra už viską atsakomingas. Reikia pastebėti,kad šis karalius turėjo penkius oficialius titulus,tarp kurių"karalius aukštutinio ir žemutinio Egipto" išliko visą Egipto viešpatavimo metą, budamas atbalsiu tolimų priešisterinių laikų.Ši aplinkybė taip pat rodo nepaprastą egiptiečių konservatizmą.Šis konservatizmas taip patvirtino paprotis karalių visados nešioti dvi karūnas: aukštąją baltą- seniausiojo pietų pietų Egipto karūną ir kiek trumpesnį raudonos spalvos - šiaurės karūną.
Taip pat karaliams dvaras turėjo dvejus vartus ir du gyvenamuosius namus.Bet šis visagalis Egipto valdytojas neturėjo savo kariuomenės ir visiškai priklausė nomų kariuomenei ./Nemuose nebuvo nuolatinės kariuomenės,bet tik buvo surenkama ištikus karui/

+/Tas dokumentas -vėlesniems laikams- naujosios karalystės.

Ta aplinkybė ,kad karalius betarpiškai nesusisiekdavo su nomais ir neturėjo savo kariuomenės,buvo senojo Egipto politinės tvarkos silpnąja puse.Kiek tolimasis faraonas sugebėjo išlaikyti paklusnybėje tolimojo nomo nomarcho,tik tame nome jo valdžia turėjo galios.Vėlesniųjų laikų karaliai,pradedant šeštąja dinastija,jau neįsteigia suvaldyti vis kilantį nomarchų sukilimą,iš šito periodo pabaigoj Egiptas grįšta į tą politinį suskilimą,kurį mes randame priešistoriniame gyvavimo periode. Senosios karalystės karaliai /2980-2475/ savo sostinę turėjo Memfise/netoli šiandieninio Kairo/.Paminėsime čia tiktai kai kurių karalių vardus, kurių atminimas išliko del jų didžiųjų paminklų.Patys įžymiausi šiame dalyke 3-ios 4-os dinastijos karaliai,žinomi,piramidų statytojų vardu ,pradėjo viešpatauti nuo 2900 metų,užėmus III-sios dinastijos karaliui Džoserui. Apie šį karalių turime tik labai menkų žinių.Mes jau minėjome,kad jo yra likusi laiptinė piramida ir du kapai Dašure.Jo viziriu buvo piramidžių ir kapų architekterius išmintingus Imchop. Vėlesniuoju metu jam buvo priskiriama daugybė išmintingų posakių ir jį vadino net medicinos dievu.Paskutinis III-sios dinastijos karalius Snofru paliko šešias aukštas piramidas ir taip pat du kapu.Pažymėtina, kad paliktas šis karaliaus turtas užlaikyti jo kapui išliko visas 600 metų,jam mirus. Snofru sureguliavo pietinę sieną ir užmezgė su Finikija prekybos santykius.Aplink jo kapą daugybė nomarchų kapų,kas liudija tų laikų galingą karaliaus valdžią ir biurokratizmo išsiplėtojimą Egipte,nes visi valdininkai rūpinosi,kad jiems mirus,jie būtų palaidoti prie savo žemiškojo valdovo kojų. Šie valdininkai turėjo titulus eri-peti, ser ir kitokius.Įžymusis faraonas,graikiškai pavadintas Cheopsu,netoli nuo šiandieninio Kairo tarp grupės piramidų Gize paliko mums savo didžiausią piramidą.Ši piramida,apie kurią jau mes smulkiai kalbėjome,rodo kokia buvo jo valdžia ir krašto produktingumas tuo metu.Chufu buvo kilęs ne iš Memfiso,tad buvo uzurpatorius.Pačias aukščiausias vietas prie karaliaus,jam valdant,buvo užėmę jo giminės,kas apskritai yra charakteringa piramidų statytojams karaliams,siekusiems sujungti visą valdžią į savo ir savo artimųjų giminių rankas.Chufu praplėtė pietinės valstybės ribas ir padarė ekspediciją į Finikiją.Kada didysis Chufu nusileido už savo amžinojo gorizonto,ant dangaus užtekėjo naujos IV dinastijos faraonas Chufu- tas vardas reiškia"spindėjimas Ra".Jau pats šis karaliaus vardas rodo,kaip iškilus vaidilams tarnavusiems dievui Ra, pradėjo kartu kilti ir dievas Ra.

Šie vaidilos kilo del gausių aukų teikiamų jų šventykloms. Jų dievas Ra pasidaro valstybiniu. Del šito iškėlime dievo Ra mes matome jo garbę po jo mirties valdančius karalių tituluose.Šitam karaliui,kaip jau buvo minėta,priskiriamas didžiulis sfinksas Gize. Chafru piramida mažesnė,negu Chufu,bet kadaise ji buvo puikiai nušlifuota. Šios piramidos rūsy Marietas rado septynias puikias Chofro stovylas.Dar iki šių laikų išliko,didžiulių"paminklinių vartų" liekanos.Iš šių vartų kadaise buvo slaptas įėjimas į Chufro piramidą.

Piramidų statytojai paliko viso devynias piramidas. Vėlesniuoju laiku piramidos buvo statomos iš plytų. Kada nustojo IV dinastija valdyti nežinome,bet yra išlikusi liaudies pasaka,kuri šitaip seka apie tos dinastijos pradžią.Vieną kartą,kai faraonos Chofro sūnus jam pasakojęs apie vieną burtininką kuris sugebėjo daryti įvairius stebuklus,pavyzdžiui nupiovęs žasies galvą ir vėl ją atgal pridėjęs.

Karalius panorėjo burtininką pamatyti.Jį atveda į dvarą,kur jis daro savo stebuklus ir paskui išpranašauja karaliui,kad mirus jam ir jo sūnui,Egiptą valdysiąs karalius,gimęs iš jungtuvių vaidilutės dievo Ra su pačiu dievu Ra. Pranašavimas įvyko ir po Chufo sūnaus mes matome jau naują V dinastiją kurios pirmuoju karaliu buvo Userkofas.

Nuo to laiko dievas Memfiso statytojas-buvęs iki šiol visagaliu Egipto kūrėju,užleidžia savo vietą dievui Ra tapdamas jo vyru.

Userkofo įpėdinis Sachuras surengia ekspediciją į Finikiją ir Pustą. Pamaži Egiptas tampa jūrų valstybė.Šventyklos sienose,kur palaidotas Sachuras yra nuvaizduotas grįžimas nugalėjusio laivyno su belaisviais semitų vadais. Karalius yra atvaizduotas paveiksle

Galima sakyti,kad vyriausias Egipto istorijos dalykas nuo pradžios iki pabaigos yra nuolatinė kova su Azija.

Sachurui valdant,Egiptas toli praplečia savo ribas ir padaro ekspe dicijąį centralinę Afriką Florencijos muziejuj 1902 metais kolekcij iš Kongo.Čia yra to meto egiptiškos muzikos instrumentų.Tarp dabart nių "dramblio kaulo krantų" gyventojų yra išsiplatinęs senoviniai Eg to mitai,papročiai ir stabai . Sachuro piramida rasta labai sugriaut jos sienos išbraižytos piramidų tekstais. Paskutinis V dinastijos ka ralius buvo Unos.Oi praplėtęs Egipto ribas pietuose. Ant granito rib pirmutinių skardžių randame jo titulą "šalies valdovas".

Kai kuriuose V dinastijos paminkluose,kur randame aprašytas ekspedi cijas į svetimas šalis,jau greta su faraonų vardais minimi ir vardai didikų,valdininkų ekspedicijos dalyvių. Tas dalikas charakteringas šitam Egipto istorijos periodui prasidėjusiam V dinastijos pabaigoj

ir ypač išsigalėjusi viešpataujant VI dinastijai.Tai yra karalių val žios silpnėjimo periodas vis kylančio nomarchų naudon.

VI dinastijos metas-tai nuolatinės senosios karalystės politinės tva kos irimo ir jos suskilimo nomais periodas.Sis skilimo procesas yra analogingas Karolio Didžiojo didžiosios monarchijos begaliniam skili

Faraonas paliko ir vietinius gubernatorius valdžiusius iš monarcho valios.Bet santykiai nomarcho su karaliumi jau buvo kitoniški. Nomar- chai jau nebėra absoliutinėj monarcho valdžioj. Jie dueda Alebastrų jam tik dovanos pavidale.Nebestato daugiau savo kapų aplink faraonų piramidas. Jų puikiuose kapuose atsiranda jų ištisos autobiografijos. Jie,kaip ir ankščiau karaliai,giriasi savo geru ru pestingu valdymu.A gyvendinę emigrantais tarpusavio karais sunaikintus nomus,žygiuoja užkariauti svetimų žemių ir daro prekybos ekspedicijas.

Paskutinis V dinastijos karalius Unas buvo diduomenės nuverstas nuo sosto ir nomai tapo atskiromis kunigaikštystėmis.

Piopi I-sis nors dar tvirtai laike savo rankose nomarchus,bet"pietų viršininkus"+/

Unas savo kapo biografijoj apie savo darbus kalba taip; tarsi karali Egipte nebu tų,tarsi,pats juo bu tų buvęs. Jis iškasė kanalus susisi ti su akmens laužyklomis.Jis giriasi,kad atsistojęs priešaky armijos surinktos Nubijoj jis nuraminęs beduinus iki Palestinos kalvų,privert Nubiją teikti Egipto armijai karcivių.Nubija egiptiečių pavadinta "paniekinta žeme"-Kuš buvo brangi Egiptui ne žemė,bet auksu ir gelež Sis kraštas teikė jam karcivių,pro jį ėjo kelias į Sudaną iš kur į Egiptą atvežtavo strausų plunksnas,dramblio kaulų.

Viešpataujant įpėdiniui Piopo I-jo karaliui Mernerui,iškyla Egipto pietuose ant Elefantino salų nomarchų Elefantinai nomarchai,paskirti pietų valdytojais Merneros.

Reikia pažymėti,kad tuo metu nomarchų vietos buvo paveldimas.

+/Šitą titulą jis vėliau gavo nuo karaliaus Mernero.